

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

JANA CIGLEROVÁ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

JANA CIGLEROVÁ

HISTORIK JAN FLORIÁN HAMMERSCHMIDT A JEHO PRÁCE S PRAMENY

(NA PŘÍKLADU DÍLA *PRODROMUS GLORIAE PRAGENAE*)

**HISTORIAN JAN FLORIAN HAMMERSCHMIDT AND HIS METHOD OF
USING PRIMARY SOURCES**

(AS DEMONSTRATED IN HIS WORK *PRODROMUS GLORIAE PRAGENAE*)

Praha 2009

doc. PhDr. Jiří Mikulec, CSc.

*Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně
s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.*

V Praze, dne 31. 7. 2009

ANOTACE

Diplomová práce je věnována spisu Jana Floriána Hammerschmidta (1652-1735) *Prodromus Gloriae Pragenae*. Práce podrobně představuje strukturu a obsah tohoto důležitého díla barokní historicko-topografické literatury a snaží se vystihnout specifika zpracování tématu zejména ve srovnání s autorovým dalším, pouze rukopisným, dílem o Praze *Historia Pragensis*. Těžiště práce pak tkví nejen v nastínění množství a různorodosti využitých zdrojů informací, ale především ve zhodnocení autorovy práce s prameny a historiografickou literaturou. Na řadě případů pak dokládá jeho kritický či nekritický přístup k předchůdcům i způsob vlastní badatelské práce.

klíčová slova: baroko, historiografie, církevní dějiny raného novověku,
latinská literatura, Praha

ABSTRACT

This thesis explores the historiographical treatise *Prodromus Gloriae Pragenae* by Jan Florian Hammerschmidt (1652-1735). The study examines in close detail the structure and contents of this important work of Baroque historiography and topography, and attempts to identify the specific features of Hammerschmidt's treatment of his topic, primarily in comparison with his manuscript work *Historia Pragensis*. The focus is on outlining the quantity and variety of the sources used and on the evaluation of Hammerschmidt's approach to sources and historiographic literature. His (un-)critical approach to his predecessors as well as his research method are demonstrated on a number of examples.

Keywords: Baroque, historiography, early-modern religious history,
Latin literature, Prague

OBSAH

Seznam příloh	6
Seznam zkratk	7
Úvod	9
1. OSOBNOST AUTORA A JEHO PŮSOBNÍ	11
1.1 Dosavadní bádání o J. F. Hammerschmidtovi	12
1.2 Běh života J. F. Hammerschmidta	16
1.3 Historicko-topografické dílo J. F. Hammerschmidta	19
2. <i>PRODROMUS GLORIAE PRAGENAE</i> A <i>HISTORIA PRAGENSIS</i> – CHARAKTERISTIKA DĚL, JEJICH VZÁJEMNÝ POMĚR.	24
2.1 <i>Prodromus Glorae Pragenae</i>	24
2.2 <i>Historia Pragensis</i>	26
2.3 <i>Historia Pragensis</i> versus <i>Prodromus Glorae Pragenae</i>	35
3. ROZBOR OBSAHU DÍLA <i>PRODROMUS GLORIAE PRAGENAE</i>	42
4. HAMMERSCHMIDTOVA PRÁCE S PRAMENY A HISTORIOGRAFICKOU LITERATUROU V DÍLE <i>PRODROMUS GLORIAE PRAGENAE</i>	59
4.1 Citace a jejich podoba	59
4.2 Díla kronikářů a historiků	64
4.3 Prameny epigrafické povahy	67
4.4 Výsledky autora vlastního pozorování, popisy současnosti	69
4.5 Příklady kritického přístupu k pramenům	73
ZÁVĚR	77
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	81
PŘÍLOHY	85

SEZNAM PŘÍLOH

1. Přehled zdrojů citovaných u Hammerschmidta a četnosti jejich výskytu
2. Tiskem vydané Hammreschmidtovy zdroje, případně jejich novodobé edice
3. Obr. č. 1. - Rytina před titulním listem *Prodromu*
4. Obr. č. 2. - Titulní list *Prodromu*
5. Obr. č. 3. - Titulní list 1. sv. *Historie Pragensis*
6. Obr. č. 4. - Titulní list 3. sv. *Historie Pragensis*

SEZNAM ZKRATEK

al.	alii
ad.	a další
atd.	a tak dále
B.	beatus / beata
B. V. M.	Beata Virgo Maria
Cap.	capitulum
č.	číslo
ČČM	Časopis Českého Museum / Časopis Českého Musea
ČSAV	Československá akademie věd
ČSPS	Časopis Společnosti přátel starožitností
ed.	edidit
edd.	ediderunt
etc.	et cetera
fol.	folium
J.C.	Jana Ciglerová
KTF	Katolická teologická fakulta
Lib.	liber
M.S.	manu scriptus
M.SS.	manu scripti
MM.SS.	manu scripti
např.	například
nar.	narozen
NK	Národní knihovna
OO.SS.	Omnes Sancti / Omnium Sanctorum
pag.	pagina
pozn.	poznámka

P.	Pater
r	recto
rkp.	rukopis(y)
S.	sanctus (-a, -um)
s.a.	sine anno
S.J.	Societas (-tatis) Jesu
s.l.	sine loco
s.l. et a.	sine loco et anno
sign.	signatura
str.	strana
SS.	sancti / sanctissimus (-a, -um)
sv.	svazek
T.	tomus
tj.	to je
typ.	typis
tzv.	takzvaný
UK	Univerzita Karlova v Praze
v	verso
zemř.	zemřel

ÚVOD

Jan Florian Hammerschmidt patří mezi významné historiky barokních Čech. Šíře jeho tematického záběru je pozoruhodná. Protože většinu svých historických děl napsal v latinském jazyce, je dnes z jeho odkazu známa nejspíše jeho satirická veršovaná skladba *Protheus felicitatis et miseriae Czechicae*. V obecném povědomí ještě figuruje český spis *Historie klatovská* a z latinských prací existuje především v odborné veřejnosti jistá povědomost o jeho rozsáhlém díle *Prodromus Glorae Pragenae*. Ani mezi odbornou veřejností ale dosud není Hammerschmidt doceněn jako historik. Řadí se totiž mezi dějepisce období barokního, kde jeho jméno poněkud zaniká v sousedství jmen tak proslulých autorů, jako byl např. Bohuslav Balbín, Tomáš Pešina z Čechorodu, nebo z pozdějšího období Jan František Beckovský.

Hammerschmidtovo historiografické dílo je stále ještě relativně málo prozkoumáno, chybí zde systematičtější základní výzkum. To je v ostrém kontrastu např. s pozorností věnovanou dílům Václava Hájka z Libočan či Bohuslava Balbína, která jsou již analyzována z hlediska pramenného. V českém dějepisectví se navíc stále znovu a znovu opakují určitá kliše, která poskytují příliš zjednodušující pohled na Hammerschmidtovo historické dílo a jeho význam.

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila rozbor textu Hammerschmidtova pravděpodobně nejvýznamnějšího tiskem vydaného díla, tedy spisu *Prodromus Glorae Pragenae*, z hlediska využívaných pramenů. V podstatě jde o pokus nahlédnout do dílny barokního historika, seznámit se se šíří jeho rozhledu po dobové dějepisné literatuře a zjistit, nakolik jsou opodstatněné stereotypy, které se o něm tradují.

V této souvislosti považuji za důležité nejprve seznámit se s osobností Jana Floriána Hammerschmidta a s jeho životními osudy, podívat se i na míru jejich vlivu na výběr námětů pro jeho historicko-topografické práce. S tím samozřejmě úzce souvisí i pohled na dosavadní hammerschmidtovské bádání. Hlavním cílem mé práce bude bližší poznání spektra zdrojů informací, které Hammerschmidt při své tvorbě využíval. Zároveň si položím otázku, jak

s těmito zdroji pracoval, do jaké míry přebíral či nepřebíral cizí texty a nakolik s nimi tvůrčím způsobem pracoval. V neposlední řadě bych chtěla zjistit, zda je z jeho textů patrný jakýkoli kritický přístup k historiografické literatuře a pramenům.

1. OSOBNOST AUTORA A JEHO PŮSOBENÍ

Jan Florián Hammerschmidt (1652-1735) patří k výrazným postavám české barokní literatury konce 17. století a první třetiny 18. století, a to literatury psané latinsky i česky, především odborné prózy, ale i poezie. Jako varianty jeho příjmení jsou v literatuře uváděny též *Hammerschmid*, *Hammerschmied*, *Hammeršmid*, *Hammeršmíd*, já se ve své práci přikláním k variantě *Hammerschmidt*, která se vyskytuje na titulním listu jeho autografu díla *Historia Pragensis*.

V základních encyklopedických příručkách je uváděn především jako historik, autor topograficko-hagiografických prací, případně jako autor populární satirické básně psané česko-latinsky. Jeho historické a hagiografické dílo je přitom úzce spjato s výkonem jeho kněžského povolání. Jako katolický duchovní – nikoli řádový, ale světský, diecézní kněz – působil na různých místech Českého království i v různých funkcích duchovenské správy.¹ To má často vliv na charakter jeho děl, ať už se jedná o volbu námětu (především konkrétních míst či světců), nebo o způsob zpracování.

Hammerschmidt shromažďoval informace o historii mnoha míst Království českého, zvláště tam, kde působil v duchovní službě (České Budějovice, Klatovy, Praha – práce o Praze obecně i o jednotlivých sakrálních památkách), ale věnoval se i historii mnoha jiných měst (Plzeň, Kutná Hora, Louny). Ve svém díle klade obzvláštní důraz na popis církevních dějin, historii sakrálních objektů, proměny víry v průběhu času (např. oslava zázračného mariánského obrazu v Klatovech, uvedená v díle *Historie klatovská*, nebo pasáže o příchodu křesťanské víry do Prahy a českých zemí v *Prodromu*). Proto je jeho dílo v některých případech těžké jednoznačně přiřadit k nějakému vyhraněnému literárnímu žánru, často stojí na žánrovém pomezí a obsahuje zároveň prvky literatury historické i duchovní (hagiografické,

---

¹ Viz níže, kapitola 2.

mariánské, atd.).² To ostatně platí i pro řadu dalších děl soudobého barokního dějepiscectví českých zemí, počínaje už díly Hammerschmidtova velkého vzoru Bohuslava Balbína.³

1.1 Dosavadní bádání o J. F. Hammerschmidtovi

Základní přehled literatury o Janu Floriánu Hammerschmidtovi podává Mojmir Otruba v *Lexikonu české literatury*, sv. 2/I: H-J, Praha 1993.⁴ Ovšem jakási první Hammerschmidtova biografie⁵ (v *Lexikonu české literatury* neuvedená) je obsažena už v *Prodromu*, konkrétně v oslavné básni na město Prahu (*Syncharisticon*) od Michaela Adama Francka z Franckensteinu, která je zařazena v úvodu díla.⁶ Autor básně v ní vyzdvihuje

---

² Příkladem je *Historie klatovská*, která je z menší části věnována převyprávění starší kroniky města Klatov od Jana Klatovského, z větší části je ale tvořena oslavou místního zázračného mariánského obrazu, srov. Jan Florián HAMMERSCHMIDT, *Hystorye Klattowská*, Praha, tiskárna arcibiskupského semináře, 1699.

Negativní reflexe tohoto celkem běžného postupu barokního dějepiscectví viz např.: Jindřich VANČURA: *Nejstarší kronikář Klatovský a jeho dílo*, ČČM, 87, 1913, na str. 238-242.

³ Viz alespoň hodnocení barokního dějepiscectví a konkrétně díla Balbínova v František KUTNAR – Jaroslav MAREK: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscectví*. Praha 1997, s. 103; Jan P. KUČERA – Jiří RAK, *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha 1983, s. 44n. Srov. dále např. *Balbínovská miscellanea. Sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 380. výročí narození Bohuslava Balbína*, usp. Viktor VIKTORA – Milena HÁLKOVÁ, Klatovy 2002.

⁴ Mojmir OTRUBA: *Jan Florián Hammerschmidt*. In: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. Sv. 2/I: H-J, Praha 1993, str. 51-53. Dále citováno jako *Lexikon české literatury*.

⁵ Takto ji označuje Martin SVATOŠ, *Předhusitské a husitské Čechy očima barokního satirika i historika*, in: *Pulchritudo et sapientia. Ad honorem Pavel Spunar*, Praha 2008, str. 316, pozn. č. 1.

⁶ *PRODROMUS Gloriam PRAGENAE, Continens Urbium Pragenarum Foundationes, Pragensium a Fide Christi suscepta Religionis Catholicae Fervores, pro Fide Christiana perpressa Martyria, Fidei Christianae Propagationem, Ecclesiarum Pragae Erectiones, Monasteriorum Foundationes, Xenodochiorum Dotationes, Castri Pragensis, et Wissehradensis Descriptiones, Archi-Episcoporum Pragensium Titulos, Divitias, Potentiam, Ditiones, Bona, Dignitates, et Nobilitates, Nobilium Domos et Palatia, Universitatis Carolinae Magnificentiam, Regum, et Imperatorum erga illam Amores, Privilegiorum Confirmationes, Tri-Urbis Curiarum, Pontis, et Turrium Descriptiones, Pragensium in Bello fortitudinem, erga Reges suos Fidelitatem, a Ducibus, Regibus, et Romanorum Imperatoribus, illis concessas innumeras Immunitates, Libertates, Gratias, Donationes, Indulta, Privilegia, et Jura, Ludos publicos Pragae editos et celebratos, ab Elementis pressiones, sed nunquam depressiones, Pragensis aëris salubritatem, Pragensium olim Divitias et Bona, Magnatum Pragae Officia, et Nomina, Comitum, Tabularum Regni notitiam etc. Annis M. a condita Praga (fundata est enim Anno DCCXXIII.) Anno Jubilaeo Magno MDCCXXIII. Conscriptus, et Luci publicae expositus a JOANNE FLORIANO HAMMERSCHMID, SS. Theologiae Doctore, Proto-Notario Apostolico, Comite Palatino,*

veršovanou i prozaickou řečí Hammerschmidtovy vlastnosti, zmiňuje jeho dosažené hodnosti a zabývá se i pracemi, které dosud napsal. V poznámkách pod čarou doplňuje Franck Hammerschmidtova konkrétní životní data i údaje o vydání jeho děl.

Pravděpodobně první skutečně životopisný medailon Hammerschmidta je obsažen v práci F. M. Pelcla, M. A. Voigta a I. Borna *Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae*, ve druhé části, která vyšla roku 1775.⁷ Je zde shrnut Hammerschmidtův život a dílo: jeho původ, vzdělání, působení v duchovní správě na všech místech, kterými prošel, hodnosti a úřady, kterých dosáhl a v závěru i názvy osmi jeho děl vydaných tiskem. Jeden odstavec je též věnován popisu Hammerschmidtovy povahy,⁸ a tuto pasáž patrně s oblibou přebírali i další jeho životopisci.⁹ Nedovedu ani přibližně odhadnout, z jakých zdrojů mohli autoři čerpat tyto informace, ale vzhledem k tomu, že od Hammerschmidtovy smrti uplynulo v době vydání *Effigies* teprve čtyřicet let, je možné, že se autoři opírali o nějaká ústní svědectví osob, které Hammerschmidta ještě pamatovaly buď přímo osobně, nebo z ústní tradice, že tedy jeho osobnost byla v té době ještě takřka v živé paměti.

Auratae Militiae Equite, Regiae, Exemptae, et nullius Dioecesis Ecclesiae SS. Petri et Pauli Wissehradensis, et Antiquissimi Capituli SS. Cosmae et Damiani Vetero-Boleslaviensis Seniore Canonico, p. t. Regiae Urbis Vetero-Pragensis B. V. M. in Coelos Assumptae in Teyn Primario Curato. VETERO-PRAGAE, Typis et Impensis Wolffgangi Wickhart, Archi-Episcopalis et Inclytorum Regni Bohemiae Statuum Typographi. [1723]. [18], 816, [14] s. Dále citováno zkráceně jako PRODRAMUS.

⁷ František Martin PELCL – Mikuláš Adaukt VOIGT – Ignác BORN: *Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae*, část II., Praha 1775, str. 92-97. Dále citováno zkráceně jako PELCL-VOIGT, *Effigies*.

Německá verze díla vyšla v rozšířené čtyřdílné podobě pod názvem: *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler, nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken*, I-IV, Prag 1773-1782. Srv. *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha 1939-1967, č. 6963.

⁸ PELCL-VOIGT, *Effigies*, str. 96.

⁹ Riegrův slovník naučný 3, Praha 1863, str. 625-626 (autor hesla K. NINGER); Ottův slovník naučný 10, Praha 1896, str. 830 (autor hesla H. KOLLMANN), dále např. Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*. ČSPS 61, (1953), str. 94-104, zde str. 95-96.

V první polovině 19. století vyšel zásadní soupis Hammerschmidtových prací od Vojtěcha Ruffera, dodnes v podstatě nenahraditelný svou výpovědní hodnotou.¹⁰ Obsahuje soupis jeho prací tištěných i rukopisných, které se nacházely v archivu Vyšehradské kapituly. Další článek o Hammerschmidtových rukopisech uveřejnil Jaroslav Kadlec.¹¹ Informace o Hammerschmidtově nepříliš rozsáhlém česky vydaném díle podává samozřejmě také *Knihopis*.¹²

Z encyklopedických děl se nejobširnější heslo o Hammerschmidtovi paradoxně nalézá v nejstarším z českých naučných slovníků, v *Riegrově slovníku naučném*, který se opírá převážnou měrou o Pelclovu *Effigies*.¹³ *Ottův slovník naučný* je sice o něco málo stručnější, zato zde uvádí později okřídlenou zmínku o Hammerschmidtově „vyčištění“ Týnského chrámu od starobylých náhrobků při jeho rekonstrukci. *Masarykův Slovník naučný* i torzo *Českého slovníku bohovědného* Hammerschmidta také zmiňují alespoň na dvaceti řádcích. Naproti tomu jenom stručná zmínka je v *Přehledných dějinách českého a slovenského dějepisectví*, základní historiografické příručce Františka Kutnara.¹⁴

Edice Hammerschmidtova historického díla jsou zatím pouze výběrové, nejrozsáhlejší je Podlahův výběr z *Historie Pragensis*, který vyšel roku 1891 ve Věstníku Královské české Společnosti nauk.¹⁵ Je to ale výběr dvojnásobný, dle dvojího kritéria, jednak časového (časový úsek let 1691-1733), a jednak obsahového: Antonín Podlaha vydal z každého roku

---

¹⁰ Vojtěch RUFFER: *Poznamenání spisů Jana Floriána Hammeršmida, rektora alumnátu Pražského, pak faráře v Tejně, a kanovníka na Vyšehradě a v Staré Boleslavi*. Časopis Českého Museum, 8, 1834, str. 204-211. Dále citováno jako RUFFER, *Poznamenání*.

¹¹ Jaroslav KADLEC: *Ještě o rukopisech Jana Floriána Hammerschmidta*. ČSPS 62, 1954, str. 61-65.

¹² *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha 1939-1967, č. 2877-2881 a *Knihopis. Dodatky*, Praha, vycházejí od roku 1994.

¹³ *Riegrův slovník naučný* 3, Praha 1863, str. 625-626 (autor hesla K. NINGER); *Ottův slovník naučný* 10, Praha 1896, str. 830-831 (autor hesla H. KOLLMANN), *Masarykův slovník naučný* 3, Praha 1927, str. 53 (bez autorské značky); *Český slovník bohovědný* 4, uspořádal Antonín PODLAHA, Praha 1930, str. 669.

¹⁴ F. KUTNAR – J. MAREK: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, str. 110.

¹⁵ Antonín PODLAHA: *Hammerschmidtova Historia Pragensis (1691-1733) /edice/, Věstník KČSN*, 1891, č. 6, str. 105-256.

jen pasáže vztahující se k českým zemím, což pro tyto roky představuje především zprávy o českých zemských sněmech. Hammerschmidt ale každý jednotlivý rok svého díla pojal daleko širěji a do svého díla o Praze zahrnuje i dějiny celozemské, respektive dějiny habsburské dynastie v evropském kontextu – např. války o španělské dědictví, turecké války, povstání v Uhrách apod. Zprávy o zemských sněmech představují jen poměrně menší část pro každý z roků vydaného období. Otázka, zda nejsou pasáže z tzv. světových dějin, které Podlaha v edici opominul, nějak zajímavé a původní i z hlediska dějin českých zemí, si vyžádá pravděpodobně podrobnější zkoumání. A to zvláště z toho důvodu, že popisované období (1691-1733) Hammerschmidt sám zažil.

Roku 1998 vydal Roman Ferstl ve svém článku i výbor z Hammerschmidtových dvou děl psaných česky: *Krátký vejtah slávy kostela vyšehradského* a *Historie klatovská*. V obou případech však byla vydána první kapitola díla.¹⁶

Ze životopisné literatury, zmíněné v *Lexikonu české literatury*, je nutno upozornit především na vyčerpávající článek Jaroslava Kadlece z roku 1953, který uvádí i mnoho literatury později do *Lexikonu* nezahrnuté a Hammerschmidtovo dílo a jeho historickou metodu hodnotí v zásadě kladně, na rozdíl od některých prací jiných autorů (ze starších např. Jindřich Vančura).¹⁷

Z nejnovějšího období (po vydání příslušného dílu *Lexikonu české literatury* roku 1993) je nutno zmínit především dva texty Martina Svatoše, konkrétně rozbor rukopisného pojednání o klášteře a osobě svaté Anežky České (*Monasterium Sanctae Agnetis*) v článku o barokní proměně úcty k této svätici¹⁸ a článek s edicí satirické básně *Protheus felicitatis et*

---

¹⁶ Roman FERSTL: Vliv Hájkovy kroniky na dílo Jana Floriana Hammerschmieda. *Marginalia Historica* 2, 1998, s. 99-114. Edice je na str. 105-114.

¹⁷ Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*. ČSPS 61, 1953, str. 94-104, polemika s Vančurovým hodnocením na str. 97-98.

¹⁸ Martin SVATOŠ: Středověká „dcera královská“ v rouše barokní svěťice. In: *Septuaginta Paulo Spunar oblata*. Praha 2000, s. 554-563.

miseriae Czechicae (zde je také proveden rozbor Hammerschmidtova zpracování husitského období v *Historii Pragensis*).¹⁹

Vysoce konfrontační až odmítavý článek uveřejnil Roman Ferstl roku 1998 v časopise *Marginalia Historica*. Text je věnován vlivu Hájkovy kroniky na Hammerschmidtovu práci o kostele a kapitule na Vyšehradě. Hammerschmidtovo dílo hodnotí z hlediska historické spolehlivosti silně záporně, jako zcela nedůvěryhodné, nepůvodní a nekriticky závislé na Hájkově předloze. Případné Hammerschmidtovy korekce Hájkových údajů jsou zde sice reflektovány a hodnoceny jako „pozoruhodné“, ale přesto nemění hlavní autorovo stanovisko o Hammerschmidtově nekritickém přejímání Hájkova textu.²⁰

1.2 Běh života J. F. Hammerschmidta

Hammerschmidt se narodil dne 4. 5. 1652 ve Stodu u Plzně v měšťanské rodině, tehdy na panství kláštera premonstrátů v Chotěšově. Rodiče prý poznali záhy jeho nadání i touhu po vědění, a proto ho poslali na studia do Klatov, na gymnázium při tamní jezuitské koleji.²¹ Dále pokračoval ve svém vzdělávání v Praze, a to nejprve ve studiu filozofie na jezuitské akademii, posléze se věnoval teologii v pražském arcibiskupském semináři, kde po dokončení teologických studií, ve dvaceti pěti letech věku, přijal kněžské svěcení dne 12. 6. 1677.

Po vysvěcení byl vyslán do jižních Čech: nejprve na tři roky jako kaplan do Českých Budějovic, od roku 1680 pak už jako farář do Kamenného Újezda, na panství knížat z Eggenberku, kde pobyl dlouhých patnáct let do roku 1695. Jeden rok pak působil v Klatovech, kam se takto vrátil na místo svých gymnaziálních studií. Vykonával zde funkci superiora kaplanského domu při děkanském kostele. Kaplanský dům byl krátce předtím roku

---

¹⁹ Martin SVATOŠ, *Předhusitské a husitské Čechy očima barokního satirika i historika*, in: *Pulchritudo et sapientia. Ad honorem Pavel Spunar*, Praha 2008, str. 316-337.

²⁰ Roman FERSTL: *Vliv Hájkovy kroniky na dílo Jana Floriana Hammerschmieda*. *Marginalia Historica* 2, 1998, s. 99-114. Příklad výrazně negativní formulace na str. 102: „... si Hájek vybral, tudíž Hammerschmied opsal“, na str. 103: „Hájkovu dataci bezostyšně aplikoval“, atd.

²¹ PELCL-VOIGT, *Effigies*, str. 93. Působení jezuitů (nejen) v Klatovech se systematicky věnuje projekt Barokní jezuitské Klatovy, v jehož rámci probíhají již od roku 2000 vědecká symposia.

1688 zřízen arcibiskupem pražským Janem Bedřichem z Valdštejna pro čtyři kaplany, kteří měli za úkol starat se zde o poutníky směřující k zázračnému obrazu Panny Marie Klatovské.²²

Další rok poté (1696) přesídlil Hammerschmidt do Prahy jako rektor arcibiskupského semináře a toto místo zastával čtrnáct let, až do začátku roku 1710. Zároveň roku 1697 získal doktorát z teologie.

V posledním období svého života byl farářem hlavního staroměstského kostela Matky Boží před Týnem. Hammerschmidt sám se o sobě zmiňuje v *Prodromu*,²³ že do Týnského chrámu přišel dne 30. 4. 1710 právě z místa rektora arcibiskupského semináře. Podrobněji píše v rukopisném pojednání o Týnském chrámu, že dne 30. 4. 1710 byl na týnskou faru prezentován od staroměstského magistrátu a dne 3. 5. 1710 dostal potřebnou confirmaci i od arcibiskupské konsistoře.²⁴

V Týnském chrámu pak Hammerschmidt působil jako farář plných dvacet pět let, až do své smrti dne 4. 1. 1735, a je zde i pochován. Ve starší literatuře je udáván časový údaj o jeho úmrtí dne 4. 1. 1737 (už u Pelcla-Voigta roku 1775!), ale ten je s jistotou mylný.²⁵ Ve své poslední vůli dal prý Hammerschmidt zřídit nadaci při chotěšovském klášteře pro jednoho studenta z jeho rodiště Stodu u Plzně.²⁶

---

²² Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 94-95.

²³ PRODRONUS, str. 42.

²⁴ Tento text jsem neměla k dispozici, vycházím zde z článku Jaroslava KADLECE: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 95, pozn. č. 4. Jednalo se o spis s názvem *De parochiali ecclesia Teynensi B. V. M. in coelos assumptae*, informace o nástupu na týnskou faru se nacházela na fol. 54v. Dle J. Kadlece byl spis tehdy uložen v archivu hlavního farního úřadu u chrámu Matky Boží Panny Marie před Týnem.

²⁵ Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 95, text a pozn. č. 5: Datum 4. 1. 1735 je podle Kadlece vytesáno na Hammerschmidtově náhrobku v Týnském chrámě a též zapsáno v pamětní knize farního úřadu u P. Marie před Týnem. Toto datum přebírá Mojmír OTRUBA pro heslo „*Jan Florián Hammerschmidt*“ in: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*, sv. 2/I: H–J, Praha 1993, str. 51–53.

²⁶ PELCL–VOIGT, *Effigies*, str. 96.: „*Praeter alia pia legata etiam censum annuum in Parthenone Chotieschoviensi fundavit e quo adolescens e patrio oppido Stoda oriundus, studiis litterarum operam navans ali posset.*“

Jako týnský farář Hammerschmidt inicioval stavební opravy Týnského chrámu, těžce poničeného hlavně požárem z roku 1679, kdy se propadla gotická klenba hlavní lodi. Přejímáním ze starší do novější literatury se traduje, že prý při těchto stavebních úpravách bylo zničeno veliké množství starobyklých náhrobních kamenů, z nichž si sice Hammerschmidt prý opsal nápisy, ale jeho přepisy se nezachovaly. Tato přejímka má přitom svůj původ už v poznámce v práci samotného Hammerschmidta o Týnském chrámě, tiskem nevydané.²⁷ Jaroslav Kadlec s odkazem na rukopisnou studii týnského faráře Ludvíka Kessnera ovšem dokládá, že údaj o velkém počtu zničených náhrobků je pravděpodobně nadsazený vzhledem k tomu, jak velké množství náhrobků se ve skutečnosti zachovalo v Týnském chrámu až do 20. století.²⁸

Kromě tohoto praktického kněžského působení dosáhl Hammerschmidt i významných čestných hodností: byl jmenován apoštolským protonotářem, kanovníkem vyšehradským a staroboleslavským. Též získal čestný titul dvorského hraběte, tedy palatina (*Comes Palatinus*) a rytíře Zlatého kříže se zlatou ostruhou (*Auratae Militiae Eques*).²⁹

---

²⁷ Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 95, v poznámce č. 8 cituje z Hammerschmidtovy práce o Týnském chrámu, na konci 5. kapitoly, v oddíle „*De sepulturis et sepulchris in ecclesia Teynensi*“, fol. 26a: „*Sed hi fere omnes lapides sepulchrales in ecclesia Teynensi reperibiles, una cum suis inscriptionibus anno 1721 facto novo templi lapideo strato, e templo sunt eiecti.*“ Podle této zprávy tedy došlo k odstranění náhrobků roku 1721 v souvislosti s pokládáním nové kamenné dlažby při rekonstrukci chrámu.

²⁸ Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 95, pozn. č. 8. Cituje zde z této práce: „*Uvážíme-li, že z náhrobků jím popsanych se dodnes určitě zachovalo 20, snad i 22 a že je v kostele ještě nejméně 35 takových, které Hammerschmidt nezapsal, ačkoliv v jeho době musely být v Týně, pak je tato věta, kterou později všichni, kdož o Týnu psali, věrně opisovali, nepochopitelná.*“

Rukopisná studie Ludvíka KESSNERA, *Pražské kostely a církevní památky, o chrámu Matky Boží před Týnem zejména*, je nyní ve fondu Městské knihovny v Praze, signatura S 13181.

²⁹ J. Kadlec sice překládá tento titul „rytíř zlatého kříže se zlatou korunou“ (taktéž i Riegrův slovník naučný, 1863), ale J. Jungmann (1849) i M. Svatoš uvádějí překlad titulu správně jako „rytíř zlatého kříže se zlatou ostruhou“.

1.3 Historicko-topografické dílo J. F. Hammerschmidta

Považuji za nutné hned v úvodu upozornit, že z Hammerschmidtova díla se zaměřím pouze na práce, které jsou rázu historicko-topografického a věnují se především hlavnímu městu Praze. Přehledné stručné zpracování jeho literární produkce je obsaženo v již zmíněné studii Mojmíra Otruby vydané v *Lexikonu české literatury*.³⁰ Dodnes materiálově nepřekonané je také Rufferovo *Poznamenání spisů Jana Floriána Hammeršmida*, vydané v Časopise Českého Museum již roku 1837.³¹ Základní informace o stavu vybraných děl, zvláště pokud jsou zachovány pouze rukopisně, čerpám z faktograficky bohatého článku Jaroslava Kadlece z roku 1953.³²

Jen pro úplnost tedy zmiňuji, že kromě historické literatury je Hammerschmidt širší veřejnosti znám především jako autor žertovné makarónské básně *Protheus felicitatis et miseriae Czechicae*, vydané pravděpodobně roku 1715 (v tisku básně chybí vročení, ale předpokládá se, že vyšla k třístému výročí upálení Mistra Jana Husa). Kritickou edici této skladby včetně odlišení pozdějších doplňků vydal nejnověji Martin Svatoš.³³

Hammerschmidt je také autorem spisů s duchovní tematikou, homiletické povahy – většinou spisů o životě světců s připojenými kázáními – tiskem vyšly spisy o svatém Ondřeji (1689), o svatém Janu Křtiteli (1690), o svatém Janu Evangelistovi (1691), o svatém Matěji (1700). V rukopise zůstaly spisy o ostatních apoštolech (svatí Petr a Pavel, Šimon a Juda Tadeáš, Bartoloměj, Jakub Větší, Filip, Tomáš), dále např. spisy o svatém Zikmundovi nebo o životě a kanonizaci svatého Jana Nepomuckého.³⁴

Největší a dnes i z hlediska historiografie patrně nejcennější část díla Jana Floriána Hammerschmidta tvoří ovšem práce historické, a to hlavně z lokální historie mnoha míst

---

³⁰ Mojmír OTRUBA: *Jan Florián Hammerschmidt*. In: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. Sv. 2/I: H-J, Praha 1993, str. 51-53.

³¹ RUFFER: *Poznamenání*, str. 204-211.

³² Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*. ČSPS 61, 1953, str. 94-104.

³³ Martin SVATOŠ: *Předhusitské a husitské Čechy očima barokního satirika i historika*, in: *Pulchritudo et sapientia. Ad honorem Pavel Spunar*, Praha 2008, str. 316-337.

³⁴ Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 96.

Království českého, zvláště klášterů, kostelů, jednotlivých měst a městeček a také dějiny některých církevních řádů. Při všem svém pracovním vytížení v kněžských povinnostech projevoval Hammerschmidt pozoruhodnou pílí a vytrvalost ve shromažďování materiálu ke svým pracím z lokálních archivů a ze starších děl. Dokonce takto sbíral materiál i pro J. F. Beckovského.³⁵ Ve svých dílech často uveřejňoval opisy listin, nápisů, atd. doslovně, a to i v originálním jazyce tam, kde bylo jeho dílo psané jazykem jiným (v latinsky psaném *Prodromu* jsou časté české citáty, někdy dokonce i na celou stránku textu).³⁶

První velkou skupinou prací tohoto charakteru jsou práce o českých venkovských městech a kláštorech (tedy o veškerých lokalitách českých zemí s výjimkou prací o hlavním městě Praze). Jak už jsem zmínila v úvodu kapitoly, námět jeho prací často úzce souvisel s místy jeho kněžského působení (České Budějovice, Klatovy, Praha). Někdy se k jednomu místu váže více prací, v závislosti na tom, kolik materiálu se mu podařilo shromáždit, nebo zda měl možnost své dílo vydat tiskem.

Například dějiny města Klatov jsou zpracované nejprve česky a vydané tiskem pod názvem *Historie klatovská v sedm dílů rozdělená* (1699),³⁷ později jsou přepracované v latinském rukopise pod názvem *Clatovia civitas regia ab origine ... descripta* (dovedená až do roku 1730).³⁸ Ovšem J. Kadlec uvádí ještě tři kratší Hammerschmidtovy práce

---

³⁵ *Lexikon české literatury*, str. 52.

³⁶ Četné české citáty se objevují např. ve 12. kapitole pojednávající o pražských věžích, jedná se především o nápisy na zvonech. *PRODROMUS*, str. 599-610.

³⁷ *Historie Klatovská v sedm dílů rozdělená*. V prvním dílu se jedná: O pohanstvu Klatovském, v druhém O Původu křesťanstva Klatovského, v třetím O Prvním stolétým věku Křesťanstva. v čtvrtém o druhém věku Křesťanstva Klatovského. v pátém O Svatém Obrazu Panny Marie Reiské v Audolí vygletovském. [na rubu tit. l.] v šestém O zázračném obrazu Panny Marie Klatovské Krví se potící léta 1685. v sedmém o dívích a zázracích, které se staly při tom Zázračným Obrazu Panny Marie. Sepsaná a na Světlo všem milovníkum Mariánským vydaná Od Jana Floryána Hammerschmida Písma Svatého Doctora Stolicé Apoštolské Protonotariusu Comite Palatino, Zlatýho Kříže s Zlatau Ostruhau Rytíře vejhradního kostela vyšehradského [!] SS. Aposstolův Petra a Pavla / též Staro=Boleslawského [!] SS. Kozmy a Damiána Kanovníka Arci=Biskupského Pražského Seminarium Rectora. vytištěná s dovolením duchovní vrchnosti v Ympressy Arcý=Biskupského Semináriu / skrze Samuele Beryngera / Léta 1699. 5. Novembris [=5. listopadu].

³⁸ Rukopis je uložen v Národním Muzeu v Praze, sign. VIII C 5.

o Klatovech: jeden krátký rukopisný výtah pod názvem *Chronicon ex Radmili primi abbatis Clatoviensis monumentis descriptum* (pro roky 745–1190); a dnes nezvěstné jsou také dva rukopisy o klatovském dominikánském klášteře, které zmiňuje ještě Ruffer (*Poznamenání* č. 30 a 81).³⁹

Rukopisná práce o dějinách Českých Budějovic (*Gloria regiae liberaeque montanae urbis Boemo-Budvicensis*) měla vyjít tiskem, ale pro odpor budějovické městské rady nakonec zůstala v rukopise – důvodem byl fakt, že Hammerschmidt ve své práci uvedl doslova opsaná některá městská privilegia, jejichž případné uveřejnění mohlo podle názoru radních ohrozit jejich dosud trvající platnost.⁴⁰

Z dalších lokalit zpracoval Hammerschmidt např. dějiny Plzně, Kutné Hory, Loun, Mladé Boleslavi, Litomyšle. V některých případech se ovšem jedná o přiznané převzetí, případně překlad a rozšíření děl jiných autorů – u dějin Mladé Boleslavi využil díla Jiříka Kezelia Bydžovského a doplnil ho o pozdější dobu, u dějin Litomyšle využil díla Tomáše Pešiny z Čechorodu. Zachovány jsou i Hammerschmidtovy výpisky o Čáslavi, Kouřimi, Vodňanech, Táboru, Bydžovu, Litoměřicích, Německém Brodě, Žatci, atd. Nepsal ale jen o dějinách jednotlivých měst. Často věnoval svoji péči práci na dějinách jednotlivých klášterů – ať už v samostatných lokalitách (např. Třeboň, pod názvem *Rosa Trebonica*), nebo v souhrnné práci o několika klášterech jednoho řádu – např. augustiniánů bosáků nebo benediktinů v českých zemích.⁴¹

Druhou velkou skupinou Hammerschmidtových historických prací jsou jeho pojednání o Praze, ať už dílčí studie o jejích jednotlivých lokalitách, nebo obě velké syntetické práce, *Prodromus Glorae Pragenae*, vydaný tiskem roku 1723, a Hammerschmidtovo předpokládané nejhlavnější dílo *Historia Pragensis*, která bohužel zůstala v rukopise a její zápis končí rokem 1733, necelé dva roky před autorovou smrtí. Tyto dvě velké syntézy budou pojednány samostatně v následující kapitole.

---

³⁹ Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 98.

⁴⁰ Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 97, text a pozn. č. 12.

⁴¹ RUFFER: *Poznamenání*.

Z dílčích pražských studií musím zmínit především Hammerschmidtovy práce o jeho „mateřském“ Týnském chrámu, o kostele a kapitule na Vyšehradě, o metropolitním chrámu svatého Víta na Pražském Hradě, o sousedním klášteře svatého Jiří, o kostele a kapitule Všech svatých také na Pražském Hradě, o klášteře paulánů na Starém Městě, o kostele svatého Ignáce na Novém Městě, o klášteře kanovníků Božího hrobu Na Zderaze, o Anežském klášteře, o špitálu křižovníků s červenou hvězdou, atd.⁴² Mezi pragensie se řadí i dvě díla s tématem nikoli církevním, ale světským – spis o sněmech Království českého a historie Univerzity Karlovy.⁴³

Ve svých dílčích pracích Hammerschmidt často kromě průběžného líčení historických událostí zařazuje další informace. Tak v jeho dílech o kláštorech nacházíme i seznamy jednotlivých představených (převorů, opatů, atd.), případně seznamy dalších klášterů téhož řádu. Hammerschmidt uvádí velmi často opisy jednotlivých listin, zakládacích či donačních, papežských bul, dopisů, opisy nápisů na sakrálních památkách, atd.

Pro ilustraci metodického postupu a organizace Hammerschmidtovy historické práce rozeberme stručně obsah spisu o Anežském klášteře.⁴⁴ Úvod tvoří převzatý text legendy o svaté Anežce (tehdy ovšem nebyla ještě ani vyhlášena za blahoslavenou), připojeny jsou čtyři listy svaté Kláry a papežské listy pro svatou Anežku, poté následují dějiny Anežského kláštera, dějiny kláštera klarisek v Panenské Týnici, seznam klášterů klarisek v českých zemích a ve vybraných zahraničních územích (německé a rakouské země, ale i oblast Skandinávie – např. Uppsala). Je tu i seznam dominikánských převorů Anežského kláštera, protože v průběhu dějin byl tento klášter určitý čas pod správou staroměstských dominikánů, než získali do vlastnictví kostel sv. Jiljí na Starém Městě, původně farní. V podstatě tato koncepce napovídá, že se autor chtěl podělit se čtenáři o **veškeré** informace, které ke

---

⁴² K těmto klášterním fundacím ve stručném přehledu srov. Pavel VLČEK – Pavel SOMMER – Dušan FOLTÝN: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha, Libri, 1998.

⁴³ *De comitiis regni Bohemiae*, rkp. Národního Muzea v Praze, sign. č. VI D 34; *Historia Universitatis Carolo Ferdinandae Pragensis*, rkp. Národního Muzea v Praze, sign. č. VI D 13. Citováno dle: Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 103.

⁴⁴ Rukopis je zachován pod názvem *Monasterium S. Agnetis sacrarum virginum Clarissarum ordinis S. Francisci Vetero-Pragae*, rkp. Národní knihovny, sign. I D 40. Obsahem tohoto rukopisu jsem se zabývala v rámci své seminární práce. Na jeho existenci mě laskavě upozornil dr. Martin Svatoš.

konkrétnímu námětu shromáždil, takže historické vyprávění prokládá opisem důležitých dokumentů a seznamy veškerých jevů důležitých pro konkrétní téma – ať už jsou to seznamy jmen představených nebo seznamy názvů důležitých lokalit.

2. *PRODROMUS GLORIAE PRAGENAE* A *HISTORIA PRAGENSIS* - CHARAKTERISTIKA DĚL, JEJICH VZÁJEMNÝ POMĚR

2.1 *Prodromus Glorae Pragenae*

Hammerschmidtova práce *Prodromus Glorae Pragenae* je historiky označována za jeho nejdůležitější a nejrozsáhlejší dílo z těch textů, které byly vydány tiskem, ať už za jeho života, nebo i z posmrtných edic. Byla vydána roku 1723 tiskem v Praze u tiskaře Wolfganga Wickharta. Hammerschmidt zde zpracovává dějiny Prahy a její reálie po jednotlivých tematických celcích, s mnoha pasážemi z oblasti celozemských dějin. Významnou část věnuje církevním dějinám a pražské sakrální architektuře. V rámci dějin jednotlivých pražských měst pojednává o dějinách kostelů a jejich výstavbě, výzdobě, o postavení oltářů, o duchovních působících u jednotlivých kostelů, ale i o významných historických událostech, v nichž hrály konkrétní pražské kostely svou roli. Vedle historie sakrálních míst, dějin církevní správy i náboženských dějin obecně se autor zabývá také dějinami správy městské, královské a zemské. Pozornost věnuje i Karlovu mostu, pražským věžím a zvonům, přírodním úkazům a katastrofám, které Prahu postihly. Do velmi široce rozvrženého obrazu Prahy ale naprosto samozřejmě vkládá i obrazy z dějin celých českých zemí. Např. kapitola o příchodu křesťanství do českých zemí obsahuje dějiny Velké Moravy za působení Cyrila a Metoděje. Hammerschmidt píše o správních institucích pražských, ale i celého Českého království, které kdy sídlily v Praze, zároveň ale podstatnou část jedné z kapitol věnuje purkrabím na královském hradě Karlštejně.

Příprava *Prodromu* si vyžádala rozsáhlý sběr materiálu a řadu přípravných dílčích prací o jednotlivých pražských kostelech, klášterech, o Univerzitě Karlově atd. Tyto práce také představují největší část soupisu Hammerschmidtových rukopisů a tisků vydaného

Vojtěchem Rufferem roku 1834 v *Časopise Českého museum*.⁴⁵ V *Prodromu* na ně také Hammerschmidt často odkazuje. Jedná se např. o historii ženského benediktinského kláštera svatého Jiří na Pražském hradě a k němu příslušného kostela Svatého Ducha na Starém Městě, o historii Týnského chrámu, o dějinách Univerzity Karlovy, nebo o práci věnovanou sněmům Království českého.

Krom celé řady exemplářů *Prodromu* vydaného roku 1723 máme k dispozici také rukopis tohoto díla, dnes chovaný v rukopisném oddělení v Národní knihovně v Praze.⁴⁶ Úplný text rozdělený do dvou dílů obsahuje celkem 586 číslovaných folií a jedná se o rukopis předložený roku 1717 k imprimování. Na základě srovnání s rukopisem díla *Historia Pragensis* lze konstatovat, že se jedná o autograf,⁴⁷ který navíc prošel rukama cenzorů, jak jasně dokládají autografy jejich schvalujícího vyjádření.⁴⁸ Rukopis je v zásadě totožný s tištěnou verzí, najdeme v něm však řadu drobnějších úprav v podobě doplnění⁴⁹ či škrtnů,⁵⁰ které autor provedl pravděpodobně mezi léty 1717 a 1720, kdy připravoval definitivní podklady pro sazbu.

Abychom mohli přesně zjistit rozsah tištěného *Prodromu*, s nímž budeme nadále pracovat, musíme sečíst stránky číslované s nečíslovanými. Začátek spisu, tedy titulní list,

---

⁴⁵ Vojtěch RUFFER: *Poznamenání spisů Jana Florianu Hammeršmida, rektora alumnátu Pražského, pak faráře v Teyně, a kanovníka na Vyšehradě a v Staré Boleslavi*. In: *Časopis Českého museum* 8, 1834, str. 204–211. Toto Poznamenání se skládá ze dvou částí. V první, větší části V. Ruffer vydal latinsky psaný anonymní seznam rukopisů J. F. H., který byl tehdy v roce 1834 uložen v archivu Vyšehradské kapituly (pod názvem „*Consignatio manu scriptorum post R^{[everendissimi]mum} D. Hammerschmidt seminarii rectorem*.“). Druhou, menší část tvoří seznam tiskem vydaných Hammerschmidtových děl a zpráva o tom, které z jeho rukopisů se momentálně nalézají na Vyšehradě „v listovně kapitolní“. Vojtěch Ruffer (1790–1870) byl knězem Vyšehradské kapituly, později tamtéž i proboštem a prelátem království Českého. Více např. *Ottův slovník naučný*, díl 22, Praha 1904, str. 82.

⁴⁶ NK Praha, VII A 19/a-b.

⁴⁷ Viz Přílohy.

⁴⁸ NK Praha, VII A 19/a, fol. VIIv, VIIIr.

⁴⁹ Do původní rukopisné verze doplnil např. do pasáže o jezuitském semináři sv. Václava odkaz na pamětní nápis na zdi semináře. PRODRAMUS, str. 111: „*Testatur ... donavit*“, rkp. NK Praha VII A 19/a, fol. 71ar.

⁵⁰ Rozsáhlejší škrtn najdeme např. v části věnované arcibiskupskému semináři, resp. jeho budovám. PRODRAMUS, str. 132–133, rkp. NK Praha VII A 19/a, fol. 86v–87r.

dedikace, předmluva, úvodní oslavná báseň a obsah díla jsou na 18 nečíslovaných stranách. Číslování stran začíná až u první kapitoly vlastního textu a končí stranou 816. Za hlavním textem díla následují ještě rejstřík jmenný a zároveň věcný, a poté *errata et corrigenda*, opět na nečíslovaných stranách, kterých je 14.⁵¹ Celkem tedy *Prodromus* čítá 848 stran. Jaroslav Kadlec ve svém článku z roku 1953 ovšem uvádí 828 stran, což sice může být prostá aritmetická chyba, nelze to ovšem tvrdit s jistotou, pokud nelze též zjistit, jaký konkrétní exemplář (či snad více exemplářů) *Prodromu* měl J. Kadlec k dispozici.⁵² O více než století dříve (roku 1834) uvádí ještě Vojtěch Ruffer ve svém článku rozsah *Prodromu* za pomoci počtu archů, nikoli stránek – napočítal celkem 211 archů i s předmluvou a rejstříkem.⁵³

2.2 *Historia Pragensis*

Jak už bylo předesláno, *Historia Pragensis* existuje oproti původnímu autorovu záměru pouze v rukopisné podobě. Jen poslední část *Historie Pragensis*, která obsahuje léta 1691-1733, vydal Antonín Podlaha časopisecky roku 1891, vybral ale jen texty týkající se českých dějin v tomto období, nikoli evropských.⁵⁴ Podle J. Kadlece poslední část tohoto díla psal Hammerschmidt pravděpodobně jako svého druhu pokračování Beckovského *Poselkyně příběhů českých*, proto se od předchozích kapitol prý poněkud odlišuje šířeji pojatou koncepcí i rozsahem.⁵⁵ Tato část prý navazuje obsahově na Beckovského *Poselkyni*, která sama končí rokem 1690. Doklad k tomuto Kadlecovu předpokladu ohledně širšího záběru posledních let *Historie Pragensis* jsem nenalezla nikde v původním Hammerschmidtově textu ani v další

---

⁵¹ Rejstřík za textem PRODROMU nese název „*Index Rerum memorabilium, quae in hoc opere continentur.*“, v českém překladu „*Seznam pamětihodných věcí, které jsou obsaženy v tomto díle.*“ Skládá se z 11 stran textu, přičemž druhá strana posledního folia je prázdná. Omyly a opravy začínají na novém foliu a zabírají celkem dvě strany. Jsou uvedeny pod názvem „*Defectus, et Errata, ita supple et corrige.*“, česky tedy doslova: „*Chyby a omyly, takto doplň a oprav.*“

⁵² KADLEC, Jan Florián Hammerschmidt, str. 100.

⁵³ RUFFER, Poznamenání, str. 210.

⁵⁴ Antonín PODLAHA, Hammerschmidova *Historia Pragensis* (1691-1733), Věstník KČSN, 1891, č. 6, str. 105-256.

⁵⁵ KADLEC, Jan Florián Hammerschmidt, str. 101.

literatuře. Nejblíže uvedenému tvrzení je fakt, že časový rozsah Beckovského *Poselkyně*, tedy rok ukončení 1690, ovlivnil později badatele Antonína Podlahu v rozhodování, jaké kritérium zvolí pro svoji edici výboru z *Historie Pragensis*. Rozhodl se právě pro počátek edice rokem 1691, k čemuž napsal při odůvodnění svého výběru časového úseku: „... lze ji považovati za jakési pokračování Beckovského Poselkyně“, a také: „... zprávy, jež [=Hammerschmidt] podává, pocházejí z doby, ve které sám žil“, ⁵⁶ což je nesporně důležitý argument.

Originál díla se původně nacházel v knihovně Arcibiskupského semináře v Praze a skládal se ze tří foliantů. Tyto tři exempláře mívaly kdysi signatury Arcibiskupského semináře: Ai 16 (první svazek, obsahuje léta 723–1637), Ai 17 (druhý svazek, léta 1637–1711) a Ai 18 (třetí svazek, léta 1711–1733).⁵⁷ V současné době je tento rukopis uložen v depozitním trezoru knihovny Katolické teologické fakulty UK v Praze, a to bez aktuální signatury.⁵⁸ Na místě jsou ale pouze dva svazky díla, konkrétně svazek první a třetí. Chybí prostřední, druhý svazek.⁵⁹

---

⁵⁶ PODLAHA: *Hammerschmidova Historia Pragensis*, str. 108.

⁵⁷ Titulní list prvního svazku platí pro celé dílo, ne jen pro první svazek. Zní: **HISTORIA PRAGENSIS IN DVAS PARTES DIVISA. PRIMA PARS** *Continet Acta a Boëmiæ Ducibus et Regibus usque ad tempora Augustissimi Imperatoris, Boëmiæ et Hungariæ Regis Ferdinandi III. SECUNDA PARS* *Continet Acta a Regimine FERDINANDI III. usque ad Auspicatissimum Regimen Gloriosissimi Imperatoris, Boëmiæ et Hungariæ Regis Caroli VI. a Joanne Floriano Hammerschmidt SS. Theologiae Doctore, Proto-Notario Apostolico, Comite Palatino, Auratae Militiæ Equite, Regiæ Exemptæ et nullius Dioecesis Ecclesiæ SS. Petri et Pauli Wissehradensis et Antiquissimi Capituli SS. Cosmæ et Damiani Vetero-Boleslaviensis Canonico, p. t. Regiæ Urbis Vetero-Pragensis B. V. M. in Coelos Assumptæ in Teyn Curato.*

Třetí část tvoří samostatný svazek pod názvem: **HISTORIAE PRAGENSIS PARS III. Continens Acta sub Carolo VI. Romanorum Imperatore, Boëmiæ, et Hungariæ Rege etc. etc. Conscripta a Joanne Floriano Hammerschmid !/, SS. Theologiae Doctore, Proto-Notario Apostolico, Comite Palatino, Auratae Militiæ Equite, Regiæ Exemptæ, et nullius Dioeceseos !/ Ecclesiæ SS. Petri et Pauli Wissehradensis, et Antiquissimi Capituli SS. Cosmæ, et Damiani, Vetero-Boleslaviensi !/ Canonico p. t. Regiæ Urbis Vetero-Pragensis B. V. Mariæ in Coelos Assumptæ in Teyn Curato, et Sacerdote Jubilato.**

Citováno podle: Praha, KTF UK, rkp. bez sign., *Historia Pragensis*, titulní listy 1. a 3. svazku.

⁵⁸ Na současné uložení originálu *Historie Pragensis* mě laskavě upozornil PhDr. Martin Svatoš, CSc., pracovník Kabinetu pro klasická studia Filosofického ústavu AV ČR. Dr. Svatoš našel tento rukopis roku 2007 po dlouhotrvajícím pátrání ve všech pražských archivech a knihovnách, které připadaly

Antonín Podlaha v úvodu ke své edici výboru z *Historie Pragensis* uvádí rozsah jednotlivých svazků takto: první svazek 1181 stran, druhý 1168 stran a třetí 384 stran. U prvního svazku je v Podlahově textu určitá neshoda oproti reálné paginaci svazku, která je o sto stran menší – předposlední strana má tužkou napsané číslo 1080, poslední strana číslo 1081, poslední list je popsán jen z jedné strany, celkem je tedy předpokládáných folií 541. V průběhu celého svazku je paginována každá desátá strana, ovšem není započítán titulní list díla a paginace je počítána až od první stránky textu, jako by tomu bylo v případě tisku.

Také u třetího svazku je v článku určitá neshoda oproti skutečné paginaci – poslední popsaná strana svazku má číslo 192, což při souhrnné práci Podlaha pravděpodobně omylem považoval za počet folií, nikoli stran, takže v textu článku stanovil počet stran dvojnásobně, na 384. Při ohledání tohoto třetího foliantu jsem ale zjistila, že předposlední číslovaná strana má číslo 186 a počet popsáných stran mezi těmito dvěma čísly odpovídá paginaci, nikoli foliaci. Předpokládám proto, že rozsah prvního svazku je ve skutečnosti 1081 stran a rozsah třetího svazku 192 stran, že paginaci provedl Antonín Podlaha při své práci na edici díla, a že v textu úvodu k jeho edici došlo na tomto místě k tiskové chybě. Údaj o rozsahu druhého svazku nelze prozatím ověřit, dokud nebude znovu zjištěno současné místo jeho uložení.

Opisy díla jsou doloženy na dvou místech: v knihovně Vyšehradské kapituly a v Národní knihovně v Praze. V obou institucích je opis pouze části díla, a to takovým způsobem, že se tyto opisy obsahově doplňují a navazují na sebe z hlediska probíraného časového období. Rukopisný opis prvního dílu byl podle Rufferova soupisu uložen v knihovně Vyšehradské kapituly, zahrnoval léta 919–1634 a skládal se z 362 folií,⁶⁰ což je

---

v úvahu vzhledem k nejruznějším organizačním přesunům fondů v průběhu mnoha historických událostí 20. století. Někdy během této doby (od pořízení Podlahovy edice roku 1891 do nálezů dr. Svatoše roku 2007) se též ztratil druhý svazek díla.

⁵⁹ První svazek je kromě razítka Arcibiskupského semináře opatřen těmito staršími signaturami a lokačními značkami: *Ai 16, H Eccl R, Historický seminář 74 Z*. Druhý z obou dnes přítomných svazků (tedy původně třetí svazek) nese tato označení: *Ai 18, Z 076, RSL*. Logickým předpokladem je, že chybějící prostřední svazek nesl signaturu *Ai 17*.

⁶⁰ RUFFER, *Poznamenání*, str. 210-211; KADLEC, *Jan Florián Hammerschmidt*, str. 100. Dle Ruffera začíná tento rukopis rokem 919 a končí líčením událostí na staroměstském magistrátu roku 1634, ale titulní list zní pro celé dílo, pro obě dvě jeho části, tedy až do roku 1711. Opis titulního listu

přibližně 34% rozsahu originálu (ten se skládá z 1080 folií a zahrnuje léta 723–1637). Vyšehradský exemplář má také titulní list celého díla, ne pouze jeho první části. Další část *Historie Pragensis*, která je uložena v Národní knihovně,⁶¹ nemá samostatný titulní list, jen v úvodu celého foliantu, který ze začátku obsahuje i jiná díla než Hammerschmidtova, je na listě s obsahem jako druhá položka uvedeno latinsky (v českém překladu): „*Historie českých, především pražských událostí z rukopisů P. Floriána Hammerschmidta, kanovníka vyšehradského, faráře týnského v Praze, od roku 1637 až do roku 1734.*“⁶²

Opis druhé části (období let 1637–1733), která se v originálním rukopise skládá ze dvou svazků, je uložen v Národní knihovně v Praze, v tzv. Putzlacherově sbírce.⁶³ Tato sbírka přešla do fondů Národní knihovny z pražské Lobkowické knihovny a obsahuje mimo jiné pět rukopisných foliantů s pracemi J. F. Hammerschmidta. Krátká zpráva J. Kadlece z roku 1954 označuje rukopisy z této sbírky za velice důležité pro poznání celého Hammerschmidtova díla. Především z toho důvodu, že sbírka „*obsahuje téměř všechny Hammerschmidtovy práce, jejichž soupis podává Ruffer, ale jež nejsou odjinud známé*“.⁶⁴ S výjimkou *Historie Pragensis*, která je opsána cizí rukou, jde podle J. Kadlece vesměs o Hammerschmidtovy autografy.

---

podle Rufferova článku zní: „*Historia Pragensis in duas partes divisa. Prima pars continet acta a Boëmiæ ducibus et regibus usque ad tempora Aug. Imp. Boë. et Hung. Regis Ferdinandi III. – secunda pars usque ad Carolum VI.*“

Knihovna Vyšehradské kapituly není badatelům přístupna v běžném provozu, proto jsem nemohla s rukopisem přímo pracovat.

⁶¹ rkp., Národní knihovna v Praze, sign. XXIII C 5, svazek 6.

⁶² „*Historia rerum Bohemicaru[m] præcipue Pragensiu[m] ex Manuscriptis P. Floriani Ham[m]erschmidt Canonici Wissehradensis et Curati Teynensis Pragae ab Anno 1637 usque ad annum 1734.*“

⁶³ Tomáš Antonín Putzlacher (1724–1796), byl notářem, univerzitním syndikem a sekretářem. Podílel se na pořádání univerzitní knihovny, je mj. autorem univerzitního diplomatáře. Viz: Ivana ČORNEJOVÁ a kol.: *Dějiny Univerzity Karlovy II. (1622–1802)*, Praha 1995, str. 208; Josef PETRÁŇ (ed.), *Památky Univerzity Karlovy*, Praha 1999, str. 117 a 136.

⁶⁴ Jaroslav KADLEC: *Ještě o rukopisech Jana Floriána Hammerschmidta*. ČSPS 62, 1954, str. 61–62.

Vzhledem k tomu, že opis, který se nachází v knihovně Vyšehradské kapituly, obsahuje první část *Historie Pragensis*,⁶⁵ můžeme předpokládat, že opis druhé části, který je dnes uložen v Národní knihovně jako součást zmíněné Putzlacherovy sbírky, mohl být pořízen zároveň s tímto opisem první části, neboť na něj chronologicky navazuje. Toto ale bude možné potvrdit s jistotou jedině po pečlivém porovnání písarských rukou exemplářů opisu *Historie Pragensis*. Podle V. Ruffera byly opisy Hammerschmidtových děl v knihovně Vyšehradské kapituly pořízeny v převážné většině rukou děkana vyšehradského kolegiátní kapituly Jana Tomáše Vojtěcha Berghauera (1684-1760), který se věnoval také samostatnému historickému spisování.⁶⁶

Opis z Národní knihovny je mimořádně cenný z toho důvodu, že obsahuje mimo jiné i líčení z let 1637-1711, která chybějí v originálním exempláři Hammerschmidtova autografu, uloženém v knihovně Katolické teologické fakulty UK v Praze. Přesněji znovu řečeno, v knihovně chybí prostřední ze tří svazků originálu (léta 1637-1711).

Tento originál druhého dílu měl podle Podlahy 1168 stran, což představuje 584 folií. Opis tohoto druhého dílu z Putzlacherovy sbírky má 151 folií, je tedy co do rozsahu nesporně menší. Vyjádřeno v procentech, je to pouze necelých 26% rozsahu originálu, v podstatě tedy čtvrtina textu. Není pravděpodobné, že by tak vysoká redukce rozsahu mohla ještě být způsobena pouze rozdílnou velikostí a hustotou písma obou písarských rukou. Bližší skutečnosti se zdá možnost, že při pořizování opisu došlo i ke krácení obsahu díla, že výsledný opis je pouhým výtahem, tedy jakousi epitomé. Také proto si vyžádá detailní rozbor, nakolik věrný je ve svém znění opis třetího dílu z Národní knihovny, protože k němu se zachoval originál a je možno je detailně porovnat. Jen pro úplnost tedy dodáváme, že originál třetího dílu má podle paginace 192 popsaných stran, tedy 96 folií. Opis třetího dílu z Putzlacherovy sbírky se skládá z 139 folií, oproti originálu je tedy dokonce delší o 43 folií, což je zhruba 145% rozsahu originálu. I v tomto případě bude proto nutno provést kolaci

---

⁶⁵ RUFFER, *Poznamenání*, str. 210-211.

⁶⁶ RUFFER, *Poznamenání*, str. 211: „Málo co jest vlastní rukou Hammeršmidovou psáno; jsou však čistí a zřetelní opisové, na větší díl od Berghaura obstaraní.“

textů, abychom zjistili, proč je navýšení foliového rozsahu více než třetinové. Nyní musíme jen konstatovat, že přesné vyřešení tohoto problému není předmětem této práce, v současné době nás zajímá *Historia Pragensis* především v souvislosti s koncepcí *Prodromu*.

Popis díla podle Pelclovy *Effigies* uvádí jen **dva** svazky! Tomu odpovídá i titulní list prvního svazku, který mluví o dvou částech díla. Přitom ale Podlaha o zhruba sto let později uvádí svazky **tři**. Neuměla jsem si nejprve vysvětlit tento rozpor, jak je možné, že by se jeden z tří svazků ztratil v Pelclově době a vynořil se v době Podlahově, ale pak jsem našla informaci o *Historii Pragensis* v oslavné Franckově básni v úvodu *Prodromu*, kde se píše o pouhých **dvou** svazcích *Historie* – doslova psáno „*in duobus grandibus tomis*“.⁶⁷ Pelcl užívá slovního obratu „*in duobus grandibus voluminibus*“.⁶⁸ Omyl mohl vzniknout tím, že Pelcl nemusel mít v rukou přímo rukopisný originál *Historie Pragensis*, ani její opis. Vzhledem k rozsahu celé *Effigies* jako prosopografického díla, v podstatě životopisného slovníku, kde je Hammerschmidt jen jednou z mnoha osobností, je těžko si představit, že by autoři v rámci přípravných prací byli schopni a ochotni k tak důkladné heuristice, že by prohlédli veškeré rukopisy Hammerschmidta, a ne jenom díla vydaná tiskem. Proto se domnívám, že Pelcl mohl daleko pravděpodobněji pracovat s tištěným exemplářem díla *Prodromus Gloriam Pragensem*, který byl přeci jen snáze dostupný ve velkém počtu exemplářů v různých knihovnách, než *Historia Pragensis* existující pouze v rukopisné podobě. Ovšem *Prodromus* byl vydán již roku 1723, dosti dlouhou dobu před dokončením *Historie Pragensis*. Tehdy byly hotovy zcela jistě dva velké svazky *Historie Pragensis*, z nichž ten druhý, nyní ztracený, končil rokem 1711, pravděpodobně smrtí císaře Josefa I. Třetí svazek (roky 1711–1733) měl pravděpodobně autor tehdy již rozpracovaný, minimálně v podobě náčrtu, ale pracoval na

---

⁶⁷ *Prodromus, Syncharisticon*, fol.)(2^v, pozn. (kk): „*Opus illud Authoris, Gloria Urbis Pragensis intitulum, quod in duobus grandibus Tomis* [podtrženo J.C.] *in lucem pariter publicam emergere festinavit*.“

⁶⁸ PELCL – VOIGT, *Effigies*, str. 97: „*Ipsa Pragensis Gloria, seu exacta notitia et descriptio totius Quadriurbis Pragenae, omniumque in ea existentium templorum, monasteriorum, rerumque memoratu dignarum nondum typis evulgata est, sed in M[anu]sc[ri]pto duobus grandibus voluminibus* [podtrženo J.C.] *in folio, una cum plurimis aliis M[anu]sc[ri]ptis HAMMERSCHMIDII in Seminario Archiepiscopali adservatur*.“

něm ještě celých deset let po vydání *Prodromu*, protože poslední zápis se vztahuje k 14. září roku 1733, tedy zhruba rok a čtvrt před autorovou smrtí.⁶⁹ Poslední stránky jsou sice stále psány Hammerschmidtovou rukou, ale už znatelně roztřeseným, stařeckým písmem, výrazně odlišným od úhledně psaných úvodních stránek prvního svazku. Poslední stránky *Historie Pragensis* jsou zároveň posledními léty života samotného autora, je na nich proto patrné ještě více rozvolněné řazení jednotlivých událostí za sebou tak, jak se postupně staly. Tímto psal Hammerschmidt vlastně jakési pražské anály či kroniku, na mnoha místech lze říci spíše kroniku světovou než pražskou, vzhledem k často se vyskytujícím rozsáhlým pasážím evropských dějin, které s Prahou souvisely nejednou pouze osobou habsburského panovníka.

Dosud nejdůkladnější popis *Historie Pragensis* podal Antonín Podlaha ve své edici vydané roku 1891.⁷⁰ Uvádí, že *Historie* se skládá ze **tří** svazků, a také při své práci používal naprosto jistě všechny tři svazky díla. Na dlouhou dobu byl pravděpodobně posledním badatelem, který je měl fyzicky k dispozici.

Na základě článku Jaroslava Kadlece z roku 1953 je možno po podrobnějším zkoumání usuzovat, že velmi pravděpodobně nepracoval s originálem *Historie Pragensis*, ale veškeré informace o tomto díle přebíral z Podlahovy edice, respektive z jeho předmluvy k této edici, jak budu demonstrovat níže. Tímto také pozbývá smysl zjišťovat, zda v době vzniku Kadlecova článku, tedy v padesátých letech 20. století, byly na místě uloženy pořád ještě všechny tři svazky, nebo už jen dva, zda tedy prostřední svazek se ztratil až v časovém období mezi lety 1953 (Kadlecův článek) a 2007 (článek dr. Martina Svatoše). Jaroslav Kadlec nikde výslovně neuvádí, že jsou všechny tři svazky fyzicky na místě uloženy. Píše sice o třetím svazku a hojně cituje z *Historie Pragensis*, ale detailnější srovnání odhalilo, že všechny citace

---

⁶⁹ *Historia Pragensis*, KTF UK, rkp. Ai 18, k roku 1733, str. 192. Tato poslední zpráva se týká smrti Josefa Miky, probošta kláštera premonstrátek v Doksanech a preláta Království českého. Nešlo o nevýznamnou postavu, v *Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století* se jméno Josefa Miky vyskytuje u čísel 5985 a 15540, přičemž u prvního titulu (kázání) je dokonce uveden jako hlavní autor (tvar příjmení „Myka“). Viz elektronickou verzi *Knihopisu*: <http://www.knihopis.org> (stav ke dni 27. 7. 2009).

⁷⁰ Antonín PODLAHA: *Hammerschmidova Historia Pragensis (1691-1733) /edice/*, Věstník KČSN, 1891, č. 6, str. 105-256.

Historie jsou převzaty z Podlahy – např. údaje o tom, kde se v rukopise vyskytují české texty.⁷¹ Navíc v Kadlecově přebírání citací se vyskytují chyby, které jsou vysvětlitelné až po srovnání s Podlahovým článkem jako chyby z přehlédnutí, například při přebírání výčtu pramenů, ze kterých Hammerschmidt čerpal.⁷² Tento fakt Kadlecovy úplné a prokazatelné závislosti na Podlahově textu si vysvětlují jediné tím, že v době, kdy pracoval na svém článku, už rukopis pravděpodobně nebylo možno nalézt podle žádného knihovního katalogu.

Dr. Martin Svatoš, který tento rukopis *Historiae pragensis* po velkém úsilí vypátral, měl už v ruce jen dva svazky díla, ale přesto ve svém článku nezaznamenává ztrátu prostředního svazku. Nemohl zjistit časovou lakunu v textu, konkrétně chybějící mezeru mezi roky 1637–1711, protože nepracoval právě s těmi lety, které nyní chybějí. Omyl ohledně úplnosti díla byl podpořen pravděpodobně i vzhledem k matoucímu titulnímu listu u prvního svazku, který navozuje dojem, že obsahuje dva díly *Historie Pragensis*, ve skutečnosti ale obsahuje jen první díl, protože končí u roku 1637, tedy na konci vlády císaře Ferdinanda III.⁷³

---

⁷¹ Podlaha cituje české veršované průpovídky jen s číslem stránky, bez odkazu na konkrétní svazek *Historie*. Ovšem v předcházející větě mluví v jiné souvislosti o třetím foliantu. Kadlec zřejmě proto uvádí, že citace pocházejí ze třetího svazku. Ověřením na místě jsem zjistila, že tyto průpovědi jsou v prvním svazku: na str. 392: „Čemu nemůžeš vyhnouti, máš byt' nerad přehlédnouti“; na str. 420 verše:

„Havran čížka nevysedí,
neb dítě otcem hledí,
jak staří ptáci zpívají,
tak mladí v hnízdě pipají.“

Viz: PODLAHA: *Hammerschmidova Historia Pragensis*, str. 107; KADLEC, Jan Florián *Hammerschmidt*, str. 102.

⁷² Výčet pramenů v Podlahově edici: PODLAHA: *Hammerschmidova Historia Pragensis*, str. 106–107. Kadlec například převzal mechanicky Podlahův údaj „*Bartholomaeus de Drahonicz in M. S. historiae* [podtrženo J.C.] *suorum temporum*“ v podobě: „*Bartholomaeus de Drahonicz in MS. suorum temporum*“. Viz KADLEC, Jan Florián *Hammerschmidt*, str. 101–102.

⁷³ KTF UK, Praha, *Historia Pragensis*, bez sign., 1. svazek (dříve Ai 16), titulní list: „*HISTORIA PRAGENSIS IN DVAS PARTES DIVISA. PRIMA PARS Continet Acta a Boëmiaë Ducibus et Regibus usque ad tempora Augustissimi Imperatoris Boëmiaë et Hungariaë Regis Ferdinandi III. SECVNDA PARS Continet Acta a Regimine FERDINANDI III. usque ad Auspicatissimum Regimen Gloriosissimi Imperatoris, Bohemiaë et Hungariaë Regis Caroli VI. Conscripta et luci publicae exposita a Joanne Floriano Hammerschmidt, SS Theologiae Doctore, Proto-Notario Apostolico, Comite Palatino,*

Dílo je psané po rocích, diachronně, tedy od nejstarších dějin k nejnovějším. Je nutno poznamenat, že rukopis *Historie Pragensis* nemá žádnou předmluvu. Předpokládám, že vzhledem k rozsahu a obsahové závažnosti práce chtěl autor předeslat dílu jakousi předmluvu, podobně jako to učinil v případě *Prodromu*, rukopisný originál ji ale nemá, a za titulním listem začíná hned líčením založení Prahy kněžnou Libuší. Zpočátku, v nejstarších dějinách, samozřejmě nejsou ještě psány události u všech roků, ale obsahuje časové mezery i několika desítek let, jinak jsou tyto nejstarší události ovšem vylíčeny pozoruhodně detailně. Autor se zdaleka neodvolává jen na Hájkovu kroniku, ale cituje i prameny z dnešního hlediska podstatně důvěryhodnější, čímž myslím pro nejstarší období především Kosmu. Je ovšem nutno mít při čtení textu neustále na zřeteli, že pro Hammerschmidta byli Kosmas a Hájek autoři v podstatě srovnatelní co do důvěryhodnosti. Hájek tehdy samozřejmě ještě nebyl podroben Dobnerově kritice z pozice představitele osvícenské historiografie.⁷⁴ Hammerschmidt v zásadě svým pramenům důvěřoval, pokud se odjinud nepřesvědčil o opaku, pak uvádí opravu údaje a lepší zdroj, případně staví na roveň více rozdílných údajů vedle sebe.⁷⁵

Auratae Militiae Equite, Regiae Exemptae et nullius diaecesis Ecclesiae SS. Petri et Pauli Wissehradensis et Antiquissimi Capituli SS. Cosmae et Damiani Vetero-Boleslaviensis Canonico, p. t. Regiae Urbis Vetero-Pragensis B. V. M. in Coelos Assumptae in Teyn Curato.“

Nebude-li dále uvedeno jinak, bude citace „*Historia Pragensis*, svazek, rok, strana, atd...“ znamenat originál Hammerschmidtova rukopisu, uložený v depozitním trezoru knihovny KTF UK v Praze.

⁷⁴ Gelasius DOBNER (ed.), *Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum e bohémica editione latinae redditae et quibusdam notis illustratae a P. Victorino a S. Cruce e scholis Piis nunc plurimis animadversionibus historico-chronologico-criticis, nec non diplomatibus, re genealogica, numaria, variique generis antiquis aeri incisae monumentis aucti, a P. Gelasio a s. Catharina ejusdem institutio sacerdote. Pars I–VI, Pragae 1761–1782.*

⁷⁵ Viz např. PRODROMUS, str. 12: „Anno 845. vel ut alii volunt 846“; str. 13: „Male ponit Hagek Annum 894. sed debet esse 864.“; str. 75: „Anno 1239. (male ponunt Paprocus et Hagecius Annum 1227.). Srov. SVATOŠ, *Předhusitské a husitské Čechy*.

2.3 *Historia Pragensis versus Prodromus Gloriae Pragenae*

Jak napovídá název díla (v překladu: Předchůdce Slávy pražské), byl *Prodromus* autorem původně koncipován jako pouhý předchůdce hlavního, obsáhlého zpracování dějin Prahy, nazvaného *Historia Pragensis in duas partes divisa*. O tomto díle se Hammerschmidt zmiňuje už v předmluvě k *Prodromu* s tím, že je již téměř připraveno k vytištění. Také prosí, aby byl upozorněn na případné chyby, které by snad někdo mohl najít v textu *Prodromu*. Tyto případné chyby rád opraví v následující *Historii Pragensis*.⁷⁶ V samotném textu Hammerschmidtovy předmluvy k *Prodromu* jsem ovšem takového rčení explicitě nenašla, zato jsem ho našla na konci celého *Prodromu*: „*Haec omnia Nomina Illustrissimorum et Excellentissimorum Dominorum. Regni Bohemiae Procerum, et Perillustrium Dominorum Officialium, magno labore collegi; si quid in illis erravi, vel aliqua omisi, rogo submisce, ut admonear, errores in sequenti mea Historia Pragensi lubens emendabo.*“⁷⁷

Historia Pragensis byla podle autorova vyjádření sice dokončena už v okamžiku vytištění *Prodromu*,⁷⁸ tedy roku 1723, bohužel ale nakonec nedošlo k jejímu vytištění a dílo zůstalo v rukopise. Je ale také pravda, že kvůli neuskutečněmu vydání mohla být *Historia Pragensis* ještě doplňována autorem i v pozdějších letech a nakonec její zápisky končí až rokem 1733, tedy deset let po vydání *Prodromu* a necelé dva roky před Hammerschmidtovou smrtí.

Historia Pragensis byla primárně koncipována jako letopisné dílo, po jednotlivých rocích a nikoli po tématech jako *Prodromus*. Jedná se tedy o dílo kronikářsky pojaté, s převahou užití tzv. diachronní metody na rozdíl od *Prodromu*, který naopak byl psán

---

⁷⁶ Viz KADLEC, Jan Florián Hammerschmidt, str. 100. V samotném textu Hammerschmidtovy předmluvy k *Prodromu* takového rčení není: PRODRAMUS, *Praefatio*, fol.)( )(3^r)( )(4^r.

⁷⁷ PRODRAMUS, str. 816.

⁷⁸ PRODRAMUS, *Praefatio*, fol.)( )(3^r)( )(4^r: „*Interim antequam hunc [=librum, tj. Historiam Pragensem] typis edam, praemitto Prodromum Gloriae Pragenae, qui hujus Urbis decora breviter complectetur, ac postmodum fusiori stylo tota Historia Pragensis (jam a me conscripta) luci publicae, faventibus Superis[!], et sumptibus exponetur, et omnia de Praga dici possunt, describentur, ac plane perfectum absolutumque opus efficietur.*“

především pomocí metody synchronní, a teprve jeho menší podtémata v rámci jednotlivých kapitol byla zpracována diachronně.

Na základě toho, co sám Hammerschmidt píše v předmluvě k *Prodromu*, předpokládám, že až teprve *Historia Pragensis* byla autorem zamýšlena jako ono hlavní, zásadní, vrcholné dílo, a právě tu chtěl postavit do jedné řady s předchozími velkými pracemi o dějinách Prahy jiných autorů, které v předmluvě k *Prodromu* jmenuje.⁷⁹ Hammerschmidt zde zmiňuje Veleslavínův neuskutečněný záměr vydat pražskou kroniku. Dále pak uvádí anonymní rukopis z metropolitní knihovny nazvaný *Chronica Pragensis*, rukopis kroniky Bartoše Písaře, rukopis *Historie* Sixta z Ottersdorfu, kroniku Beneše Krabice z Weitmile a některá díla cizích autorů, pokud psali o Praze.⁸⁰ Dále uvádí také jména dvou cizích básníků a cituje jejich oslavné verše na Prahu: epigram v elegickém distichu od Julia Caesara Scaligera a sapfickou strofu od Konráda Celtis. Zvláště Scaligerovu báseň Hammerschmidt rozebírá verš po verši a na jednotlivých jejích slovních obrazech dokazuje krásu Prahy a její mimořádný význam co se týče historie, statečnosti a zbožnosti jejích obyvatel.

Prodromus měl být podle tohoto konceptu nastíněného v předmluvě skutečně především jakýmsi předchůdcem, poslem hlavního díla, „*qui hujus Urbis decora breviter complectetur*“,⁸¹ třebaže byl významný rozsahem i tématem. Vzhledem k použitým metodám se domnívám, že Hammerschmidt zamýšlel zdůraznit odlišnost charakteru obou děl především rozdílným úhlem pohledu na látku o Praze – v *Historii Pragensis* je popsána Praha v *proudu děje*, toku času, tedy *diachronně*, jak už jsem se zmínila výše. Naopak na převážné většině stránek *Prodromu* je popisován určitý *stav*, situace v konkrétním okamžiku, jakoby bez dějinného pohybu. Jednotlivé pojmy, události, objekty, atd. jsou vypisovány jakoby jevy existující vedle sebe ve stejném čase, tedy *synchronně*. Velmi často ale Hammerschmidt

---

⁷⁹ PRODROMUS, *Praefatio*, fol.)( )(3^r)-( )(3^v: „*Weleslavinus (qui ob summam Historiae Patriae notitiam, maxime istud praestare potuit) promisit, se Chronicon Pragense editurum; nihil, quod sciam, praestitit.*“

⁸⁰ PRODROMUS, *Praefatio*, fol.)( )(3^v)-( )(4^r: Z “nečeských“ historiků (a případně jejich děl) jmenuje výslovně tyto: Joannes Cochlaeus: *Historia Hussitarum*; Dresserus, Gerardus Mercator, Jacobus Typotius.

⁸¹ PRODROMUS, *ibidem*. Podtrženo J. C.

pracuje s tímž textem, jen ho sestavuje podle jiných kritérií. Například pasáž o Karlově mostě je v obou dílech téměř totožná, včetně členění odstavců a marginálních poznámek, i včetně popisu soch po obou stranách mostu.⁸² Pasáž o záhubě pohanské kněžny Drahomíry, kterou barvitě vylíčil v *Historii Pragensis* u roku 924,⁸³ přechází Hammerschmidt v *Prodromu* v úvodní části o nejstarších českých dějinách jen krátkou poznámkou na úvod věty,⁸⁴ zato se ale tomuto příběhu věnuje podrobně v 6. kapitole, kde popisuje sakrální památky levého břehu Vltavy – Malé Strany a Hradčan. Při líčení vzniku starobylého kostela sv. Matouše na Pohorelci zmíní, jak kněžna Drahomíra jela na voze kolem tohoto kostela právě v době, kdy zde byla sloužena mše. Její vozataj byl zbožný křesťan, a proto když slyšel z kostela zvuk zvonku oznamujícího pozdvihování, zastavil, odložil bič a vešel do kostela, aby v úctě poklekl. Drahomíra, která to zdržení zřejmě nelibě nesla, začala spílat vozatajovi a zuřivě běsnit proti křesťanské víře, načež se náhle rozevřela země a pohltila pohanskou kněžnu i s vozem a koňmi.⁸⁵ V obou svých dílech líčí Hammerschmidt tuto příhodu za pomoci téměř totožných slovních obrátů, ale ne vždy naprosto bez výjimky.⁸⁶ V *Historii Pragensis* je navíc po straně aktualizující poznámka, že na místě tohoto později zrušeného kostela už nestojí dům „U zlaté koule“ („*ad Aureum Globum*“), ale zásluhou hraběte Černína je tam prý opět k vidění vystavěný kostel.⁸⁷

Pro příklad diachronního postupu v *Prodromu* uveďme popisy jednotlivých kostelů. Hammerschmidt postupuje při popisu pražských pamětihodností systematicky po jednotlivých

---

⁸² *Historia Pragensis*, 1. svazek, rok 1358, str. 113-122; *PRODROMUS*, str. 590-599.

⁸³ *Historia Pragensis*, 1. svazek, rok 924, str. 13 (nečíslovaná). Autor zde odkazuje v první řadě na Hájků, ale uvádí i odlišný časový údaj Crugeriův, který klade Drahomířinu smrt až do doby kolem roku 952, po zavraždění jejího syna, sv. Václava.

⁸⁴ *PRODROMUS*, str. 22: „*Post Drahomirae crudelis, in Pohorzelec interitum, ...*“

⁸⁵ *PRODROMUS*, str. 422: „*Dumque ita furibunda non modo aurigae male precaretur, sed etiam Christianorum Sacra diris omnibus devoveret, terra ex improvisodehiscens, ipsam cum curru, et equis absorpsit, vivamque in Orcum destruit.*“

⁸⁶ V *PRODROMU* je např. položení biče popsáno slovy: „*relicto humi flagro*“, zatímco v *Historii Pragensis* stojí: „*posito in terram flagello*“.

⁸⁷ *Historia Pragensis*, ibidem, pozn. in margine: „*Nunc Ecclesia iterum ab Illustrissimo D. Comite Czernin aedificata conspicitur.*“

městských částech. V rámci každého městského obvodu vypisuje příslušné kostely, jejich založení, přestavby, stavbu a financování jednotlivých oltářů, zajímavé nápisy z náhrobních kamenů, přepisuje doslovně i některé listiny týkající se kostelů, dokonce podává i výčet kostelního inventáře (kalichy, patény, etc.). Výčet všech důležitých informací o kostele doplňuje přehled historických událostí s kostelem spjatých, vypsáný po jednotlivých rocích až do autorovy současnosti. Ne každý sakrální objekt je nutně komentován vždy všemi těmito informacemi, ale v každém jednotlivém případě autor uvádí prostě ty informace, které ke konkrétnímu objektu shromáždil.

Hammerschmidtův pravděpodobný záměr rozdělit „pražskou otázku“ do menších tematických celků v rámci jednotlivých kapitol je ale často narušován jím samým. Ve vnějších znacích se sice drží linie predestinované v předmluvě a v podrobném obsahu kapitol, který stojí před samotným textem, ovšem nedokáže se zdržet mnohočetných odboček a širších exkursů, které s hlavním tématem souvisejí někdy jen volně.

Pro příklad směsi synchronního a diachronního postupu můžeme uvést hned kapitolu první o založení Prahy. Zde se autor samozřejmě neobejde bez vyprávění pověsti o kněžně Libuši, dále postupuje v líčení vzniku nových částí Prahy až k době Karla IV. V úvodu této kapitoly ale zároveň stojí velmi obecná Aristotelova definice města a příklady založení měst v cizích zemích, převzaté z Bible (Genesis, Knihy královské), ze světových autorů je dále citován např. Pausaniás, Strabón, Flavius Josephus a Plútarchos. Poté autor zmiňuje krátké zprávy o založení jiných, menších českých měst, a to opět včetně odkazů na historiky jemu předešlé, tentokrát českého původu.

V druhé kapitole vypráví Hammerschmidt dějinné události o příchodu křesťanství do českých zemí, od vlivů přicházejících z francké říše (včetně křtu českých velmožů v Řezně) přes vývoj na Velké Moravě za knížete Rastislava, vyslání Cyrila a Metoděje byzantským císařem atd. Na začátku kapitoly ale opět stojí obecné konstatování o tom, že lidem je bytostně vlastní potřeba věřit nějakému, jakémukoli božstvu. Hammerschmidt zde opět podepírá svá slova citátem nezpochybnitelné autority, konkrétně svatého Bernarda

z Clairvaux.⁸⁸ Jinak je ale text typicky narativní povahy a nenalezla jsem tu v podstatě nic, co by bylo možno nazvat popisem stavu mimo proud času, snad kromě systematického výčtu pantheonu pohanských bohů starých Slovanů.

V dalších dvou kapitolách o českých křesťanských mučednících a o šíření křesťanské víry se Hammerschmidt také neobejde bez historického vyprávění. S ohledem na charakter zpracovávané látky naopak téměř není možné uplatnit zde jakýkoli popis stavu v jednom okamžiku. Až pátá kapitola o založení pražského biskupství, o kostelech a kláštorech Starého a Nového Města i Vyšehradu, skýtá povahou své látky konečně možnost důkladnějšího „popisu pamětihodností“. Protože ale zároveň tuto kapitolu autor začíná líčením svého „domovského“ Týnského chrámu, nezdrží ho původní záměr v tom, aby nerozvedl blíže některé význačné historické události s Týnem spojené, jako např. chystanou svatbu Ladislava Pohrobka, konec švédského obležení Prahy roku 1649, nebo obrovský požár roku 1679, po němž se propadla gotická klenba hlavní lodi. Dějiny Týnského chrámu podává kronikářsky, po jednotlivých rocích. Začíná rokem 901, kdy prý byl z popudu knížete Bořivoje vysvěcen první kostel stojící na místě současného chrámu, pokračuje přes rok 1407 (stavba gotické baziliky, v podstatě zachované do současnosti), husitské bouře, utrakvistickou éru, třicetiletou válku, až k obnově katolického charakteru chrámu. Analisticky psanou historii Týnského chrámu Hammerschmidt nakonec uzavírá rokem 1716 (devět let před vydáním *Prodromu*), kdy se v Týni konala velká slavnost se zpěvem *Te Deum* na poděkování za vysvobození z morové rány.⁸⁹

I u dalších sakrálních objektů Starého Města (a později i Nového Města, Vyšehradu a Malé Strany) dodává k prostému výčtu jejich jednotlivých prvků (oltáře, mobiliář, nápisy) i některé události, které považuje za pamětihodné (např. krádež vybavení z kostela svatého Haštala a potrestání zlodějů). V případě významnějších objektů, ke kterým nasbíral více zajímavého materiálu, tak zpravidla jsou zaznamenány nejen jednotlivé události, ale i vývoj v delším časovém intervalu v období, které bylo pro daný objekt jakýmsi způsobem klíčové.

---

⁸⁸ PRODRAMUS, str. 11, celý výrok sv. Bernarda viz 4. kapitola, pozn. č. 8.

⁸⁹ PRODRAMUS, str. 31.

Jednotlivé drobnější tematické úseky doplňuje seznamy nejružnějšího druhu – nejčastěji výčtem sídel a držav (klášterů jednotlivých řádů, městských a univerzitních vesnic), ale i výčtem jmen jednotlivých představených, ať už církevních či světských (biskupové a arcibiskupové, opati, univerzitní rektori, přední šlechtici v různých významných funkcích).

Pro lepší ilustraci si uveďme příklad řádu křižovníků s červenou hvězdou. Když se Hammerschmidt dostane ve svém výkladu k historii křižovnických staroměstských objektů (špitál a kostel sv. Františka Serafínského u Karlova Mostu, kostel sv. Petra Na Poříčí), pokládá za vhodné jmenovat i jejich ostatní državy mimo Prahu, tedy ve zbytku českých zemí včetně Slezska, ale i v Polsku. Celou látku o křižovnicích navíc uvádí exkursem o vzniku původního křižovnického řádu ve Svaté Zemi a o jeho dějinách do příchodu do českých zemí – tedy pokládá křižovníky s červenou hvězdou za součást křižovníků obecně, nikoli za samostatný řád. Vznik řádu křižovníků klade autor totiž už do začátku 4. století po Kristu a připisuje iniciaci jejich vzniku svaté Heleně a jejímu synu císaři Konstantinu Velikému. V autorově pojetí je tedy mezi dobou vzniku křižovníků a dobou jejich usídlení v Čechách interval přibližně 900 let. Tak velký časový úsek už zřejmě žádá zpracování formou historického exkursu do pasáže o přítomnosti křižovníků s červenou hvězdou na Starém Městě pražském.⁹⁰

Naproti tomu také v *Historii Pragensis* můžeme najít příklady opačného postupu, než jaký si autor pro toto dílo vyhradil, totiž záměny metody diachronní za metodu synchronní. Místo postupného dějinného líčení od starší doby k mladší autor různě přeskakuje roky, vrací se zpět, případně zařazuje tematicky jednotné pasáže o konkrétních jevech. Tohoto jevu si všiml ve své studii i Antonín Podlaha.⁹¹ Časově zpřeházené pořadí let nalezneme téměř hned na začátku díla, u roku 919, kdy je vsunuta poznámka o postavení mariánského sloupu císařem Ferdinandem III. roku 1653. Dále v první polovině 13. století, u roku 1225 – při vyprávění o založení minoritského kláštera sv. Jakuba na Starém Městě Hammerschmidt vypočte i pozdější privilegia tomuto minoritskému kostelu a klášteru, v líčení postupuje přes

---

⁹⁰ PRODRUMUS, str. 56-57.

⁹¹ PODLAHA: *Hammerschmidova Historia Pragensis*, str. 107.

požár roku 1316, renovaci kláštera z podnětu Jana Lucemburského, fundaci Elišky Přemyslovny roku 1319, dostává se v popisu privilegií minoritskému kostelu až k roku 1374, císaři Karlu IV. a arcibiskupu Janu Očkovi z Vlašimi.⁹² V následujícím odstavci se ale vrací zpět, k roku 1227 a dějinám dominikánského řádu, dále pak opět pokračuje v postupném líčení pražských událostí v chronologické posloupnosti.

Jako příklad výčtu jevů mimo chronologickou posloupnost mohou sloužit např. privilegia knížete Soběslava I. udělená Pražanům u roku 1135, nebo k roku 1490 několik stránek o vzniku a technickém vývoji pražského orloje, součástí této pasáže je i přehled obsahu z díla Mistra Jana Táborského.⁹³

Také české texty nejsou zdaleka omezeny jen na dvě veršované průpovídky, zmíněné již Podlahou a mnou citované výše u pozn. č. 21. Na příklad u roku 1310 je uveden český text na půl stránky, je to citace poselství české šlechty k císaři Jindřichu VII. Lucemburskému ohledně plánovaného sňatku jeho syna Jana Lucemburského s Eliškou Přemyslovnou a jeho nástupu na český trůn.⁹⁴ U roku 1547 je citován český text právní povahy a jeho latinský překlad pod názvem „*Ius Antiquum Bohemicum III.*“.⁹⁵

Vzhledem k podobnostem a rozdílům mezi *Prodromem* a *Historií Pragensis* se domnívám, že autor považoval za metodicky přijatelné použít tentýž text v obou dílech, pokud byl uspořádán podle jiného systému, za jiným účelem. *Historia Pragensis* sice pravděpodobně byla zamýšlena jako koruna veškerého Hammerschmidtova historického bádání, ale nakonec to byl právě *Prodromus*, tedy pouhý „Předchůdce“ této *Historie*, kterým se autor nepřeslechnutelně vyslovil v oboru historiografie Prahy a českých zemí. A dnes právě existence tištěného *Prodromu* podněcuje další badatelský zájem i o jeho původně zamýšlené hlavní dílo, tedy *Historii Pragensis*.

---

⁹² *Historia Pragensis*, 1. svazek, rok 1225, str. 61 (nečíslovaná) ad.

⁹³ *Historia Pragensis*, 1. svazek, rok 1490, str. 287 (nečíslovaná) ad.

⁹⁴ *Historia Pragensis*, 1. svazek, rok 1310, str. 83 (nečíslovaná).

⁹⁵ *Historia Pragensis*, 1. svazek, rok 1547, str. 480.

3. ROZBOR OBSAHU DÍLA *PRODROMUS GLORIAE PRAGENAE*

Prodromus gloriae Pragenae byl vydán v Praze roku 1723, a hned na titulním listě je zdůrazněna významná role tohoto roku pro město Prahu. U vnošení je uvedena poznámka, že jde o jubilejní tisící rok od založení Prahy. Dílo samo je uvedeno typicky barokně vzletným **věnováním Janu Nepomuckému** od tiskaře díla Wolfganga Wickharta. Jan Nepomucký byl dva roky předtím prohlášen za blahoslaveného (roku 1721) a v době vydání *Prodromu* již běžel jeho kanonizační proces, započatý roku 1722, tedy rok před vydáním díla. Proces byl završen kanonizací dne 19. 3. 1729 v Lateránské bazilice v Římě a následujícími velkolepými oslavami především v Praze, ale i na mnoha dalších místech české země.⁹⁶ Wickhart v tomto třístránkovém věnování oslovuje budoucího světce s velikou úctou, zdůrazňuje jeho „překrásné skutky“ (*pulcherrima facinora*), kvůli kterým ho již i Řím nazývá blahoslaveným, zmiňuje svůj švýcarský původ, přijetí mezi měšťany Starého Města pražského a zbožnou úctu, kterou začal světci vzdávat již dávno. Mnohomylně chválí autora *Prodromu*, tedy Jana Florianu Hammerschmidta, jehož podpoře prý vděčí za přijetí mezi měšťany i za své místo tiskaře Arcibiskupské tiskárny v Královském dvoře. Proto sám cítí povinnost vzít na sebe námahu a náklady spojené s vydáním díla svého dobrodince.⁹⁷

V poslední části své předmluvy Wickhart připomíná slavnostní příjezd císaře Karla VI. a jeho třetí manželky Alžběty Kristýny do Prahy právě v roce vydání díla, slavnostní korunovaci císařovny na českou královnu a očekávané narození císařského potomka, kterého Wickhart s velkou nadějí do budoucna doporučuje světcově ochraně s výslovnou nadějí, že to bude syn, a tedy konečně následník trůnu. Tehdy už byly totiž naživu z císařových dětí pouze dvě dcery, proto se k těhotenství císařovny upírala mimořádná

---

⁹⁶ Vít VLNAS, *Jan Nepomucký, česká legenda*, Praha 1993, str. 106-127 et passim.

⁹⁷ PRODROMUS, předmluva tiskaře, 3. nečíslovaná str.: „... praedictum hoc Ejus [=Hammerschmidtovo] egregium Opus expensis; et apicibus meis bono et emolumento publico edendum suscepi...

pozornost. Naděje na mužského následníka trůnu se ale později bohužel nepotvrdila, neboť roku 1724 se narodila opět dcera, Marie Amálie.⁹⁸

Za předmluvou tiskaře Wickharta následuje **oslavná gratulační báseň** na město Prahu (*Syncharisticon*) od Michaela Adama Francka z Franckensteinu.⁹⁹ Autor básně v ní oslovuje Prahu jako jubilanta a gratuluje jí k tisíciletému trvání. Hammerschmidta představuje jako moudrého učence a staví význam jeho rodiště, Stodu u Plzně, na stejnou úroveň s významem rodných míst předchozích význačných českých historiků, a to včetně samotné Prahy, která je prý Hammerschmidtovi druhou matkou.¹⁰⁰ Vyzdvihuje veršovanou řečí Hammerschmidtovy vlastnosti, pocty, hodnosti i díla, která dosud napsal a prozaickou řečí doplňuje konkrétní data v poznámkách pod čarou. Jde tedy v podstatě o první jakousi Hammerschmidtovu biografii.¹⁰¹

Vlastní **předmluvě** autorově, která následuje za Franckovou básní, jsme se podrobněji věnovali již v předchozí kapitole o celkovém zaměření *Prodromu*, které Předmluva charakterizuje. Za předmluvou najdeme podrobný **obsah jednotlivých kapitol** na třech stranách (*Index capitum*). Je to velmi podrobný seznam větších i menších tématických celků v rámci kapitol, a to včetně stránek i u těchto jednotlivých podtémat, jak to tehdy bývalo u obdobných publikací obvyklé. Díky tomuto řešení obsahu lze okamžitě zjistit velmi názorně a přehledně, jak rozsáhlé jsou jednotlivé kapitoly a jaká podtémata autor považuje za důležitá i podle stránkového rozsahu, který jim věnuje.

Kapitol je celkem dvacet čtyři, což je stejné číslo jako u Homérových zpěvů Iliady a Odysseie. Nikde jsem sice nenašla přímý doklad, že by tento počet kapitol zvolil

---

⁹⁸ Císařský pár měl celkem čtyři děti: Leopolda Johanna (nar. i zemř. 1716), pozdější císařovnu Marii Terezii (1717-1780), Marii Annu (1718-1744) a Marii Amálii (1724-1730). Podle: *Die Habsburger. Ein biographisches Lexikon*, ed. Brigitte HAMANN, Wien 1988, str. 88-90 et passim.

⁹⁹ PRODRAMUS, fol.)((1^r)( )(2^v.

¹⁰⁰ Franck jmenuje tyto historiky a jejich rodiště: Václav Hájek z Libočan (Libočany), Jan Dubravius (Plzeň), Petr Kodicek z Tulechova (Ústí nad Labem), Pavel Stránský ze Zapské Stránky (Zápy), Martin Kuthen ze Šprinsberka (Most), Bohuslav Balbín (Hradec Králové), Tomáš Pešina z Čechorodu (Počátky), Daniel Adam z Veleslavína (Praha) a Jiří Crugerius (Praha).

¹⁰¹ Viz Martin SVATOŠ, *Předhusitské a husitské Čechy očima barokního satirika i historika*, in: *Pulchritudo et sapientia. Ad honorem Pavel Spunar*, Praha 2008, str. 316, pozn. č. 1.

Hammerschmidt záměrně vzhledem k antickému klasikovi, ale rozsah a témata některých menších kapitol vyvolávají dojem, že jsou tyto kapitoly psány jen tzv. do počtu, a že byly vyčleněny samostatně právě proto, aby všech kapitol celkem bylo dvacet čtyři (namátkou např. 18. kapitola o úrodnosti a nadbytku ovoce na třech stránkách, nebo 19. kapitola o zdravém ovzduší na jedné stránce).

První kapitolu (str. 1-10) věnuje Hammerschmidt vlastnímu založení Prahy, ovšem začíná ji skutečně zešíroka, latinskou definicí obce podle Aristotela, kterého tu nazývá knížetem filosofů.¹⁰² Dále pokračuje citacemi z jiných antických autorů o zakládání měst i citacemi českých spisovatelů o zakládání českých sídel, jak jsem se už zmínila výše v pasáži o metodě díla. Okolnosti založení Prahy v podstatě přebírá z Kosmy, mluví o Libuši a jejím proroctví, popisuje historii a stavební rozvoj Prahy, která zpočátku ležela jen na levém břehu Vltavy a odpovídala tak rozsahem pozdějšímu Menšímu Městu pražskému, tedy Malé Straně. Od předpokládaného roku založení 723 postupuje dále, do roku 791 klade založení tzv. Většího, dnes Starého Města pražského, dále mluví o Vyšehradě, prvních přemyslovských knížatech, o prvním mostu přes Vltavu, o stavbě hradeb kolem Většího Města, atd. Historii Královského dvora dovádí přes husitství až k roku 1631, pak se opět vrací do 11. století. V poslední části kapitoly zmiňuje císaře Karla IV. a jeho založení Nového Města, popisuje postupný rozvoj této čtvrti, píše o Karlových privilegiích a uvádí doslovný přepis listiny, kterou Karel IV. dokládá, že Nové Město bylo prý založeno na pozemcích řádu křižovníků s červenou hvězdou.

Druhou kapitolu (str. 11-15) věnuje Hammerschmidt příchodu křesťanství do českých zemí, opět ji začíná obecnou úvahou o religioznosti lidského rodu a zaštiťuje se citátem uznávané autority, tentokrát svatého Bernarda z Clairvaux.¹⁰³ Nejprve popisuje pohanské období Čech, součástí textu je i výčet jmen slovanských pohanských bohů. Tematiku křesťanství pojednává v několika okruzích: 1) První dotyky křesťanské víry

---

¹⁰² PRODRAMUS, str. 1: „*Civitatem Princeps Philosophorum Aristoteles lib. Oeconom. ita definit: Civitas est multitudo domorum, agro et pecuniis abundans ad bene vivendum.*“

¹⁰³ PRODRAMUS, str. 11: „*Omnes (inquit Doctor Mellifluus) Religione moventur, et Deos patrios, quos a majoribus acceperunt, colendos sibi diligenter, et retinendos arbitrantur.*“

zprostředkované nám německou říší v první polovině 8. století (včetně řezenského křtu českých velmožů), 2) mise svatých Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu a 3) první krůčky křesťanství v Čechách za Bořivoje, svaté Ludmily až k otci sv. Václava, knížeti Vratislavovi.

Svatému Václavu je věnována **třetí kapitola** (str. 15-19), nadepsaná „*Sláva Pražanů skrze mučednictví vytrpěné pro křesťanskou víru*“. V podstatě obsahuje líčení celého 10. století, tedy kromě svatého Václava je zde jmenována samozřejmě jeho matka Drahomíra, mučednická smrt jeho babičky, svaté Ludmily, a dále jsou zmíněni Slavníkovci, bratři svatého Vojtěcha, kteří byli zavražděni roku 995 lidmi z rodu Vršovců. **Čtvrtá kapitola** (str. 20-22) také zpracovává především 10. století, ale z hlediska rozšiřování křesťanské víry, tedy hlavně zmiňuje kroky svatého Václava i později jeho bratra Boleslava v této oblasti učiněné – především zakládání kostelů. Vrcholí založením pražského biskupství.

Počátkům biskupství je věnována i první stránka **páté kapitoly** (str. 22-377), tato kapitola ale celkem čítá 355 (!) stran a patří tak spolu s šestou kapitolou k nejrozsáhlejším kapitolám práce. V textu páté kapitoly jsou postupně probírány jednotlivé kostely a kláštery pravého břehu Vltavy, tedy přesněji Starého Města pražského, Nového Města pražského a Vyšehradu. U jednotlivých kostelů autor postupně popisuje okolnosti vzniku, historii míst po jednotlivých rocích, změny v jejich držení, povýšení jednotlivých oltářů (též po rocích), jejich podrobnou ikonografii, umístění, jména výtvarníků a donátorů oltářů, nápisy na náhrobních kamenech, případně doslovně opisuje listiny a privilegia, atd. Ne vždy jsou ale přítomny všechny tyto prvky, text tak působí jako snůška nejrůznějších informací, které se autorovi podařilo shromáždit k daným objektům, a které považoval za významné.

První přichází na řadu autorův „domovský“ Týnský chrám, označený „*Ecclesia Teynensis Parochialis Primaria, ac Principialis*“. V Týnském chrámu Hammerschmidt působil jako farář od 30. 4. 1710, kdy sem přešel z místa rektora Arcibiskupského semináře, jak se sám o sobě na tomto místě zmiňuje.¹⁰⁴ Za zevrubným popisem Týnského chrámu následují postupně čtyři **farní** kostely – svatého Haštala, Panny Marie Na Louži (později zrušeného, stával v místech dnešního Mariánského náměstí) a svatého Martina.

---

¹⁰⁴ PRODROMUS, str. 42.

Vedle farních kostelů se autor dotýká i problematiky **řádových** kostelů a klášterů – zde Hammerschmidt postupuje analogicky jako u farních kostelů, tedy shrnuje jejich historii po rocích, povýšení oltářů, cituje nápisy, listiny, básně, atd. Navíc oproti farním kostelům přidává historii jednotlivých řádů, a to buď od jejich úplného počátku, nebo až od jejich příchodu do českých zemí, dále vypisuje seznamy všech řeholních představených, materiální zabezpečení řádových objektů (vesnice, dávky) a v neposlední řadě mimopražské enklávy jednotlivých řádů.

Začíná špitálem svatého Františka a dalšími stavbami řádu křižovníků s červenou hvězdou v Praze i mimo Prahu. Rozsáhle zpracovává kostel a klášter svatého Klimenta, původně dominikánský, který byl později dán do správy jezuitům. Jezuitskou epochu Klementina nazírá Hammerschmidt hlavně skrze dějiny kostela Nejsvětějšího Salvátora, jezuity nově postaveného. K tomu připojuje dějiny konviktu svatého Bartoloměje, což byl jezuitský seminář. Za konviktem následuje další jezuitský objekt, seminář svatého Václava. Samozřejmě nechybí hlavní kněžské učiliště pražské arcidiecéze – Arcibiskupský seminář v Králově Dvoře – tedy zhruba v místech dnešního Obecního domu. Významná řádová učiliště se nacházela též v bezprostředním okolí Králova Dvora (premonstrátské Norbertinum a cisterciácké Bernardinum).

Z dalších řádových objektů jmenujme např. benediktinský kostel a klášter svatého Mikuláše, ženský benediktinský klášter svatého Ducha, klášter Milosrdných bratří u kostela svatých Šimona a Judy, minoritský klášter s bazilikou svatého Jakuba, paulánský klášter u kostela Nejsvětějšího Salvátora, kostel a klášter svatého Kříže řádu cyriáků (křižovníků s červeným srdcem), Anežský klášter klarisek (zde je uveden seznam jeho dominikánských převorů z přelomu 16. a 17. století), nebo kostel svatého Vavřince s ženským dominikánským klášterem svaté Anny. U něj podává Hammerschmidt medailonky dvou řádů – bývalých vlastníků objektu, tedy templářů a maltézských rytířů.

U některých objektů se farní a řádová funkce střídají v průběhu času, nebo se dokonce prolínají: jmenujme například dominikánský kostel svatého Jiljí, karmelitánský kostel svatého

Havla, nebo kdysi farní, v době Hammerschmidtově ale již konventuální kostel svatého Michala řádu servitů.

Šestá kapitola (str. 378-500) je věnována levému břehu Vltavy, píše se v ní o sakrálních pamětihodnostech Pražského hradu, Strahovského kláštera, kláštera kapucínů na Hradčanech, Dále se autor rozepisuje o Loretě i dalších kostelech na Hradčanech, o kostele sv. Vavřince na Petříně, o kláštorech a kostelech Malé Strany, i o Vlašském špitále. Tato pasáž je jen o něco méně rozsáhlá než pátá kapitola o památkách pravého břehu Vltavy. Lze říci, že jádro díla spočívá právě v 5. a 6. kapitole – jak rozsahem, tak i látkou – těžiště je v nesmírně podrobném popisu sakrálních míst celé Prahy rozděleném do oddílů podle jednotlivých měst – Starého Města, Nového Města s Vyšehradem, Malé Strany a Hradčan. Také některé z dalších kapitol jsou rozsáhlejší, ale ne už v takové míře, a navíc v nich velikou část textu tvoří seznamy jmen – seznamy církevních hodnostářů, hodnostářů Univerzity Karlovy, městských úředníků, zemských i královských úředníků, atd.

Sedmou kapitolu (str. 501-523) věnuje Hammerschmidt pražským arcibiskupům, kteří také přispívají ke slávě města Prahy, a to z více důvodů: především prý jsou to už od počátku existence pražského biskupského úřadu vévodové a knížata Svaté říše římské. Dále jsou to primasové Království českého a mají také titul „*legati nati*“, tedy už z pouhého titulu své funkce mají mimo svoji diecézi právo vystupovat jako papežští legáti.¹⁰⁵ V neposlední řadě též zastávají funkci kancléře pražské univerzity už od jejího samého založení císařem Karlem IV.

Dále Hammerschmidt popisuje některá význačná privilegia, která byla udělena pražským biskupům a později arcibiskupům – především ceremoniální opatření císaře

---

¹⁰⁵ Roku 1356 udělil papež Innocenc VI. pražským arcibiskupům výsadu trvalých papežských legátů (legatus natus) pro diecézi míšeňskou, bamberskou a řezenskou, tj. v oblastech, v nichž Karel IV. vlastnil drobná léna. Legační právo umožňovalo pražským arcibiskupům vykonávat zde moc zákonodárnou, soudní a vizitační. Roku 1399 bylo se souhlasem Václava IV. vyňato z legační pravomoci pražských arcibiskupů míšeňské biskupství a ani v dalších dvou diecézích už nebyla legační moc prakticky uplatňována. Viz Jaroslav Kadlec, *Přehled českých církevních dějin 1*, Praha 1991, str. 187-188.

Karla IV, za jehož vlády (a z jeho iniciativy) se pražské biskupství stalo arcibiskupstvím. Následuje seznam všech biskupů a arcibiskupů od založení pražského biskupství až po autorovu současnost, kdy zastával funkci pražského arcibiskupa Ferdinand z Khuenburku. U každého ze jmen seznamu je krátký medailonek o životě a významných okolnostech jeho působení na biskupském stolci.

Osmá kapitola patří také ke stručnějším (str. 524-529). Je věnována pražské šlechtě a jejím palácům a domům, které si postavili šlechtici v Praze v průběhu dějin. Začátek pojednává ale v podstatě o šlechtě českých zemí vůbec, protože autor začíná svůj výklad opět velmi obecně a ze široka od předpokládané doby příchodu Čechů k Řípu roku 644 po Kr. V líčení jednotlivých let 7.–9. století se Hammerschmidt opírá téměř výhradně o Hájkovu kroniku. Význačné členy kmene Čechů uvádí jako předky pozdějších českých šlechtických rodů od raného středověku (Vršovci) až po svoji současnost. Na prvním místě mezi prapředky české nobility jmenuje pány z Mělníka, později z Guttenštejna,¹⁰⁶ dále jmenuje rod Vrtbů, Kolovratů, Slavatů, Černínů, Vršovců, z Říčan, Vratislavů z Mitrovic, Kaplířů ze Sulevic, atd.

Hammerschmidt vypočítává příklady šlechtických sídel, která byla touto nobilitou postupně zakládána zvláště během 7. a 8. století po celých Čechách s výjimkou samotné Prahy a až v následujících odstavcích se věnuje šlechtickým sídlům v samotné Praze. Od vystavění Vyšehradu, po založení, opevnění a rozšíření Prahy se tam prý šlechtici usídlili jako družiníci (*consilarii*) českých knížat a králů a stavěli si tam paláce a domy. Podstatnou část (téměř třetinu kapitoly) věnuje ale založení biskupského paláce biskupem a knížetem Jindřichem Břetislavem roku 1195 a historii biskupského, později arcibiskupského sídla v souvislosti s jinými pražskými a celozemskými událostmi (odboj šlechticů pod vedením následníka trůnu Václava I. proti jeho otci Přemyslu Otakaru I., požár Malé Strany roku 1291,

---

¹⁰⁶ Dle mého názoru tak vyvstává otázka, zda autor tímto prvním místem nenaznačuje příbuznost Guttenštejnů se svatou Ludmilou a přes její osobu eo ipso s panovnickým rodem Přemyslovců, třebaže Ludmilu samotnou v této kapitole nejmenuje. Její rodový původ ze Pšova a z Mělníka zmínil ale již v druhé kapitole o počátcích křesťanství v Čechách. Viz PRODRAMUS, str. 14: „*Tum Lidumila recens nupta Ducis Borzivojii Conjux, ... tum Genitor quoque ipse Conjugis, Slavibor Comes de Bssow, alias de Melnik, ... sacrum baptismum suscipiunt.*“

při kterém lehlo popelem i biskupské sídlo, jeho obnova a zvelebení za Jana IV. z Dražic a za Arnošta I. z Pardubic, zlatá doba rozkvětu tohoto sídla za přízně císaře Karla IV., atd.).

Pozoruhodné je, že i v této kapitole o šlechtě se Hammerschmidt vrací na poměrně velké ploše k problematice pražských biskupů, třebaže jim věnoval už celou předchozí kapitolu. Také uvádí několik známek přítomnosti členů jiných panovnických rodů a říšské šlechty v Praze, která se tu usídlovala, aby byla blíže císaři Karlu IV.¹⁰⁷ Vyjmenovává rody knížecí, hraběcí a rytířské při líčení vybraných důležitých událostí¹⁰⁸ i později při líčení budování šlechtických paláců podle období vlády jednotlivých panovníků postupně až po svoji současnost. Když vypisuje jména šlechtických rodů, které vlastnily v Praze paláce a domy za jeho života, nacházíme mezi nimi už podstatnou část šlechty nově přichozí po Bílé Hoře – jsou tu např. Eggenberkové, Piccolominiové, Buquoyové, Mansfeldové, atd. Pro podrobnější informace o nižších, tedy rytířských rodech, odkazuje Hammerschmidt na další pasáže Prodromu o úřadech a úřednících Království českého.¹⁰⁹

Devátá kapitola (str. 530-565) pojednává o pražské univerzitě, o jejím založení Karlem IV., ke kterému se rozhodl a inspiroval vlastním studijním pobytem na univerzitě v Paříži. Obsah kapitoly tvoří dějiny jejího založení (papežské listiny, panovnická privilegia), dále dějiny jejích kolejí (domy pro koleje byly získány především na úkor židovských obyvatel Prahy).¹¹⁰ Následně Hammerschmidt popisuje dějiny univerzity postupně podle období vlády jednotlivých panovníků, včetně epizod Dekretu kutnohorského nebo pozdějšího

---

¹⁰⁷ PRODROMUS, str. 528: „*Dux Saxoniae Rudolphus I. ejus nomine Senior, ... de consensu Caroli IV. ... domum sibi a fundamentis excitavit ... Fridericus ... Burgundiae Princeps, domum sibi ingentem Pragae aedificavit, cui sacellum Divi Martini adjunxit ...*“

¹⁰⁸ Např. při zřízení královského soudu Václavem IV. roku 1397 jmenuje více než dvacet předních šlechticů, u některých i jejich funkce (komoří, nejvyšší soudce, nejvyšší písař). Viz PRODROMUS, str. 528.

¹⁰⁹ PRODROMUS, str. 529: „*Equites quoque centeni Pragae habitant, ... Quorum Officiorum seriem et Nomina eorundem si scire cupis? lege meam Historiam infra de Regni Officiis, et Officialibus.*“ Tomuto tématu je pak věnována celá dvacátá třetí kapitola Prodromu.

¹¹⁰ PRODROMUS, str. 530: „*Videns ergo Carolus IV. quod per hoc Studium Universitatis, decor et gloria Urbi Pragensi accrescat, demandavit Judaeis Praga exesse, studiosisque domos Hebraeorum pro inhabitationibus tradidit.*“

sloučení Univerzity Karlovy s jezuitskou akademií v Klementinu za Ferdinanda III., čímž vznikla Karlo-Ferdinandova univerzita.

Hammerschmidt uvádí seznamy jejích rektorů od roku 1654 do jeho současnosti, a to podle jednotlivých let. Připojuje seznamy absolventů graduovaných na jednotlivých fakultách,¹¹¹ kteří se narodili v Praze, včetně poukázání na příbuzenské vztahy mezi nimi, nebo uvedení celkového počtu graduovaných v každém roce, z kterého byl Pražanů často jen zlomek. Tyto jmenné seznamy tvoří více než dvě třetiny kapitoly. Na první pohled se zdá výčet těchto mnoha jmen poněkud suchopárný, ovšem v kontextu kapitoly i celého díla je v podstatě logický. Také tato jména patrně přispívají k ještě větší slávě Prahy, Praha je takto oslavena v osobách mnoha svých rodáků, kteří absolvovali zdejší univerzitu.

V závěrečném odstavečku kapitoly autor vychvaluje ušlechtilost (*generositas*) pražských studentů, kteří se vyznamenali v obraně Starého Města při obléhání Prahy švédskými vojsky v roce 1648.¹¹²

Desátá kapitola (str. 565-589) má podle názvu pojednávat o radnicích tří pražských měst – Starého Města, Nového Města a Malé Strany,¹¹³ zahrnuje tedy veškeré úřady městské správy, jejich sídla a vybrané historické události. Prakticky se tu Hammerschmidt rozepisuje v rámci jednotlivých pražských měst o domech radnic, o městských radách, o jejich členech, městských soudcích a písařích. Také vypráví pamětihodné události na jednotlivých radnicích, a to zhruba v chronologickém sledu podle vlády jednotlivých panovníků.

---

¹¹¹ V seznamech absolventů jsou zahrnuti konkrétně: bakaláři teologie, doktoři obojího práva, doktoři medicíny, bakaláři a magistři filosofie.

¹¹² Tehdy Švédové obsadili levý břeh Vltavy a ostřelovali odtud protilehlé části Starého Města včetně Klementina. Zajímavé bezprostřední svědectví o průběhu tohoto obléhání a ostřelování je podáno v nedávné bilingvní edici diáře klementinské koleje: *Notata de proeliis cum Suecis post Parvae Partis et Arcis Pragensis expugnationem in diario collegii Clementini anno 1648. contenta. Zprávy o bojích se Švédy po dobytí Malé Strany a Pražského hradu roku 1648 v diáři koleje sv. Klimenta. K vydání připravil a z latinského originálu přeložil Karel BERÁNEK. Praha 2002.*

¹¹³ Přesněji „Sláva X. Pražanů díky radnicím.“, v originále „Gloria X. Pragensium a Curiis.“, PRODRAMUS, str. 565.

Patrně největší prostor dostává Staroměstská radnice, a to celkem třináct a půl stránky. Autor popisuje její první sídlo, později zvané Stará Rychta (*Antiqua Richta*), výstavbu pozdější Staroměstské radnice, její stavební vývoj (věž, vznik kaple, její zasvěcení, nápisy, historický vývoj přilehlého Staroměstského náměstí a Malého náměstí s kašnou) a jednotlivé události spojené s těmito lokalitami – návštěvy panovníků, slavnosti, ale i boje, nebo dokonce popravy. Po šesti stránkách historických událostí Hammerschmidt zařazuje seznam konšelů Starého Města z poloviny 17. století, nápisy v té době pořízené, a pak postupně uvádí jmenné seznamy hodnostářů Starého Města podle jednotlivých funkcí: královské hejtmany Starého Města z řad šlechty (pro období mezi lety 1548-1719), císařské rychtáře (léta 1548-1716), primátory (v nejstarších dobách pod názvem soudci – *Judices*,¹¹⁴¹¹⁵ celkem v rozmezí let 836-1715), kancléři (dějiny kanceláře od roku 1409, jmenný seznam z let 1596-1719).

Podobně strukturoval Hammerschmidt i dějiny Nového Města a jeho radnice – jen poněkud pozměnil pořadí témat. Nejprve píše o samotném založení Nového Města, o jeho privilegiích a vůbec o vztahu jednotlivých panovníků vůči této části Prahy. Pak uvádí obligátní jmenné seznamy předních hodnostářů: královských hejtmánů (rozmezí let 1590-1721), císařských rychtářů (léta 1606-1706) a primátorů (léta 1528-1716). Teprve poté zpracovává problematiku Novoměstské radnice – její stavební vývoj, nápisy – včetně českých, události za husitských bouří, pak opět dějiny stavby (věže, zvony, hodinové stroje), a nakonec stavbu a přestavby Novoměstské kaple. Rozsah této části je už o něco málo menší než u radnice Starého Města, devět a čtvrt stránky.

Nejméně podrobně zpracovává Hammerschmidt poslední úsek kapitoly o Malé Straně a o její radnici – s výmluvným nadpisem „*Micro-Praga Laconice describitur*“. Je to skutečně nejstručnější úsek kapitoly – na pouhých třech stránkách, přičemž chybí jmenné seznamy malostranských hodnostářů. Pozornost je věnována vybraným historickým událostem a končí líčením událostí roku 1648, kdy došlo k obležení Malé Strany švédskými vojsky pod velením generála Königsmarka. Celý poslední odstavec tvoří doslovná citace pasáže z Balbínova díla

---

¹¹⁴ Termínem *Judices* přeložil Hammerschmidt český výraz *soudce*, který Hájek používá pro čtveřici starších ustanovených Křesomyslem nad Pražany roku 836. HÁJEK, fol. 44r.

Miscellanea historica regni Bohemiae (kniha 1. – *Liber naturalis*) o bohatství měšťanů Malé Strany, kteří shromáždili dohromady jako výkupné tak ohromné množství stříbra, drahokamů a zlata, až ho Švédové ani nemohli spočítat.¹¹⁶

Jedenáctá kapitola (str. 590-599) pojednává o Karlově mostě a o jeho sochařské výzdobě. První část kapitoly je věnována historii obou předchozích mostů přes Vltavu, historii stavby Karlova Mostu a popisu některých významných událostí s ním spojených. Poslední, nejrozsáhlejší část, je systematickým popisem všech soch a sousoší Karlova mostu. Je to v podstatě další z mnoha seznamů uvedených v *Prodromu*. Znovu je zde patrné, jakou oblibu měl Hammerschmidt ve sdělování informací v podobě nejrůznějších seznamů.

Nejstarší most byl prý dřevěný a vznikl v souvislosti se založením Staršího Města na pravém břehu Vltavy.¹¹⁷ Pro pohodlí obyvatel obou tehdejších pražských měst jej dal postavit kníže Mnata roku 795. Později vznikl kamenný, tzv. Juditin most, který začal stavět král Vladislav roku 1159 a stavbu dala dokončit na své náklady jeho manželka Judita roku 1171. Věž, která k mostu patřila, se později stala součástí špitálu křižovníků s červenou hvězdou. Roku 1342 byl Juditin most pobořen při velké povodni, Pražané byli tedy opět nějakou dobu odkázáni na převoz vory a loďkami.

Se stavbou nového kamenného mostu začal posléze císař Karel IV. – dne 9. 7. 1358 sám slavnostně položil základní kámen na staroměstské straně budoucího mostu. Stavební materiál (*saxum quadratum* – kamenný kvádr) byl spojován dohromady maltou, která obsahovala cement, slepičí vejce a víno, aby stavba vydržela co nejdéle. Most měl osmnáct mostních oblouků, délku 1770 stop a šířku 35 stop, takže po něm prý mohly pohodlně projet

---

¹¹⁶ PRODRAMUS, str. 589, je to zároveň příklad Hammerschmidtovy úplné a přesné citace pramene: „*Quantum signatae pecuniae (scribit P. Balbinus è S. J. in Miscellaneis Historicis Regni Bohemiae Decade I. lib. I. cap. 37. fol. 98.) quantum argenti, gemmarum, et auri occupata Minore Praga a Suecis collectum sit, difficile, et incredibile dictu est, ... Milites Suecicos aurum non numerasse in praeda, ...*“

¹¹⁷ PRODRAMUS, str. 590. Roku 795 bylo podle Hammerschmidtova dřívějšího výkladu založeno Staré Město, když přitom Malá Strana existovala prý už od roku 703. Pravděpodobně se zde jedná o chybu, neboť z předchozích částí Prodrumu vyplývá, že Praha byla založena až roku 723, tedy přesně tisíc let před rokem vydáním díla 1723. Z textu není možné určit, zda záměna letopočtů 703 a 723 byla způsobena špatným čtením sazeče, nebo přehlédnutím samotného autora.

tři vozy vedle sebe, aniž by se srazily. Stavba byla ale častěji zastavována válečnými událostmi a dokončena až po dlouhých 145 letech, roku 1503.

Z dalších událostí zmíněných v souvislosti s tímto mostem je dále v textu příznačný autorův omyl ohledně svatého Jana Nepomuckého. Hammerschmidt totiž uvádí *dva* utopené Jany.¹¹⁸ Vlivem autority textu Hájkovy kroniky byl tento omyl v jeho době přijímán jako zcela samozřejmý a nezpochybnitelný fakt.

Následuje podrobný seznam soch a sousoší, které se nalézaly na mostě v době vzniku Hammerschmidtova *Prodromu*. Sochy jsou popsány ve směru od staroměstské strany mostu k malostranské, nejprve je popsána pravá strana mostu, kde bylo patnáct soch, a poté levá strana mostu, kde stálo tehdy třináct soch. Celkem zdobilo Karlův most dvacet osm soch. Popis každé plastiky zahrnuje ikonografické určení, doslovný přepis nápisů pod sochou, informace o době vztyčení na mostě a o autoru plastiky.

Dvanáctá kapitola (str. 599-610) je věnována tematice pražských věží, velkolepých staveb, zvonů, i pražskému orloji. Opět stojí v úvodu kapitoly obecný citát, že množství věží zdobí a zvětšuje slávu každého města.¹¹⁹ Praha je prý po právu nazývána „věžatá“ (*turrita*), neboť ji tak nazývají nejen naši i cizí básníci, ale i historikové, jelikož je ozdobena opravdu velmi mnoha věžemi.¹²⁰ Popis věží začíná autor tam, kde skončil předchozí kapitolu – na Karlově mostě, výkladem historie jejich stavby a dějin, které kráčely pod nimi.¹²¹

---

¹¹⁸ U roku 1383 píše o smrti Jana Nepomuckého, utopeného z rozkazu krále Václava IV., protože nechtěl vyjevit zpovědní tajemství královny. A zcela samozřejmě ho již nazývá svatým, třebaže jeho kanonizační proces teprve probíhal. Do roku 1393 pak klade smrt dalšího Jana – doktora Johánka z Pomuka, arcibiskupova sufragána, utopeného taktéž z rozkazu Václava IV. Viz PRODRAMUS, str. 591-592.

¹¹⁹ PRODRAMUS, str. 599, citát je převzat z díla Laurentia Beyerlincka (1578-1627), heslo *Turris*, viz Laurentius BEYERLINCK, *Magnum theatrum vitae humanae, hoc est rerum divinarum humanarumque syntagma catholicum, historicum et dogmaticum*, Lugduni 1656, t. 7, str. 231.

¹²⁰ Ibidem: „*Pragam non vane et de nihilo Turritam, non Poetae nostri tantum, exterique, sed etiam Historici appellant, quia Turribus Praga plurimis redimitur[!] et coronatur.*“

¹²¹ Zahrnuje samozřejmě i vyvěšení hlav českých pánů popravených roku 1621 pro účast na stavovském povstání a jejich pozdější sejmutí a slavnostní pohřbení po vpádu saských vojsk roku 1631. Viz PRODRAMUS, str. 601.

Další v pořadí výkladu jsou věže Hammerschmidtova mateřského kostela, Týnského chrámu, a to včetně popisu zvonů a přepisu nápisů na těchto zvonech. Při tom uvádí velké úseky textu v češtině. Dále v pořadí jsou jmenovány Prašná brána (nikoli pod jménem „Prašná“, ale jen jako věž u Králova dvora), čtyři tehdy existující vodárenské věže, věže Nového Města, věž metropolitního chrámu svatého Víta, samozřejmě včetně zvonů, její hodiny, věže baziliky svatého Jiří, další věže komplexu Pražského hradu včetně Daliborky,¹²² věže Lorety, Strahovského kláštera a klášterních objektů Starého Města (např. Klementina).

Pak přechází k věžím a zvonům Nového Města – a teprve u popisu věže a zvonů kostela svatého Štěpána umístí jakýsi obecný výklad o zvonech, proč užíváme jejich zvuku a co nám svým zvoněním naznačují. Funkci zvonů ilustruje latinskými verši a jejich dobovým českým překladem, který nepostrádá poetičností.¹²³ I nápisy na zvonech kostela svatého Štěpána cituje hojně česky. Další věže kostelů Nového Města už zmíní jen letmo, bez podrobností o zvonech či nápisech.

Třináctá kapitola (str. 610-614) je věnována hrám nebo česky přesněji turnajům.

Nejstarší turnaj byl uspořádán roku 1112 za vlády knížete Vladislava I., po příkladu slavností, které doprovázely římskou korunovaci císaře Jindřicha V. Své místo ve vyprávění o turnajích a slavnostech mají v této kapitole postupně Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV, Ladislav Pohrobek, Ludvík Jagellonský i první habsburští panovníci: Ferdinand I., Maximilián II, Rudolf II. i jeho bratr Matyáš. Většinou byly tyto slavnosti uspořádány při

---

¹²² Samozřejmě se zde dočteme o Daliborově osudu a dozvíme se při tom i latinské znění přísloví „Nouze naučila Dalibora housti“: „*Etiam Daliborem fames Musicam docuit.*“ Viz PRODRAMUS, str. 605.

¹²³ PRODRAMUS, str. 607. Hammerschmidt neuvádí, odkud tyto verše přebírá, nebo zda jsou jeho vlastním dílem:

*Laudo DEUM verum, Plebem voco, convoco Clerum,
Defunctos ploro, nubes fugo, Festa decoro.*

v dobovém překladu:

*Chvály BOhu vzdávám / Kněžstvo / Lid svolávám /
Swátky oznámugi / Pomřelých lytugi / Mračna zapuzugi.*

konkrétní příležitosti, nejčastěji při korunovaci, ať už panovníka samotného, nebo jeho manželky.

Čtrnáctá kapitola (str. 615-625) patří rozsahem ke stručnějším kapitolám práce a navazuje tematicky na předchozí kapitolu vojenskou tematikou. Jak praví její podtitul, je věnována Pražanům, kteří se vyznamenali v bitvách, byli věrni svým knížatům a králům, a také proto byli od nich oblíbeni.¹²⁴ Na počátek klade statečnost Pražanů při bojích u Kouřimi pod vedením samotného svatého Václava roku 925. Hammerschmidtovo líčení pokračuje v této kapitole poměrně vyváženě několika zprávami z každého století, bez větší časové mezery, jak pro přemyslovské období, tak i například pro období husitských válek.

Největší význam má pak pro autora logicky nejčerstvější doklad statečnosti Pražanů, totiž jejich obrana proti švédským vojskům roku 1639 a 1648. Zvláště rok 1648 je doložen opět dalšími jmennými seznamy předních mužů, kteří se podíleli na obraně města, mnozí pak byli za svoji statečnost nobilitováni panovníkem a privilegia, která to dokládají, jsou citována česky.¹²⁵

V patnácté kapitole (str. 626-645) jsou popsána rozmanitá privilegia, imunity, svobody, donace, povolení a práva udělená panovníky Pražanům. Nejprve pojednává privilegia Starého Města, poté Nového Města. Nejstarší zpráva o jakémsi privilegiu je uvedena opět na základě Hájkovy kroniky, roku 849, a to privilegium knížete Křesomysla pro měšťany Starého Města ohledně volného nakládání s pozemky.

Z pozdější doby zmiňme například rok 1135 a privilegia knížete Soběslava pro Staré Město, nebo rok 1316 a privilegia Jana Lucemburského. Samozřejmé místo zde má i rok 1347 a rozhodnutí Karla IV. o založení Nového Města. Další privilegia se týkají osvobození od cel, povolení sázet vinice, vybírat clo z vodní dopravy po Vltavě, a nového potvrzení již udělených privilegií pozdějšími panovníky, zvláště v 16. století Ferdinandem I. Část jeho privilegií a donací Starému Městu je dokonce uvedena v češtině, o rozsahu celé jedné stránky

---

¹²⁴ PRODROMUS, str. 615: „*Gloria XIV. Pragensium. Pragenses in bello fortes, et Bohemiae Ducibus, et Regibus fideles, et ideo ab illis amati.*“

¹²⁵ PRODROMUS, str. 623.

knihy. Pro Nové Město je v češtině uveden soubor privilegií, která potvrdil Ferdinand II. roku 1627 jako vděk za věrnost projevenou při stavovském povstání (o rozsahu ještě větším, českého textu je tu půldruhé stránky).

Šestnáctá kapitola (str. 645-654) je v podstatě rozdělena na dvě hlavní tematické části. Nejprve se zaměřuje na tematiku poselstev – jsou popsána poselstva Pražanů ke králům a císařům, i příjezdy císařů, králů a rozličných vyslanců do Prahy. Další část kapitoly pak tvoří výčet význačných Pražanů, kteří dosáhli důležitého postavení v církevní hierarchii českého kléru – ať už na území Prahy nebo mimo ni: jako biskupové olomoučtí, kanovníci metropolitního kostela svatého Víta, členové vyšehradské kapituly, opati klášterů, nebo přísedící (*assessores*) u pražské konsistoře. Na závěr kapitoly jsou vzpomenu ti někteří význační řeholníci z pražského kláštera augustiniánů svatého Václava Na Zderaze.

U této kapitoly se přitom přímo nabízí její rozdělení na dvě tematické části a nedokážu si vysvětlit, proč právě tuto kapitolu Hammerschmidt sestavil tak, jak ji sestavil, když naopak zároveň vytvořil některé další rozsahem ještě menší kapitoly, které se zdají být samostatné jen proto, aby celkové číslo kapitol bylo „zaokrouhleno“ na 24. Stejně tak nelze z textu kapitoly odvodit, proč věnuje samostatný úsek právě klášteru augustiniánů Na Zderaze.

Sedmnáctá kapitola (str. 655-704) pojednává o živelních pohromách, které sužovaly Prahu – ať už se jednalo o požáry, blesky, vichřice, mor, zemětřesení či povodně. Chronologicky seřazuje jednotlivé přírodní katastrofy podle jejich charakteru. V oddíle o moru věnuje pochopitelnou obzvláštní pozornost moru z let 1713-1714, kterého byl očitým svědkem, a uvádí jména zemřelých světských i řeholních duchovních.

Osmnáctá kapitola (str. 705-707) je zaměřena na nepochybně veselejší tematiku – na úrodnost, hojnost plodů (obilí, vína i ovoce), i podzemního bohatství (zlata). Poslední zaznamenanou úrodu roku 1721 připisuje Hammerschmidt přímělu svatého Jana Nepomuckého, který byl právě toho roku oficiálně připsán mezi blahoslavené.

Další čtyři kapitoly jsou maximálně stručné, jejich rozsah kolísá mezi jednou a půldruhou stránkou textu. **Devatenáctá kapitola** (str. 708) pojednává o zdravém pražském

pověřil. Hammerschmidt projevuje pozoruhodnou toleranci, když v této kapitole cituje Jesenia, který třebaže byl na straně rebelů proti císaři, přece prý nebyl o nic méně vynikající lékař.¹²⁶

Dvacátá kapitola (str. 709-710) je věnována vlastnictví vesnic a statků, které pražská města držela před nástupem císaře Ferdinanda I., je to prostý výčet jmen vesnic podle toho, zda náležely Starému či Novému Městu.

Dvacátá první kapitola (str. 710-711) popisuje stručně sněmy Království českého a pro podrobnosti odkazuje na autorovu samostatnou práci o sněmech. Autor se omlouvá, že pro období od přelomu 16. a 17. století až do potlačení „ohavné rebelie“ (*foedissimae rebellionis*) nebyly sněmy vydávány tiskem, jako tomu bylo dříve od vlády Ferdinanda I. do vlády Rudolfa II., takže je nucen upustit od líčení sněmů proběhnuvších v této tiskem nezdokumentované době a pro bližší informace odkázat laskavé čtenáře na jiné autory (ovšem nikoho konkrétního nejmenuje).¹²⁷ Na závěr ale i zde připojuje jakýsi seznam, a to sněmů Království českého, které se nekonaly v Praze, ale na jiných místech (v rozmezí let 1391-1713, pro starší dobu čerpá z Veleslavína).

Dvacátá druhá kapitola (str. 711-712) se věnuje deskám zemským, a to stručně od jejich vzniku přes proměny ve vrcholném středověku. Samozřejmě velký předěl tvoří požár roku 1541, při kterém dosavadní zemské desky shořely a vedení nových svazků bylo zahájeno z příkazu Ferdinanda I.

Dvacátá třetí kapitola (str. 713-797) je opět rozsáhlejší i tématem obecnější, neboť pojednává o nejvyšších královských a zemských úřednících podle váhy, kterou zastávají jako královští místodržící: nejvyšší purkrabí, nejvyšší královští komoří, maršálkové, nejvyšší královští soudci a zemští soudci (*Judices Curiae Regalis*). Dále jmenuje například velkopřevory řádu maltézských rytířů, podkomoří, nejvyšší písaře, purkrabí královéhradecké,

---

¹²⁶ PRODROMUS, str. 708: „... *Pragensis Caeli commendatio apud factiosum olim hominem, et ad turbas ferendas natum, sed Medicum non minus praestantem, Jessenium de Jessen, ...*“

¹²⁷ PRODROMUS, str. 710: „*De qua scribere mihi nunquam propositum fuit. Benigni Lectores meum hoc silentium in bonam partem accipiant, et alios Authores adeant, qui ultima haec diligentissime pertractarunt, vel pertractabunt.*“

místopísaře, atd. V rámci jednotlivých druhů úřadů opět postupuje chronologicky a uvádí k jednotlivým jménům informace o dějinných okolnostech jejich působení, případně i o jejich působení samotném, podle toho, kolik ke které osobě má k dispozici informací.

Dvacátá čtvrtá kapitola (str. 797-816) je věnována korunovacím českých králů, postupu korunovace, funkcím šlechticů při této slavnostní události (podrobnější popis při korunovaci císaře Leopolda), popisu Svatováclavské koruny, jak ji dal zhotovit Karel IV., a poslední oddíl kapitoly je věnován popisům úřadů českého krále (dvorští prefekti, královští maršálkové, číšníci atd.). Jako poslední jsou pak popsáni purkrabí karlštejnští.

Na konci díla je podrobný tematický rejstřík a seznam omylů k opravě.

4. HAMMERSCHMIDTOVA PRÁCE S PRAMENY A HISTORIOGRAFICKOU LITERATUROU

Jak už bylo řečeno v úvodní kapitole o životě a díle, Jan Florián Hammerschmidt se velmi důkladně připravoval na vydání *Prodromu* kromě jiného také tím, že sepsal mnoho dílčích historických prací s pragensijní tematikou. Tato díla měla tedy většinou za námět pražské sakrální památky (jednotlivé pražské kostely či kláštery), nebo instituce, které v Praze sídlily nebo s tematikou Prahy nějak významně souvisely (pojednání o pražské univerzitě, o stavovských sněmech Českého království). V podstatě šlo o monografie, které byly prvním výsledkem Hammerschmidtových rozsáhlých průzkumů pramenného materiálu. Tyto práce tvořily předstupeň pro sestavení velké pragensijní syntézy (kterou měl být *Prodromus*, a následně po jeho vydání i *Historia Pragensis*).

Hammerschmidt excerpoval jednak ze starších historiografických děl, ať už vydaných tiskem či pouze rukopisných, jednak z psaných pramenů jiného charakteru, často úředního nebo evidenčního (listiny, knihy erekční, seznamy představených u klášterů či kapitul, nebo seznamy graduovaných na pražské univerzitě, atd.). Jak už jsem se zmínila v kapitole o jeho životě a historickém díle, sbíral takto historický materiál i pro svého přítele, kolegu na kněžské i historiografické dráze, Jana Františka Beckovského.¹²⁸

4. 1. Citace a jejich podoba

V konečném textu *Prodromu* odkazuje Hammerschmidt samozřejmě na mnoho různých zdrojů, ovšem nepříliš jednotným způsobem. Relativně nejdůsledněji odlišuje cizí citace od svého vlastního textu po grafické stránce – jména autorů a názvy děl píše v naprosté většině kurzívou. Pokud jde o vlastní jména autorů (nikoli anonymní rukopisy), nenašla jsem jediný doklad, že by kurzívu nepoužil. U přepisů plného textu cizího díla používá také kurzívu, především tam, kde do textu nijak nezasahuje. Parafráze cizího textu kurzívou nepíše, stejně

---

¹²⁸ *Lexikon české literatury*, str. 52.

tak v případě převzetí cizího textu, pokud v něm provede drobné změny, jak ukáží níže na příkladu pasáže o úmrtí Jana Schwenckfelda. Především ale kurzívu neužívá pro odkazy na své vlastní texty, ať už se jedná o samostatné dílčí práce, které byly jakýmsi předstupněm k *Prodromu*, nebo ať už jde o vnitřní textové odkazy na jiné pasáže *Prodromu*. V takovém případě odkazuje např. slovy: „*obšírně popisuji ve své Historii o chrámu sv. Havla*“, „*viz listiny císařů ... v mé Historii připravené k tisku o Klementinské koleji slovo od slova*“.¹²⁹ Vnitřní odkazy na *Prodromus* jsou někdy v kulatých závorkách, a tím jsou alespoň částečně graficky odlišeny od ostatního toku textu. V tomto případě užívá obraty: „*jak jsem již výše ukázal*“, „*jak bylo výše řečeno*“, „*o tomto viz dále*“, atd.¹³⁰ Také nepíše kurzívou odkazy na knihy erekční,¹³¹ nebo na anonymní rukopisné prameny.¹³² Na své pragensijní studii odkazuje tehdy, pokud by v textu *Prodromu* zabíhal do příliš velkých podrobností, nebo pokud mluví o nějakém dokumentu diplomatické povahy a nechce ho opsat do *Prodromu in extenso*. Tyto jeho dílčí práce jsou často v textu *Prodromu* zmiňovány především tehdy, pokud jsou v nich doslovně přepsány nějaké důležité prameny – dopisy, listiny, bully, privilegia, ale i delší nápisy na stěnách budov, na náhrobních kamenech, atd.

Pokud Hammerschmidt jen odkazuje na jiné dílo a necituje z něj doslova, nebo s ním nějak nepolemizuje, pak můžeme takovéto odkazy nejčastěji najít na koncích jednotlivých odstavců nebo tematických celků. Není to ale pravidlem bez výjimky, jména svých zdrojů uvádí Hammerschmidt někdy i v proudu řeči, v závorkách, atd.

---

¹²⁹ PRODROMUS, str. 162: „*Fuse describo in mea Historia de Ecclesia S. Galli.*“; ibidem, str. 86: „*Vide diplomata Caesarum ... in mea Historia typis edenda de Collegio Clementino de verbo ad verbum.*“

¹³⁰ PRODROMUS, str. 132: „*... ut supra fol. 7. probavi.*“; str. 134: „*... ut supra dictum est*“; str. 203: „*De qua deinde infra.*“, atd.

¹³¹ Větší počet odkazů na knihy erekční viz např.: PRODROMUS, str. 25, 45, 66, 159, 170, 205, 448. Podoba citace např. na str. 66: „*Vol. 2. Erection: lit. K. 1.*“, „*Volumine 2. Erect: E. 2.*“, „*Volum: 3. lit: U. 1.*“, „*Volumine XI. Q. 10.*“

¹³² PRODROMUS, str. 147: „*Ita M. SS. Collegii Norbertini*“; str. 214: „*M. S. Monasterii S. Annae*“; str. 378: „*Ita Codex M. S. Facultatis Philosophicae in Universitate Carolina.*“; str. 381: „*Ex M. S. cujusdam qui praesens erat.*“

Ve svých odkazech na jiné zdroje nejčastěji uvádí jméno autora, název jeho díla, případně zkrácený název díla, a pak buď určení folia či stránky, nebo určení tematického celku – dílu, kapitoly, nebo kalendářního data, pokud je dílo řazené podle jednotlivých dnů v roce (Veleslavínův *Kalendář*, Crugeriovy *Sacri pulveres*). Naproti tomu jsem nikde v textu nenašla citaci pomocí vročení citovaného díla v případě, že bylo vydáno tiskem. U jednoho typu práce ale obvykle nedodržuje stále stejný citační úzus během celého textu *Prodromu*, ale střídá způsoby citací, jak bylo běžné i u jiných autorů (u Balbína). Např. dílo Pavla Stránského ze Zapské Stránky jednou nazývá *De Republica Bohemiae*, jednou *De Republica Boëmiae* (toto konkrétně je, pravda, pouze ortografická rozkolísanost), jednou dokonce *Reipubl. Bohem.*, jednou v něm odkazuje na kapitolu a folium (míněna stránka), jindy odkazuje na číslo knihy (zřejmě míní kapitolu).¹³³ Dílo Jiřího Crugerie *Sacri pulveres*, které je koncipováno jako svého druhu kalendář, velmi často cituje přímým odkazem na jednotlivé dny v roce, bez názvu díla, jen se jménem autora, někdy pod názvem *Calendarium*, jindy jako *Sacrae memoriae* či *sacri pulveres* (s malým počátečním písmenem), atd.¹³⁴

Jména autorů Hammerschmidt uvádí také velmi rozmanitě a nejednotně. Střídá polatinštělou a původní českou podobu, u obou forem též nedodržuje jednotný pravopis. Píše na příklad jednou *Hagecius* a jindy *Hagek*, *Weleslavinus* nebo *Weleslavina*, *Paprocky*, *Paproczy* nebo *Paprocus*, *Stransky* nebo *Stranzky*, atd. Také nepíše vždy celé jméno autora, ale nepravidelně střídá variantu plného jména s příjmením, případně přidává přídomek. Pouhé příjmení uvádí na první pohled poměrně nejčastěji. Např. již zmíněného Jiřího Crugerie¹³⁵

¹³³ PRODROMUS, str. 3 *in margine*: „*Stransky cap. 2. fol. 13.*“; str. 4: „*Paulus Stransky de Republica Bohemiae cap. 2. fol. 15.*“; str. 11 *in margine*: „*Stransky lib. 6. de Republ. Boëmiae.*“; str. 12: „*Stransky Reipubl. Bohem. cap. 8. §.8.*“; str. 75: „*Paulus Stranzky de Republica Boëmiae cap. 2. fol. 42. et 43.*“

¹³⁴ PRODROMUS, str. 2: „... *in Calendario R. P. Georgii Crugerii S. J.*“; str. 21: „*Crugerius in Sacris memoriis*“; str. 391: „... *in sacris pulveribus*“; str. 414: „... *in Sacris pulveribus*“.

¹³⁵ V tomto případě se ve svém textu přiklání k polatinštělé variantě „*Crugerius*“ oproti českému „*Kruger*“, především vzhledem k četnosti výskytu této varianty v textu *Prodromu* i v sekundární literatuře, ze stejných důvodů preferuji i např. variantu „*Jan Dubravius*“ oproti „*Jan Skála z Doubravky*“, apod.

cituje ve variantách: *P. Georgius Crugerius, S. J.*; *P. Crugerius, S. J.*; *Crugerius*, atd.¹³⁶ Jana Dubravia uvádí ve variantách *Daubravius* i *Dubravius*,¹³⁷ Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberku jmenuje *Bartholdus* i *Bertholdus*.¹³⁸

Hammerschmidt občas nepřebírá citaci přímo z díla, na které odkazuje, ale uvádí citace ze zprostředkujících děl, jinými slovy tedy přiznává druhotnou citaci. Děje se tak v případě, kdy odkazuje na pramen, který nemá fyzicky k dispozici, ale který je už citován v nějakém jiném díle. Potom odkazuje na to pozdější dílo, ovšem jak jsem zjistila, také to neplatí vždy důsledně. Příkladem druhotné citace, kterou Hammerschmidt přiznal, nám může být Martin Lupáč z Chrudimi citovaný z Veleslavínova díla, nebo Petr Codicillus citovaný z téhož zdroje.¹³⁹

Na straně 84 najdeme příklad druhotné citace a zároveň citace částečně nepřiznané (tedy ani graficky neupravené do kurzívy). V rámci vyprávění o dějinách dominikánského řádu v českých zemích zde autor líčí zavraždění inkvizitora Jana Schwenckfelda. Odkazuje sice na Balbína na konci odstavce jako na zdroj, ale přitom celý tento odstavec je téměř doslova přepsán z Balbínovy *Epitome rerum Bohemicarum*, jak ukážeme později ve srovnávací tabulce. Důležité v tomto kontextu je, že tento převzatý odstavec nepsal Hammerschmidt kurzivou jako jiné doslovné citáty, třebaže text převzal doslovně až na pár výjimek. Balbín v *Epitome* na tomto místě jmenuje historiky Abrahama Bzovia a Petra Malpaea, přičemž *in margine* hlavního textu cituje také přesnější odkaz na

---

¹³⁶ Viz např. PRODROMUS, str. 19: „*Crugerius ad 17. Februarii.*“; str. 86: „*Ita P. Crugerius S. J. in diem 21. Aprilis.*“; str. 111: „... *verba Crugerii S. J. recito.*“

¹³⁷ PRODROMUS, str. 26: „... *Joannis Daubravii Episcopi Olomucensis, qui in Historia Bohemiae lib. 19. fol. 165.*“; str. 204: „*Dubravius Historiae Bohem: lib: 30. fol. 250.*“

¹³⁸ PRODROMUS, str. 28: „... *teste Reverendissimo Domino Georgio Bartholdo Pontano a Braitenberg, ... qui ita in Bohemia pia cap. 9. fol. 110. scribit...*“; str. 453: „... *et in Bohemia Pia Bertholdus Pontanus, Metropolitanae Pragensis Ecclesiae Praepositus.*“

¹³⁹ PRODROMUS, str. 224: „*Idem habet Lupacius apud Weleslav. in diem 4. Novembris fol. 559.*“ str. 128: „... *ita enim scribit Petrus Codicillus apud Weleslav. Mense Aprilis die 10. fol. 201.*“; „*Ita enim scribit ex Petro Codicillo Weleslavin. 3. Octobris, fol. 515.*“ V obou případech následuje doslovný citát Codicillových slov.

místo v jejich díle.¹⁴⁰ Hammerschmidt jména obou historiků sice ponechává v převzatém textu, ale už nepřevzal podrobnější Balbínovy odkazy *in margine*.

Je nutno mít ale při tomto zjištění neustále na vědomí, že podobný způsob zacházení s prameny byl v barokní historiografii naprosto běžný a obecně přijímaný. Doslovné přebírání cizích textů nebylo považováno za vytváření plagiátu, ale za přihlášení se k autoritě spisovatele, jehož text byl přejímán. Výslovně se k tomuto aspektu tehdejší historické práce vyjadřuje Hammerschmidtův současník Jan František Beckovský v předmluvě ke své *Poselkyni příběhů českých* poznámkou na okraji textu (uvedeno v transliteraci): „*Knjhy z Kněh spisowati nenj Hanba.*“¹⁴¹

Hammerschmidtovu práci s autoritami jsem zkoumala především dvěma různými postupy. V první řadě jsem se při procházení celého textu *Prodromu* snažila evidovat všechny typy pramenů, z nichž vychází, zejména se zřetelem k církevním dějinám (kronikáře, historiografy domácí i zahraniční, listiny z klášterních archivů), za druhé jsem vybrala dvě historicky exponované pasáže, které se jevily jako charakteristické pro Hammerschmidtovu práci z hlediska námětu i z hlediska citovaných zdrojů. První pasáž zahrnuje první čtyři kapitoly díla (strany 1-22). Popisuje založení Prahy a zahrnuje i všeobecně nejstarší dějiny českého národa a české země, včetně počátků křesťanské víry a prvních křesťanských mučedníků. Druhá charakteristická pasáž je naopak vybrána z jakéhosi tematického jádra práce, tedy z popisu jednotlivých pražských sakrálních památek. Tento popis veškerých sakrálních památek postupně v rámci všech částí Prahy tvoří i svým rozsahem největší část *Prodromu* (strany 22-500). Vzhledem k Hammerschmidtově angažovanosti na místě faráře

---

¹⁴⁰ Bohuslav BALBÍN, *Epitome rerum Bohemicarum*, Pragae 1677, Lib. III., Cap. XVIII., str. 342-343. Balbín uvádí zmíněné autoři na str. 343 *in margine*: „*Bzov. T. 14. annal. 1341*“; „*Malpaeus in Palma fidei.*“

¹⁴¹ Jan František BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhů českých*, 1. díl, Praha 1700, nestránkovaná předmluva *in margine* textu. V hlavním textu pak stojí: „*Y ačkoliw Kronykář z rozličných Mjst Příběhy zbjrá / a do swé Kronyky ge klade / newim pročby mu to k negakému geho ná Cti Zlehčení mělo býti / poněwadž Dobrý Mistr k Wystaweni krásného Paláce Kámenj z Lomu / Dřiwj z Lesa / giné pak Potřeby od ginud zbyrá / bere a z těch wssechněch Slawný Palác stawj / na něgž když on giž w swé Podstatě stogj / kdokoliw patři / ne Kamenj ani Dřjwi / ale tomu / který to Oboge s ginými Wěcmi tak vmělé spogil / Chwálu dáwá.*“

Týnského chrámu, který byl hlavním kostelem Starého Města, jsem pro podrobnější rozbor vybrala pasáž o popisu sakrálních památek Starého Města pražského (strany 22-228). Na těchto dvou pasážích (nejstarší dějiny a popis Starého Města) jsem se snažila konkrétně doložit strukturu Hammerschmidtových zdrojů a ukázat jeho práci s nimi.

4. 2. Díla kronikářů a historiků

Jak už jsem mnohokrát předeslala, při své práci se Hammerschmidt opíral o skutečně neuvěřitelně pestrou škálu neanonymních i anonymních zdrojů. V této práci ovšem sledujeme především ty prameny, na které odkazoval výslovně a jmenovitě. V první řadě musíme jmenovat historické práce konkrétních neanonymních autorů, tedy středověkých kronikářů i humanistických a barokních historiografů, a to bez rozdílu autorů českého i jiného (polského, italského, atd.) původu. Pokud jde o četnost citací, na předním místě mezi všemi stojí nesporně *Kronika česká Václava Hájka z Libočan*.¹⁴² Jak ukazuje tabulka pro nejstarší české dějiny obsažené v prvních čtyřech kapitolách *Prodromu*, bylo zde na Hájkovo dílo odkázáno čtyřiatřicetkrát (přitom na druhého v pořadí četnosti Tomáše Pešinu z Čechorodu bylo odkázáno pouze osmkrát).¹⁴³ I podle druhé sondy (z pasáže o sakrálních památkách Starého Města) Hammerschmidt cituje z Hájkovy kroniky zdá se nejčastěji (sedmdesátkrát), pokud jde o tedy práce jiných autorů než sebe sama.¹⁴⁴ Jinými slovy, pokud nepočítáme odkazy na jeho vlastní dílčí studie. Odkazů na Hammerschmidtovy jednotlivé pragensijní monografie je totiž v některých úsecích *Prodromu* zdaleka nejvíce, vždy v závislosti na charakteru projednávané látky. Tato místa vysoká četnost autocitací je pochopitelná vzhledem ke genezi textu *Prodromu*, jenž vznikl jako první část završující syntézy Hammerschmidtovy rozsáhlé

---

¹⁴² Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, Praha 1541. Hammerschmidt teoreticky mohl používat i německý překlad, který na konci 16. století pořídil notář z Kadaně, Jan Sandel – viz Johann SANDEL (ed.), *Wenceslai Hagecii von Libotschan Böhmische Chronik*, Prag 1596, Nürnberg 1697², Leipzig 1718³.

Latinský překlad pravděpodobně nepotřeboval, dle vyjádření dr. Martina Svatoše byl velmi pravděpodobně schopen překládat z češtiny do latiny přímo při psaní svého textu.

¹⁴³ Tabulka pro kapitoly 1-4 a pro kapitolu 5. – Staré Město viz příloha č. 1.

¹⁴⁴ Ibidem.

pragensijní heuristiky. Druhou částí této syntézy měla být samozřejmě vytištěná *Historia Pragensis* – jakési siamské dvojče *Prodromu*. A vzhledem k tomu, že *Historia Pragensis* nakonec tiskem bohužel nevyšla, je dnes právě *Prodromus* pro badatele dílem první volby, které ho může nasměrovat v dalším bádání na Hammerschmidtovy detailnější studie.

Nejprve se podívejme na Hammerschmidtovy odkazy na díla středověkých autorů z českých i ostatních zemí („středověké“ myšleno pro účely této práce z časového hlediska přibližně do konce 15. století). Z nejstarších je třeba jmenovat samozřejmě kronikáře Kosmu, kterého doslovně cituje hned v první kapitole o založení Prahy (Libušino proroctví) i dále.¹⁴⁵ V úvodní části *Prodromu* také dvakrát odkazuje na Kristiánovu legendu. Kristián se u něj jmenuje „*Christannus*“, tedy jde o jmennou variantu, která nejspíše odpovídá českému „Křišťan“.¹⁴⁶ Z nečeských děl musíme upozornit na odkaz na *Annales Francorum* v pasáži o prvopočátcích křesťanství v českých zemích, o křtu čtrnácti českých velmožů v Řezně roku 845 (či podle jiných zdrojů roku 846).¹⁴⁷

Z doby vrcholného a pozdního středověku středověkých autorů z českých zemí se kromě odkazů na kroniku Zbraslavskou¹⁴⁸ a krátkého odkazu na Dalimila¹⁴⁹ relativně často objevují citace z děl kronikářů doby Karla IV.: z kroniky Františka Pražského,¹⁵⁰ z kroniky Přibíka Pulkavy z Radenína,¹⁵¹ Beneše Krabice z Veitmile.¹⁵² Z pozdně středověkých autorů jmenujme Vavřince z Březové¹⁵³ či Pavla Žídka.¹⁵⁴

---

¹⁴⁵ PRODROMUS, str. 3, 23.

¹⁴⁶ PRODROMUS, str. 17: „*Christannum in Vita S. Wenceslai eorum temporum proximum audiamus.*“; „*De Clericis vero haec habet idem scriptor Christannus.*“

¹⁴⁷ PRODROMUS, str. 12: „*Unde in Annalibus Francorum legimus, opera Ludovici cognomento Germanici ... quatuordecim Bohemorum Duces ... Christianae disciplinae sacris institutos, atque ipsa die solemni, quam in Ecclesia Menste Januario celebrantes Octavam Epiphaniae vocamus, una cum famulitiis Anno 845. vel ut alii volunt 846. aqua salutari fuisse tinctos...*“

¹⁴⁸ Viz např. PRODROMUS, str. 214, 610, 617.

¹⁴⁹ PRODROMUS, str. 422.

¹⁵⁰ PRODROMUS, str. 9, 77, 455, 527, 617, 652.

¹⁵¹ PRODROMUS, str. 507, 617.

¹⁵² PRODROMUS, str. 34, 409, 611.

¹⁵³ PRODROMUS, str. 77.

Stěžejní oporu pro své dílo ale Hammerschmidt čerpal ze spisů historiků období raného novověku, přesněji století šestnáctého, sedmnáctého i osmnáctého – tedy z děl období humanismu a baroka. A byla to právě tato díla, ze kterých získal nejvíce informací (jak ukážeme dále na příkladu z děl Balbína a Stránského), a to včetně odkazů na starší, středověké autory. Bylo-li dílo psáno latinským jazykem, pak z něj přebíral doslovné formulace, někdy i v rozsahu celých odstavců. Z českých autorů raně novověké historiografie stojí na prvním místě co do odkazů Hájkova *Kronika česká*¹⁵⁵ a díla Bohuslava Balbína (Balbínovy práce jsou maximálně vytěžované také z hlediska přejímaných latinských formulací). Často je citován (uvádím pořadí z hlediska četnosti) také Beckovský, díla Tomáše Pešiny z Čechorodu, dále Jiří Crugerius, Jan Dubravius a Daniel Adam z Veleslavína. Poněkud méně často nacházíme odkazy na *Vestigium Bohemiae piae* od Vojtěcha Chanovského (dvakrát vydané Janem Tannerem),¹⁵⁶ na genealogické dílo Bartoloměje Paprockého¹⁵⁷ či na *Bohemia Pia* Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberku. Podrobněji se těmito raně novověkými autory budeme věnovat v několika podrobných příkladech během následujícího textu.

Ze zahraničních autorů, kteří se objevují v Hammerschmidtově textu, lze uvést např. tato jména: Miechovius Cracoviensis, Johann Cochlaeus, Vincentius Fontana, Aeneas Sylvius Piccolomini. Ale i tyto citace jsou často zprostředkované. (Např. z Balbína, jak jsem uvedla u pasáže o úmrtí Jana Schwenckfelda, kde cituje Miechovia.)

---

¹⁵⁴ PRODRAMUS, str. 453, 502, 625.

¹⁵⁵ Václav HÁJEK z Libočan: *Kronika česká*, Praha 1541.

¹⁵⁶ Joannes TANNER (ed.), *Reverendi Patris Alberti Chanowsky e Societate Jesu Vestigium Boemiae Piae...*, Praha 1659, 1689².

¹⁵⁷ Pravděpodobně se jedná o Paprockého *Diadochos id est Successio. Posloupnost knížat a králů českých, biskupů i arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého...*, Praha 1602. Dvakrát je na toto dílo odkázáno jako na „*de Statu Civili*“ (PRODRAMUS, str. 164, 165), jednou na rodokmen Berků z Dubé (PRODRAMUS, str. 212: „*in Stemmata Dominorum Comitum Berkarum*“), jednou je odkázáno pouze jménem autora (PRODRAMUS, str. 75).

4.3. Prameny epigrafické povahy

Mezi psanými prameny, které nevznikly primárně jako prameny historiografické, tvoří nepřehlédnutelnou položku nápisy. Jsou nejrůznějšího charakteru a Hammerschmidt je velmi často doslovně opisuje a zařazuje do svého textu v originálním znění, tedy kromě latinského také v českém jazyce. Jsou to v první řadě nápisy na oltářích pod obrazy či pod sochami, náhrobní nápisy, nápisy na zdech kostelů, radnic či dalších budov,¹⁵⁸ nápisy na zvonech, atd. Samostatnou důležitou a rozsáhlou skupinu tvoří nápisy v katalogu soch na Karlově mostě v jedenácté kapitole.

Nápisy na zvonech jsou také často citovány v plném znění, některé z nich jsou zajímavé svou veršovanou formou. Na příklad u nápisů na zvonech kostela svatého Štěpána Většího na Novém Městě uvádí autor nápisy v latinském i českém znění. Podle kontextu nelze s jistotou říci, zda autorem českého znění je sám Hammerschmidt. První popisovaný zvon byl nejstarší a zároveň největší ze všech, ulitý už roku 1409 a zasvěcený Panně Marii a sv. Štěpánu. Hammerschmidt uvádí jeho nápis slovy „...*habet inscriptionem latinam*“, a pak následuje devítirádkový latinský nápis v próze. Mluví tedy pouze o latinském nápisu. Za latinským textem nápisu stojí jeho české znění, uvozené slovy „*To gest*“, zabírající sedm řádků.¹⁵⁹ Hammerschmidt ale nepíše výslovně, že by tento zvon měl také český nápis vedle latinského. *Prodromus* bylo dílo psané primárně latinským jazykem, proto logicky naprosto nepotřebovalo ještě navíc zvláštní český překlad, když bylo automaticky určeno pro čtenáře znalého latiny. Pro uveřejnění českého nápisu nebyl na první pohled jiný důvod než ten, že nápis na zvonu pravděpodobně existoval i v češtině. Další popisovaný zvon byl dle Hammerschmidta zasvěcen Panně Marii, svatému Štěpánu a Všem Svatým. Podle pozdější literatury se tento zvon jmenuje *Petr*.¹⁶⁰ Odlil jej zvonař Bartoloměj Pražský roku 1516. Nápis je zde z velké části ve verších. Hammerschmidt jej uvádí nejprve latinsky, a pak opět česky,

---

¹⁵⁸ Pro příklad nápisu na jiné než sakrální stavbě uveďme alespoň dva veršované latinské nápisy na škole u kostela svatého Haštala na Starém Městě („*supra Scholam S. Castuli*“). Viz PRODROMUS, str. 50-51.

¹⁵⁹ PRODROMUS, str. 608.

¹⁶⁰ L. KYBALOVÁ, *Pražské zvony*, Praha 1958, str. 152-153.

bez výslovného konstatování, že by český nápis byl na zvonu zároveň s nápisem latinským. České znění je ale tak volně a básnicky přeloženo (v šesti řádcích oproti dvěma řádkům latinského textu), že přes veškerou úctu k Hammerschmidtově literárnímu nadání, a i když jsme zároveň vzali v úvahu skutečnost, že byl pozdějším generacím čtenářů nejvíce znám jako autor makarónské *básně*, musíme opět nejprve vyslovit pochybnosti, zda si sám mohl dovolit dát takovou práci s přebásňováním latinského textu do češtiny, když ho užil v díle psaném pro čtenáře, o nichž předpokládal, že latinsky samozřejmě rozumějí.¹⁶¹ Jazykový a literární rozbor veršů by podstatu věci osvětlil nepochybně jasněji (přinejmenším v přesnějším určení, zda se může jednat o češtinu počátku 16. století, kdy je datován latinský nápis, či zda jde o jazyk počátku 18. století, kdy psal Hammerschmidt svůj *Prodromus*). Tento úzce speciální úkol je ovšem nutno přenechat bohemistům.¹⁶² Ale článek Josefa Hejnice, který shrnuje rozbor nápisů na zvonech odlitých Bartolomějem Pražským, uvádí, že Bartoloměj dával přednost latinským nápisům před českými, jen šablonovité typy latinských nápisů, které téměř doslova odpovídají latinským nápisům přepsaným v *Prodromu*. Monografie L. Kybalové o pražských zvonech z roku 1958 uvádí u příslušného zvonu pouze latinský nápis a údaj, že byl zrekvírován za

---

¹⁶¹ PRODROMUS, str. 608: „Anno Domini Millesimo Quingentesimo, decimo sexto.

En! Ego Campana, nunquam pronuntio vana,

Guerram, vel Festum, ignem, aut funus honestum.

Qui me fecit Magister Bartholomaeus nomen habet, in Nova civitate Pragensi: Ad laudem DEO Omnipotenti, et Beatae Mariae Virginis, et Sancto Stephano, simul omnibus Sanctis DEO Gloria.

To gest: Léta Páně Tisýcýho Pětistého Ssestnactého.

Gá Zwon Zwuku nemaleho /

Wolám Czasu potřebného /

Mým Zwukem vždy nětco powjm /

Oheň / Funusy oznámim /

Sturm: Bauřky / y také Swátek /

Ženu Oblaky na spátek.

Kdo mne slyl: Mistr Bartholoměg Gmeno měl / w Nowém Městě Pražském / ke Cti a Chwále BOžj / Blahosláwené Panny Marye / Swatému Sstěpánu / a wssem BOžjm Swatým. “

¹⁶² Ludmila KYBALOVÁ: *Pražské zvony*, Praha 1958, str. 152-155; Josef HEJNIC: *Nápisy na českých zvonech ve 14.-16. století*. In: *Časopis Národního musea* 129/1960, Praha, s. 1-33.

1. světové války. Z tohoto lze nejspíš dovodit, že český text na zvonu nebyl uveden, a tedy je skutečně výtvorem Hammerschmidtovým.

4.4. Výsledky autorova vlastního pozorování, popisy současnosti

Hammerschmidt často přidává k popisu vývoje jednotlivých sakrálních památek i popis jejich aktuálního stavu v současnosti (tedy stavu z počátku 18. století). Současným stavem zde míníme především popisy vnitřku chrámů – výčty jednotlivých oltářů. Takový výčet najdeme pochopitelně v první řadě u Týnského chrámu, kde je tato pasáž uvedena slovy: „Výše jsme popsali oltáře starého Týnského chrámu [=starší části?], nyní popišme krátce také nové oltáře, kterých je dvacet.“¹⁶³ V pasáži o dějinách a současném stavu chrámu svatého Jakuba u minoritského kláštera na Starém Městě věnuje popisu současného stavu více než pět stránek, nadepsaných: „Jsou vypočítávány moderní [ve smyslu „nové, současné“] oltáře chrámu svatého Jakuba a je popisován moderní stav chrámu.“¹⁶⁴ Další místa s popisem současného stavu najdeme např. v pasáži o kostele sv. Jiljí pod podobným nadpisem.¹⁶⁵

Současný stav Hammerschmidt zachycuje nejenom pomocí seznamů jednotlivin, ať už se jedná o oltáře, nové kalichy v mobiliáři kostela, či soudobý seznam soch Karlova mostu, ale občas v jeho líčení zazní srovnání historického a současného stavu u jedné konkrétní věci uprostřed historického líčení, nebo prostě jen zmínka o současnosti. Např. v kapitole o věžích na str. 606 píše o současném stavu dvou věží u premonstrátského kostela sv. Benedikta, jinak též sv. Norberta. Používá obrat „*nostra memoria*“ (tedy „za naší paměti“), když popisuje změnu vzhledu věží, že prý byly dříve pokryty „*alba lamina*“, tedy pláty světlé krytiny, zřejmě kovové. Mohlo se snad jednat nejspíš o pláty měděného plechu. Věže prý svou skvělostí okrašlovaly celou Prahu, ale roku 1707 shořely při velkém požáru města Prahy a

---

¹⁶³ PRODROMUS, str. 31: „*Descriptimus supra Antiquae Ecclesiae Teynensis Altaria; nunc etiam moderna, breviter describamus, quae sunt XX.*“; nové oltáře jsou vyjmenovány na stranách 31-33.

¹⁶⁴ PRODROMUS, str. 191: „*Moderna Altaria Ecclesiae S. Jacobi enumerantur, et modernus Status Ecclesiae describitur.*“; celá pasáž o současných oltářích viz str. 191-196.

¹⁶⁵ PRODROMUS, str. 157-158,

ztratily svoji krásu, neboť od té doby až doposud jsou pokryty pouze prejzy.¹⁶⁶ Jiné datum požáru ale uvádí na dřívějším místě Prodromu, v 5. kapitole o sakrálních památkách Starého a Nového Města, kde ho klade k datu 3. 5. 1708.¹⁶⁷ Toto datum potvrzuje i novodobý historik pražských dějin Antonín Novotný, který události spojené s požárem zpracoval i na základě dalších pramenů, nejen Prodromu.¹⁶⁸

Výsledky vlastního pozorování nemají někdy podobu obsáhlého srovnání s minulým stavem, ale tvoří je spíše jen prosté krátké konstatování, typickým příkladem je stručná poznámka na str. 424 o novém císařském špitále postaveném na místě dřívějšího špitálu sv. Antonína a sv. Alžběty na Hradčanech: „Jenž [= císařský špitál] je vidět až dodnes.“¹⁶⁹

Pokud nahlédneme do Hammerschmidtových odkazů na raně novověké historiky, je pravděpodobné, že v textu, na který Hammerschmidt odkazuje, najdeme i citace děl starších, např. středověkých. Hammerschmidt je přejímá také, a to leckdy i v téměř stejné podobě. Příkladem nám budiž Hammerschmidtovo převyprávění výňatku z Balbínovy *Epitome*, týkající se okolností násilné smrti Jana Schwenckfelda, upravené do srovnávací tabulky:

Balbín, <i>Epitome rerum Bohemicarum</i> , Lib. III., Cap. XVIII., pag. 342-343	Prodromus <i>Gloriae Pragenae</i> , Cap. V., pag. 84
Ad Annum 1341. atrox illud facinus pertinet, quod in Ioanne Svenckfeldio Svidnicensi Praedicatorum Ordinis, Haereticae pravitatis per Silesiam Inquisitore patratum est: nam cum nuper Wratislaviensi Urbi sacris interdixisset Nankerus Episcopus (cuius Interdicti caussas in Arnesti vita pridem	Eodem anno 1341. atrox illud facinus accidit , quod in Ioanne Swenckfeldio Swidnicensi Praedicatorum Ordinis, Haereticae pravitatis per Silesiam Inquisitore patratum est: nam cum nuper Wratislaviensi Urbi Sacris interdixisset Nankerus Episcopus, (cuius Interdicti causam in Arnesti vita legimus

¹⁶⁶ PRODROMUS, str. 606: „*Penes Ecclesiam S. Benedicti, seu S. Norberti Ordinis Praemonstratensium Vetero-Pragae, nostra memoria aedificatae sunt novae Turres pulcherrimae alba lamina tectae, quae totam Pragam splendore suo exornabant. Sed Anno 1707. in grandi Urbis Pragensis incendio conflagarunt, et venustatem suam perdiderunt, nam hucusque tantum imbricibus sunt tectae.*“

¹⁶⁷ PRODROMUS, str. 148.

¹⁶⁸ Antonín NOVOTNÝ: Praha v květu baroka 1700-1718, Praha 1949, str. 328-329.

¹⁶⁹ PRODROMUS, str. 424: „*Quod hodieum visitur.*“

<p>attulimus) Regemque ipsum <i>Ioannem</i> Diris et anathemate devovisset, <i>B. Ioannes</i> officii et muneris sui ratione <i>Pragam</i> accessit;</p> <p>ad <i>Regis Ioannis</i> colloquium et mensam admissus omnia se confecta habere, et tam difficili negotio ex animi sententia finem imposuisse credebat,</p> <p>cum ecce duo sicarii a <i>Wratislaviensibus</i> subornati (<i>Wratislaviensibus</i> enim praecipue, Bonorum Ecclesiasticorum occupatio, et usus praeceteris placebat) <i>Inquisitorem</i> apud suos, ad <i>Pontem</i> antiquae Urbis <i>Pragensis</i> in <i>S. Clementis Coenobio</i> degentem, per speciem Sacrae Confessionis ex cella ad se evocari postulant, nihil mali suspicantem, et in impluvium <i>Coenobii</i> descendentem adoriuntur, pugionibus, et gladiis nefarii homines perfodiunt, et relinquunt pro mortuo.</p> <p>Huius Viri sancti mortem innocentissimam, et singulari miraculo consignatam <i>Bzovius</i> et <i>Petrus Malpaeus</i> describunt.</p> <p>De <i>B. Ioanne</i> in MM.SS. Codicibus, Apostolicas literas inveni, in quibus illi, <i>velut Martyri</i>, inter <i>Divos</i> cultus, dies item eius sanctae memoriae consecratus decernitur.</p>	<p>apud P. Balbinum) Regemque Bohemiae <i>Ioannem</i>, diris, et anathemate devovisset, <i>Ioannes Swenckfeldius</i>, officii, et muneris sui ratione <i>Pragam</i> accessit;</p> <p>ad <i>Regis Ioannis</i> colloquium, et mensam admissus, omnia se confecta habere, et tam difficili negotio ex animi sententia finem imposuisse credebat,</p> <p>cum ecce duo Sicarii a <i>Wratislaviensibus</i> subornati, (<i>Wratislaviensibus</i> enim praecipue bonorum occupatio, et usus prae ceteris placebat;) <i>Inquisitorem</i> apud suos ad pontem Antiquae Urbis <i>Pragensis</i> in <i>S. Clementis Coenobio</i> degentem, per speciem Sacrae Confessionis, ex Cella ad se vocari postulant, nihil mali suspicantem, et in impluvium <i>Coenobii</i> descendentem adoriuntur, pugionibus, et gladiis nefarii homines perfodiunt, et relinquunt pro mortuo.</p> <p>Huius viri Sancti mortem innocentissimam, et singulari miraculo consignatam <i>Bzovius</i>, et <i>Petrus Malpaeus</i> describunt.</p> <p>De <i>B. Ioanne</i> in MM.SS. Codicibus, Apostolicae literae inveniuntur, in quibus, illi velut Martyri, inter <i>Divos</i> cultus, dies item eius Sanctae memoriae consecratus decernitur.</p>
---	--

Další příklad nalezneme v 8. kapitole o pražské šlechtě a o jejích sídlech. Hammerschmidt zde na str. 527 podává doslovnou citaci z kroniky Františka Pražského, včetně podrobného odkazu na kapitolu v rukopise tohoto pramene.¹⁷⁰ Podoba odkazu ukazuje sice na to, že mohl mít rukopis k dispozici, když se ale podíváme na místo v Balbínově *Epitome*, na které Hammerschmidt odkazuje na téže stránce o odstavec níže, nalezneme téměř doslova stejný odkaz na kroniku Františka Pražského, jaký pak použil v *Prodromu*.¹⁷¹ Přitom oba dva tyto texty kroniky Františka Pražského (Balbínův i Hammerschmidtův) se více shodují navzájem mezi sebou než ve srovnání se středověkým originálem.

¹⁷⁰ PRODROMUS, str. 527: „... ut scribit Franciscus Pragensis Canonicus Chron. p. 2. cap. 16. M.S.“

¹⁷¹ B. BALBÍN, *Epitome rerum Bohemicarum*, Liber III., Cap. XVIII., p. 246: „Franc. in Chron. P. c. 16: M:S:“

Raritní příklad Hammerschmidtova přehlédnutí představuje konfusní citace, která je navíc druhotná. Autor zde cituje podle Balbínovy *Epitome* odkaz na kroniku Františka Pražského, kanovníka metropolitní kapituly, ale omylem ho uvádí jako „Franciscus *Episcopus Pragensis*.¹⁷² K tomuto omylu došlo pravděpodobně tím, že v Balbínově textu se na tomto místě hovoří o pražském biskupu Janu IV. z Dražic.¹⁷³

Dalším příkladem téměř doslovného a zároveň tvůrčího převzetí cizího textu je pasáž v *Prodromu*, která se týká dějin kostela sv. Prokopa na Malé Straně. Hammerschmidt zde čerpal z knihy Jiřího Bartholda Pontana *Bohemia Pia*. Pontanus na tomto místě mluví o dvou bohatých měšťankách, Salislavě a Dobromile, kterým se ve snu zjevil svatý Prokop a nabádal je, aby svůj dům (jenž měl být zároveň historicky prvním domem v Praze, a jeho práh měl dát jméno celému městu) daly přestavět na kostel jemu zasvěcený. Hammerschmidt sice toto vyprávění převzal (včetně slovní zásoby), ale opravil jména aktérů na logičtěji znějící Soběslava, pražského měšťana, a jeho manželku Dobromilu. Viz srovnávací tabulka.

Bartholdus Pontanus, <i>Bohemia Pia</i> lib. I. fol. 5.	Prodromus Gloriae Pragenae, Cap. VI., pag. 480
S. Procopius anno 1213. Salislauiam et Dobromilam coniuges locupletes monuit in somnis, vt domum suam, quae prima a Primislao et Libussa, cum Praegae fundamenta iacere inciperent, condita et ab illius limine Praga nomen accepit Domino Deo et sibi dedicarent.	Anno 1213. <i>Micro-Praegae S. Procopius Civem quendam opulentum et divitem nomine Sobieslaum, et Conjugem illius Dobromilam</i> in somnis admonuit, ut domum suam, quae prima a Przemyslao, et Libussa , cum Praegae fundamenta jacere inciperent, condita et ab illius limine Praga nomen accepit, Domino DEO , et sibi dedicarent.

¹⁷² PRODROMUS, str. 455: „Ita *Franciscus Pragensis Episcopus* [podtrženo J. C.] apud Balbinum in *epitome* fol. 271.“

¹⁷³ B. BALBÍN, *Epitome rerum Bohemicarum*, Liber III., Cap. XV., p. 271: „*Hujus Regis laudandi nullum facere finem potest in suo Chronico Franciscus Pragensis Canonicus, laudat eum a justitia, religione ac pietate, a studio pacis, quam ut stabilem haberet Urbes coepit cingere muris, castra munire, Baronum suorum liberos jussit tirocinia exercere, et hostes qualiter debeant expugnare, et caeteros actus exerce militares etc. Rex Tartarorum tanta audiens misit Regi nostro dona regalia et valde rara per legatos etc. specialiter quoque Castrum Pragense de firmissimis muris, Turribus et fossatis munivit Rex, murosque sic disponere, quod ex una turri in aliam per totum gyrum Castri transitus erat sub tecto etc. In Castro Pragensi X. Castellani seu Burgravij habitabant; Pragensis Burgravius erat Gregorius de Drazicz nobilis strenuus et famosus, pater Joannis IV. Episcopi Prag: [oboje podtrženo J. C.] etc. plura in eam sententiam Franciscus C. 2. tr. 2. hist.“*

Per hoc enim illos et Bohaemiam totam consecuturam gratiam: quam erectam Daniel Episcopus praesente Rege primatibusque suis consecrauit.	Per hoc enim illos, et Bohemiam totam consecuturam gratiam: quam deinde erectam, <i>Daniel Episcopus Pragensis</i> praesente Rege, Primatibusque suis consecrauit.
---	--

4.5. Příklady kritického přístupu k pramenům

Hammerschmidt má ve velké části historiografické literatury pověst historika, jenž přijímá informace nekriticky, mechanicky, s naprostou důvěrou ve své zdroje. Již roku 1879 se o něm vyjádřil Jakub Malý ve svém Vlastenském slovníku historickém jako o druhém Hájkovi.¹⁷⁴ V novější literatuře se s tímto názorem setkáme například v hesle věnovaném Hammerschmidtovi v *Lexikonu české literatury*. Autor hesla Mojmír Otruba zde mimo jiné konstatuje, že Hammerschmidtově práci schází smysl pro kritičnost.¹⁷⁵ V podobném duchu se o něm vyjadřovali i další autoři, ze starších např. Jindřich Vančura,¹⁷⁶ z nejnovějších Roman Ferstl.¹⁷⁷

Navzdory tomuto zažitému obrazu Hammerschmidta jako téměř novodobého Hájka nacházíme v textu Prodrumu překvapivě mnoho příkladů, kdy Hammerschmidt provádí cosi jako kritiku pramenů, srovnává a opravuje své zdroje. Je schopen postavit vedle sebe různá tvrzení jednotlivých autorů o témže předmětu a tato odlišná tvrzení konfrontovat, případně se

¹⁷⁴ Jakub MALÝ: Heslo „*Hammerschmid Jan Florian*“ in: *Vlastenský slovník historický*, 2. vyd. [1877-1879], str. 156-157: „*Co historik jest H. nespolehlivý a lehkovážný, který se neostýchá vymyšlené věci podávati s odvoláváním se na rovněž vymyšlené spisy, nejinak než jako druhý Hájek. Jakož jmenovitě v Historii Klatovské učinil, podav k roku 1504 zprávu o hrozném zpustošení města Klatov skrze vojsko císaře Maximiliana, na čemž ani za mák pravdy není.*“

¹⁷⁵ *Lexikon české literatury*, str. 52: „*Do dobového proudu populárního dějepisectví se řadí ... i mechanickým (tj. daným prostou časovou nebo věcnou souvislostí) způsobem zpracování a podání, absencí smyslu pro kritické prověřování shromážděných údajů i tendencí vyzdvihovat spolu s kulturním přínosem katolictví také moment češství.*“

¹⁷⁶ Jindřich VANČURA: *Dějiny někdejšího král. města Klatov*. Díl I., část 1., Klatovy 1927, str. XL: „*Obsahem i slohem Hammerschmiedova Historie klatovská je příliš smutným a výmluvným dokladem žalostného úpadu dějepisectví českého na konci XVII. století.*“ Další Vančurovy negativní názory na Hammerschmidtovu práci viz ibidem, str. XXXIX *passim*.

¹⁷⁷ Roman FERSTL: *Vliv Hájkovy kroniky na dílo Jana Floriana Hammerschmieda*. *Marginalia Historica* 2, 1998, str. 99-114 *passim*.

k některému z nich přiklonit a vysvětlit, proč tomuto tvrzení dává přednost. Jinými slovy, je schopen tvrzení historiků ověřovat, jít do pramenů. V zásadě koriguje starší kolegy historiky v těch případech, kdy sám zkoumá prameny k témuž tématu (nejčastěji k jednotlivým kostelům), a nachází přitom doklady, které odůvodňují jeho opravy starších historických autorit. Takovým přesvědčujícím dokladem je pro něj autentický listinný materiál (zakládací listiny, viz níže exkurs o Betlémské kapli), nebo podrobná práce jiného historika, pokud má důvod věřit jeho spolehlivosti více než předchozím historikům.¹⁷⁸

Příkladem korekce na základě listinného materiálu nám může být pasáž o dějinách kostela sv. Havla v 5. kapitole *Prodromu*, kde opravuje hned dvě historiografické autority, totiž Jiřího Crugeria a dokonce i Bohuslava Balbína. Crugerius tvrdí, že kostel sv. Havla byl založen jakýmsi doktorem z pražské university, což Hammerschmidt odmítá a odkazuje na listinný doklad, že tento kostel existoval již před smrtí krále Václava I., tedy před rokem 1253.¹⁷⁹ Sám totiž zpracoval dějiny tohoto kostela v jedné ze svých přípravných prací.¹⁸⁰ Pokud jde o Balbínův omyl, Hammerschmidt vyvrací tvrzení z *Epitome*, ale i z Balbínovy edice knih ereckních, že kostel sv. Havla byl kdysi kostelem řeholním, konkrétně ženského řádu magdalenitek. Balbín dokládal toto své tvrzení na jakýchsi pramenech uložených v archivu ženského premonstrátského kláštera v Chotěšově. Hammerschmidt podnikl širší pátrání jednak korespondenční a jednak osobní přímo na místě. Zjistil, že podle nalezených pramenů není možné toto Balbínovo tvrzení doložit.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ PRODROMUS, str. 409: Ohledně osoby zakladatele litomyšlského biskupství staví před všechny jiné historiky (Pulkava, Hájek, Augustin Käsenbrot, Balbín, Dubravius) dílo Tomáše Pešiny *Mars Moravicus*. Pešina totiž propátral podrobně archiv litomyšlského biskupství a byl zde dlouhá léta kanovníkem, proto mu Hammerschmidt důvěřuje nejvíce: „*Tamen omnibus contradicit Thomas Pessina, qui multa de Archivo Episcopatus Litomisslensis perlustravit, et in ea Civitate multis annis Decanum egit...*“

¹⁷⁹ PRODROMUS, str. 160: „*Sed hoc [Crugerius] sine fundamento asseritur, erroneeque id scribitur.*“

¹⁸⁰ Ibidem: „*Litteras pro aedificanda Schola ad S. Gallum, a Rege Przemyslao Ottogaro, Anno 1265. datas, vide de verbo ad verbum in mea Historia de Ecclesia S. Galli typis edenda.*“

¹⁸¹ PRODROMUS, str. 160-161 passim.

Nalezneme i doklady, kdy autor *Prodromu* staví vedle sebe různá tvrzení o jedné a téže události. Například při líčení dějin strahovského kláštera hovoří o jeho velkém požáru v polovině 13. století. Uvádí, že Crugerius datuje tento požár rokem 1261, ale Hájek jej klade k roku 1259.¹⁸² O necelé dvě stránky dále ovšem znovu o tomto požáru mluví v souvislosti osobou opata Jana (za jehož vlády k požáru došlo vinou nedbalosti nějakého řeholníka), ale zde s Hájkovým tvrzením konfrontuje jinou autoritu – místo Crugeria cituje jednoho z pokračovatelů Kosmových.¹⁸³

Na závěr této problematiky uvedme podrobnější sondu do metody autorova kritického uvažování na příkladě pasáže o vzniku Betlémské kaple.¹⁸⁴ I o této sakrální památce totiž nejprve Hammerschmidt napsal podrobnější studii. Při její tvorbě se natolik důkladně seznámil s prameny, které se týkaly Betlémské kaple, že si na jejich základě mohl dovolit korigovat takové historiografické veličiny, za jaké byli považováni v jeho době Hájek,¹⁸⁵ Balbín,¹⁸⁶ Beckovský¹⁸⁷ a Crugerius.¹⁸⁸ Především se ve svém výkladu opírá o zakládací

---

¹⁸² PRODROMUS, str. 398: „Anno 1261. 15. Calend. Novembris incendium ingens corrumpit Sionaeam Ecclesiam, et Coenobium totum per incuriam cujusdam Religiosi. Crugerius in diem 1. Aprilis. Sed Hagek ponit hujus incendii Annum 1259.“

¹⁸³ PRODROMUS, str. 399: „Sub ejus regimine, Anno 1261. ut vult Cosmae Supplementor, Hagek Annum 1259. ponit, Monasterium Strahoviense incuria cujusdam Religiosi, totum conflavit.“

¹⁸⁴ PRODROMUS, str. 126-127.

¹⁸⁵ V. HÁJEK, *Kronika česká*, fol. 363v: „Miesstienijn geden w Starém Miestie Pražském, genž slul Jan Milhaym, gsa obohacen z Hor Gilowskych, dožadal se toho na Arcybiskupu, a na Králi, též y na wssij Obcy Starého Miesta, aby to gemu bylo dopusstieno, že z swého domu chce dati Kaplu vdielati, wegmeno Swatych Mučedlnikuow, ginák Mladiatek: A když dokonat, a platem Třidcyti kopy grossy Českymi Kaplanu, genž by tu kázal, nadal, dal gij gmeno Betlém, proto, že gsu Dijtky ty zmordowany byly w Betlemie. A vstanowil wnij Kaplana a kazatele Mistra Jana z Husynce, genž byl muž nabožny, a pokorné postawy, y dobrého obcowánij.“

¹⁸⁶ B. BALBÍN, *Epitome rerum Bohemicarum*, Liber IV., p. 412: „Anno 1405. fundatur Pragae Capella dicta Bethleem, ab Joanne Mühleim, Wenceslai Caesaris Aulico, ex Aurifodinis Giloviensibus, cui Capella fundator praecepit Joannem Hussum.“

¹⁸⁷ J. F. BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhů českých*, Praha [1700], str. 626: „Léta 1405 Jan Milhagm Měsstějn Starého Města Pražského, a Dwořenjn Wáclawa Krále, gsa obohacen z Hor Gjłowských wyžádal to od Arcý-Biskupa Pražského, též od Wáclawa Krále y také od Obce Starého Města Pražského, aby mohl z swého Domu Kaplu wyzdwihnauti we Gménu Swatých Mučedlnjkůw ginák Newinnátek neb Mladátek, dage gi Gméno Betlem, proto, že gsau ty Newinnátka w Betlemě

listinu Betlémské kaple ze dne 24. 5. 1391 a o její arcibiskupskou konfirmaci. Konfirmace je datována sice až o tři dny později, dne 27. 5. 1391, ale Hammerschmidt toto výslovně nerozlišuje. Na základě datování této fundační listiny opravuje Hájkovu a Balbínovu datování k roku 1405.¹⁸⁹ Dále opravuje Beckovského a Hájkovu tvrzení ohledně ročního platu pro kazatele ke kapli ustanoveného a ohledně osoby kazatele. Hájek s Beckovským totiž uvádějí vyšší ročního platu 30 kop grošů, zatímco podle listiny byl plat devět kop denárů. Oba dva také jmenují jako prvního rektora a kazatele Mistra Jana Husa, zatímco podle zakládací listiny se jednalo o kazatele Protivu.¹⁹⁰

Nakonec také opravuje Crugeria, který tvrdí, že roční plat byl devět kop grošů. Hammerschmidt znovu opakuje, že šlo o devět kop denárů. Odmítá také další mylné Crugeriovo tvrzení, že kaple stála v blízkosti kostela s patrocinem sv. Matěje a Matouše, a opravuje údaj o tomto patrociniu, že totiž šlo o kostel zasvěcený sv. Filipovi a Jakubovi.¹⁹¹

---

zmordowane były, przy którejżto Kapły on Kapłana wstanowił, a temu 30. Kop Grossów Českých k Wyżjwenj dal, któryżto Kapłan gakoż y Kazatel był gest Mistr Jan z Husynce, tak pjsse Wáclaw Hágek.“

¹⁸⁸ Georgius Crugerius, *Sacri pulveres...*, Litomyšl 1667, ke dni 24. 5., str. 149: „*Ut porro assumerent, aliqui, Milhaimius de suo providit, cum Curato Ecclesiae, in Przeroviensibus ad Pardubicium spectantibus sexagenas novem grossorum Pragensium assignavit. .... Tantaе porro eleemosynae, ac liberae collectae inferebantur ab addictissimo concionibus populo, ut e Sacello SS. Matthiae et Matthaei quondam ibidem praeexistente, ac per Betleheimiticum adaucto, post paulo honestissima Ecclesia et capax unius alteriusque mille dilataretur, et insuper e reliquiis pecuniae census pro altero Sacellano alendo coemerentur.*“

¹⁸⁹ PRODROMUS, str. 126 a znovu na str. 127.

¹⁹⁰ PRODROMUS, str. 127. Hammerschmidt jeho jméno komolí do podoby „*Protilba*“.

¹⁹¹ Ibidem.

ZÁVĚR

Jan Florián Hammerschmidt patří svým dílem do proudu českého katolického dějepisectví druhé poloviny 17. a počátku 18. století. Působil tedy v období, pro které v obecném historickém vědomí stále ještě místy přežívá jiráskovské „temno“. Tato doba je navíc dosud z hlediska kulturně historického zmapována jen nesouvisle, v leckterých oblastech až fragmentárně. Samozřejmě nemám nyní na mysli dějiny barokního výtvarného umění či barokní hudby, ale spíše dějiny písemnictví, především dějiny barokního českého dějepisectví. Prozatím zde chybí přehledná syntetická práce podobné kvality a záběru, jako již existuje pro období humanistického dějepisectví (studie Zdeňka Beneše *Historický text a historická skutečnost*). Předložená diplomová práce si rozhodně nečiní nárok na syntetizující vyznění, ale pokusila se doplnit do tohoto prozatím dosti volného prostoru alespoň pár dílčích postřehů.

Životní osudy Jana Floriána Hammerschmidta měly zřetelný vliv na jeho výběr témat a zpracování historických prací. Vzhledem ke svému kněžskému působení na různých místech Čech (především v jihočeské oblasti) se zaměřoval na lokální dějiny těchto míst (*Historie klatovská*), ale i dalších lokalit, kde přímo nepůsobil, a výsledkem jeho sběru historického materiálu byly dílčí práce povahy topograficko-historické až topograficko-hagiografické. Neměl zdá se ambice vytvořit syntetické zpracování dějin českých zemí, ale věnoval se především lokálním dějinám. Možná je lze s určitou nadsázkou nazvat i dnešním termínem regionální historiografie. Vedle dějin měst se zaměřoval zvláště na církevní dějiny (práce o poutních místech, klášterech, atd.). Vzhledem k širokému objemu jeho výsledných textů je pozoruhodný fakt, že pro svoji historickou práci neměl materiální ani duchovní zakotvení v žádném řádu, jako např. Balbín, Crugerus, Tanner či později Beckovský, ale působil jako světský, přesněji diecézní kněz. Byl jistě velmi výraznou a schopnou osobností, když i přes svůj skromný měšťanský původ dokázal během života dosáhnout takových pozic, jako byly funkce kanovníka vyšehradské i staroboleslavské kapituly, titul doktora teologie,

rektorství arcibiskupského semináře a posléze i úřad faráře hlavního staroměstského kostela, Týnského chrámu.

I pro svoji plánovanou souhrnnou práci o Praze Hammerschmidt nejprve sepsal mnoho dílčích prací o jednotlivých tématech souvisejících s Prahou, především opět o sakrálních památkách. Proto je v *Prodromu* takto zakomponováno mnoho celků, které jsou svým způsobem samostatné. Jakési jádro práce, tedy 5. a 6. kapitola, jsou v podstatě složeny z řady medailonků jednotlivých sakrálních objektů – kostelů i klášterů – nejen na území Prahy, ale i mimo ni, pokud autor viděl nějaké vnitřní souvislosti pro jejich zařazení do textu. Z mimopražských objektů se nejčastěji věnuje jednotlivým klášterům jednoho a téhož řádu, jestliže měl své zastoupení v Praze (např. křižovníci s červenou hvězdou či premonstráti).

Naopak syntetické rysy mají v *Prodromu* např. zpracování nejstarších pražských a českých dějin v 1.-4. kapitole nebo i pasáže o sněmech, panovnících, zemských úřednících či o šlechtických rodech v posledních kapitolách textu. Témata zde obsažená jsou v podstatě celozemského charakteru. Je zde takto smíšen syntetizující přístup okrajových kapitol s analytickými rysy vyskytujícími se v jádru práce. Od samostatných Hammerschmidtových prací věnovaných jednotlivým objektům se jejich medailonky v *Prodromu* liší především menším rozsahem uveřejňovaných dokumentů (listin, privilegií, nápisů), které sice autor i do *Prodromu* občas vypisoval *in extenso*, ale často pro znění těchto dokumentů prostě odkazoval na své jednotlivé podrobnější monografické studie, buď již tiskem vydané, nebo alespoň k tisku určené.

V některých případech odkázal i na budoucí *Historii Pragensis* (např. pro bližší informace o pražském orloji), kterou také zamýšlel vydat tiskem, a kterou alespoň postupně doplňoval ještě dlouhá léta po vydání *Prodromu*, i když naděje na její vytištění nebyla bohužel v dohledu. *Historia Pragensis* byla jakýmsi siamským dvojčetem *Prodromu*. Obsahovala totiž pražské dějiny zpracované v chronologickém pořadí, po jednotlivých rocích, metodou převážně diachronní. Naopak *Prodromus* se skládá z různých tematických oblastí, které jsou stavěny jakoby vedle sebe nezávisle na časovém hledisku, a jeho základní struktura je tedy koncipována metodou synchronní (upevnění křesťanské víry, charakteristika jednotlivých kostelů, Praha v čase živelních pohrom, Praha z hlediska úrodnosti, pražská

univerzita, pražské věže, atd.). Teprve jednotlivé podkapitolky jsou zpracovány diachronně, od nejstarších dějin k nejnovějším. V podstatě má *Prodromus* na rozdíl od *Historie Pragensis* výrazný encyklopedický charakter.

Obrovská práce, kterou Hammerschmidt vykonal při sběru historického materiálu, se odrazila i v koncipování *Prodromu*. Jeho hlavní metoda spočívala v kompilaci zjištěných dat a sebraných textů předchozích historiků. Měl již vypracovány pasáže k jednotlivým tématům a svůj konečný text sestavoval vždy jakoby z více stavebních kamenů, tedy z připravených jednotlivých odstavců, které kombinoval podle potřeby, podle konkrétního záměru. To vyplývá především ze srovnání textu *Prodromu* a příslušných pasáží *Historie Pragensis* – nacházíme naprosto stejné věty, stejné formulace, stejné celé odstavce dokonce i včetně marginálií, jak se ukázalo např. v pasáži o Karlově mostě.

V poslední kapitole předkládané diplomové práce je pak ve srovnávacích tabulkách názorně předvedeno, že Hammerschmidt stejným způsobem zacházel i s texty jiných historiků, že je tedy sám nijak neměnil, pokud do jeho koncepce dobře zapadaly v té podobě, v jaké je zanechal jejich autor. Na konkrétním příkladu Balbínovy *Epitome* jsme ukázali, že z tohoto textu přebíral i druhotné citace na další autory, jejichž díla tedy vůbec nemusel mít k dispozici, přestože na ně odkazoval. Toto zjištění částečně odpovídá dosavadním poznatkům, které se o Hammerschmidtově přístupu k pramenům tradují v odborné literatuře. Ovšem nutno zároveň říci, že tak činil tvůrčím způsobem, přeskupoval či vynechával odstavce, přesně tak jako v případě vlastních textů, které přebíral ze svých dřívějších prací.

Naprosto ale neobstojí tvrzení, že Hammerschmidt nebyl nijak kritický ke svým pramenům. Na více místech *Prodromu* už od jeho prvních stránek nacházíme poznámky k mylným údajům předchozích historiků, které Hammerschmidt při své práci zjistil, především konfrontací s původními prameny diplomatické povahy, nebo s historiky, kterým z nějakého opodstatněného důvodu věřil více než jiným. Takto opravuje i autoritu nejuznávanější, totiž Hájkovu kroniku, dále na více místech Crugeria, ale i Beckovského či dokonce Balbína, jehož údaje jindy považuje naopak za spolehlivější než údaje ostatních historiků a používá jeho texty ke korigování omylů, kterých se dopustili druzí autoři. Na detailních příkladech kostela sv. Havla a Betlémské kaple jsme si ukázali, že i Balbínovy

údaje dokáže Hammerschmidt označit za mylné, najde-li k tomu opodstatněný důkaz, nejčastěji v podobě autentického pramene diplomatické povahy. Dokonce je schopen jít tzv. na místo a do pramenů, jako například při pátrání v chotěšovském klášteře. Nemohl sice překročit hranice své doby, a proto v zásadě stále svým předchůdcům důvěřoval (např. Hájkovi), ale pokud se odjinud přesvědčil o jejich konkrétním chybném tvrzení, pak neváhá na toto upozornit, případně postavit několik různých názorů vedle sebe. V tomto aspektu kritičnosti je jeho přístup již docela blízký moderním historiografickým metodám. Svým způsobem tak můžeme Hammerschmidta označit za člověka přelomu kulturní epochy, zároveň vrcholného baroka i prvotních záblesků osvícenské skepse. Neboť už za čtyřicet let po jeho smrti vychází známá Dobnerova edice latinského překladu Hájkovy kroniky a historiografie českých zemí nabírá nový směr.

Hammerschmidtovo dílo je dosud spíše zlehčováno a vzhledem k latinskému jazyku, kterým většinou psal, dnes i opomíjeno či dokonce zapomínáno. Nepochybně neprávem. Metody přejímání cizích textů, které se mu vytýkají, byly v jeho době naprosto běžné a v tomto ohledu nesnižují význam jeho děl v těch pasážích, které jsou založeny na základě analýzy neliterárních pramenů (listin či nápisů na zvonech, které užívá ke korekci např. Crugeria). Zvláště pro období 17. a 18. století, které z části sám zažil, jsou pak jeho práce neopominutelné, také díky množství přepsaných listin a privilegií, stejně jako díky autentickému popisu dobového stavu památek (např. kostelů později zrušených).

Ukazuje se, že problematika Hammerschmidtova přístupu k pramenům a k jejich historické kritice je mnohem složitější, než se obvykle soudí. Tuto osobnost nelze v žádném případě vtěsnat do jakýchkoli zjednodušujících schémat. Moje práce si sice nekladla za cíl tuto problematiku zpracovat komplexně a synteticky, ale snad by svými zjištěními mohla posloužit jako určité východisko k dalšímu bádání o české barokní historiografii, o osobnosti Jana Floriána Hammerschmidta, případně i k možným budoucím komparacím o barokním dějepisectví.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

RUKOPISNÉ PRÁCE

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Historia Pragensis*, knihovna KTF UK Praha, rkp. bez sign., 2 sv. (1. a 3. svazek)

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Historia rerum Bohemicaru[m] praecipue Pragensiu[m] ex Manuscriptis P. Floriani Ham[m]erschmidt Canonici Wissehradensis et Curati Teynensis Praegae ab Anno 1637 usque ad annum 1734*. [Opis 2. a 3. dílu *Historie Pragensis*], NK Praha, sign. XXIII C 5, sv. č. 6

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Prodromus Glorae Praegae*, NK Praha, VII A 19/a-b, 2 sv.

STARÉ TISKY, ZEJMÉNA DÍLA J. F. HAMMERSCHMIDTA, POPŘÍPADĚ JEJICH EDICE

Bohuslav BALBÍN: *Epitome rerum Bohemicarum*, Praegae 1677

Jan František BECKOVSKÝ: *Poselkyně starých příběhů českých*, 1. díl, Praha 1700

Gelasius DOBNER (ed.): *Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum e bohemica editione latinae redditae et quibusdam notis illustratae a P. Victorino a S. Cruce e scholis Piis nunc plurimis animadversionibus historico-chronologico-criticis, nec non diplomatibus, re genealogica, numaria, variique generis antiquis aeri incisae monumentis auctae, a P. Gelasio a s. Catharina ejusdem institutio sacerdote. Pars I–VI*, Praegae 1761–1782

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Hystorye Klattowská*, Praha 1699

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Gloria et Majestas Sacro-Sanctae, Regiae, Exemptae ... Wissehradensis Ecclesiae SS. Apostolorum Petri, et Pauli: proposita, conscripta, in lucem publicam exposita (a Joanne Floriano Hammerschmidt ... Canonico ...)*, Praegae 1700.

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Historia in qua primaeva fundatio Et Institutio Regionum Ac Antiquissimorum Monasteriorum S. Georgii In Castro Praegensi, S. Spiritus Vulgo ad Misericordias Dei In antiqua Urbe Praegensi Ordinis S. P. Benedicti Sancti-Monialium...*, Praegae 1715.

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Notitia de ecclesia Sancti Jacobi apostoli Vetero-Praegae, et monasterio FF Minorum Sancti Francisci conventualium*, s. l. et a. [1723]

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Prodromus Glorae Praegae ...*, Praegae 1723

Jan Florián HAMMERSCHMIDT: *Krátký weytah Sláwy ... Kostela Wysssehradského*, Praha 1700

Jan KORÍNEK: *Staré paměti kutnohorské*, edd. Alexandr STICH – Radek LUNGA, Praha 2000

Notata de proeliis cum Suecis post Parvae Partis et Arcis Pragensis expugnationem in diario collegii Clementini anno 1648. contenta. Zprávy o bojích se Švédy po dobytí Malé Strany a Pražského hradu roku 1648 v diáři koleje sv. Klimenta. K vydání připravil a z latinského originálu přeložil Karel BERÁNEK, Praha 2002

Antonín PODLAHA (ed.): *Hammerschmidova Historia Pragensis (1691-1733) [in duas partes divisa]* /edice/, Věstník Královské České společnosti nauk (Věstník KČSN), 1891, č. 6, str. 105-256.

František Martin PELCL – Mikuláš Adaukt VOIGT – Ignác BORN: *Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae*, část II., Pragae 1775, str. 92-97

Aeneae SILVII *Historia Bohemica* / Enea SILVIO: *Historie česká*, edd. Dana MARTÍNKOVÁ, Alena HADRAVOVÁ a Jiří MATL, Praha 1998

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

Balbínovská miscellanea. Sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 380. výročí narození Bohuslava Balbína, red. Viktor VIKTORA – Milena HÁLKOVÁ, Klatovy 2002

Barokní Praha – Barokní Čechie 1620-1740. Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách, redd. Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK – Vít VLNAS, Praha 2004

Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.): *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007

Ivana ČORNEJOVÁ a kol.: *Dějiny Univerzity Karlovy II. (1622-1802)*, Praha 1995

Ivana ČORNEJOVÁ: *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995

Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří RAK – Vít VLNAS: *Ve stínu tvých křídel ... Habsburkové v českých dějinách*, Praha 1995

Ivana ČORNEJOVÁ – Anna FECHTNEROVÁ: *Životopisný slovník pražské univerzity. Teologická a filozofická fakulta 1654–1773*, Praha 1986

Marie-Elizabeth DUCREUX: *Několik úvah o barokní zbožnosti a o rekatolizaci Čech*, Folia historica Bohemica 22, 2006, str. 143-177

Roman FERSTL: *Vliv Hájkovy kroniky na dílo Jana Florianana Hammerschmieda. Marginalia Historica* 2, 1998, str. 99-114

Jaromír FUNKE – Vojtěch VOLAVKA: *Pražské kostely*, Praha 1946

Die Habsburger. Ein biographisches Lexikon, ed. Brigitte HAMANN, Wien 1988

- Josef HANZAL: *Od baroka k romantismu. Ke zrození novodobé české kultury*, Praha 1987
- Josef JANÁČEK: *Malé dějiny Prahy*, Praha 1983
- Jaroslav KADLEC: *Dějiny katolické církve I-III*, Olomouc 1993
- Jaroslav KADLEC: *Jan Florián Hammerschmidt*. ČSPS, 61, 1953, str. 94-104
- Jaroslav KADLEC: *Ještě o rukopisech Jana Floriána Hammerschmidta*. ČSPS 62, 1954, str. 61-65
- Jaroslav KADLEC: *Přehled českých církevních dějin*, I-II, Praha, 1991
- Jaroslav KADLEC: *Tisíc let pražského biskupství 973-1973*, Praha 1973
- Zdeněk KALISTA: *Bohuslav Balbín*, Praha 1939
- Zdeněk KALISTA: *České baroko*, Praha 1940
- Zdeněk KALISTA: *Tvář baroka*, Praha 1992
- Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha 1939-1967, č. 2877-2881 a *Knihopis. Dodatky*, Praha, vycházejí od roku 1994
- heslo (bez uvedení autorské značky): *Jan Florián Hammerschmidt*, in: *Český slovník bohovědný 4*, uspořádal Antonín PODLAHA, Praha 1930, str. 669
- heslo (bez uvedení autorské značky) *Jan Florián Hammerschmidt*. In: *Masarykův slovník naučný 3*, Praha 1927, str. 53
- Ludvík KESSNER, *Pražské kostely a církevní památky, o chrámu Matky Boží před Týnem zejména*, rkp., fond Městské knihovny v Praze, signatura S 13181
- H. KOLLMANN: heslo *Jan Florián Hammerschmidt*. In: *Ottův slovník naučný 10*, Praha 1896, str. 830
- Jan P. KUČERA – Jiří RAK, *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha 1983
- Kultura baroka v Čechách a na Moravě*, ed. Zdeněk HOJDA, Praha 1992
- František KUTNAR – Jaroslav MAREK: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997
- Ludmila KYBALOVÁ: *Pražské zvony*, Praha 1958
- Antonín NOVOTNÝ: *Praha v květu baroka 1700-1718*, Praha 1949
- Jiří MIKULEC – Jiří KAŠE – Vít VLNAS – Ivana ČORNEJOVÁ: *Velké dějiny země Koruny české VIII, 1618-1683*, Praha – Litomyšl 2008

K. NINGER: heslo *Jan Florián Hammerschmidt*. In: *Riegrův slovník naučný* 3, Praha 1863, str. 625-626

Mojmír OTRUBA: heslo *Jan Florián Hammerschmidt*. In: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. Sv. 2/I: H-J, Praha 1993, str. 51-53

Josef PELIKÁN: *Balbínovy pomůcky a prameny*, Praha 1936

Josef PETRÁŇ (ed.): *Památky Univerzity Karlovy*, Praha 1999

Jaroslav V. POLC: *Svatý Jan Nepomucký*, Praha 1993

Pražské arcibiskupství 1344-1994, sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, redd. Zdena HLEDÍKOVÁ – Jaroslav V. POLC, Praha 1994

Vojtěch RUFFER: *Poznamenání spisů Jana Floriána Hammeršmida, rektora alumnátu Pražského, pak faráře v Tejně, a kanovníka na Vyšehradě a v Staré Boleslavi*. Časopis Českého Museum, 8, 1834, str. 204-211

Slovník latinských spisovatelů, edd. Eva KUŤÁKOVÁ – Anežka VIDMANOVÁ, Praha 2004

Alexander STICH: *Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách*. In: *Sláva barokní Čechie, Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, ed. Vít VLNAS, Praha 2001, str. 235-254

Martin SVATOŠ: *Předhusitské a husitské Čechy očima barokního satirika i historika*. In: *Pulchritudo et sapientia. Ad honorem Pavel Spunar*, edd. Zuzana SILAGIOVÁ – Hana ŠEDINOVÁ – Petr KITZLER, Praha 2008, str. 316-337

Martin SVATOŠ: *Česko-latinská literatura v 17. a 18. století (úvodní studie)*, heslo Hammerschmidt. In: *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 2004, str. 51-56

Martin SVATOŠ: *Novolatinská literatura v Čechách 17. a 18. století*. In: *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, ed. Vít VLNAS, Praha 2001, str. 254-261

Martin SVATOŠ: *Středověká „dcera královská“ v rouše barokní světice*. In: *Septuaginta Paulo Spunar oblata*, ed. J. KROUPA, Praha 2000, str. 554-563

Václav Vladivoj TOMEK: *Dějepis města Prahy I-XII.*, Praha 1892-1901

Jindřich VANČURA: *Nejstarší kronikář Klatovský a jeho dílo*, Časopis Musea Království českého, 87, 1913, str. 238-242

Josef VAŠICA: *České literární baroko*, Praha 1995²

Pavel VLČEK a kol.: *Umělecké památky Prahy, Staré město – Josefov a další díly*, Praha 1996

Vít VLNAS: *Jan Nepomucký, česká legenda*, Praha 1993

PŘÍLOHY

1. Přehled zdrojů citovaných u Hammerschmidta a četnosti jejich výskytu

Jméno autora či název pramene ve znění, které se nejčastěji objevuje v Hammerschmidtových pracích	počet citací v kapitolách 1.-4.	počet citací v popisu kostelů Starého Města Pražského (kapitola 5 část)
<i>Adalbertus Chanovsky</i>	1	1
<i>Aeneas Sylvius Piccolomini</i>	2	5
<i>Annales Francorum</i>	1	0
<i>Aristoteles</i>	1	0
<i>B. Humbertus, v. Magister Ordinis [=Praedicatorum] in lib. De vitis Fratrum, qui primitivo Ordinis vixerunt,...</i>	0	1
<i>Bohuslaus Balbinus</i>	6	29
<i>Baronius</i>	0	2
<i>Beckowsky</i>	3	17
<i>Bernard z Clairvaux (Doctor Mellifluus)</i>	1	0
<i>Benessius de Weitmil</i>	0	1
<i>Burianus Cancellarius Pragensis</i>	0	1
<i>Bzovius</i>	0	2
<i>Capella, Petrus</i>	1	0
<i>Cato</i>	1	0
<i>Cochlaeus</i>	0	7
<i>Collenutius</i>	0	1
<i>Cosmas</i>	1	1
<i>Crugerus, Georgius</i>	2	27
<i>Weleslawinus</i>	1	24
<i>Flavius Josephus (Josephus)</i>	1	0
<i>Franciscus Canonicus</i>	1	1
<i>Hagek, Venceslaus</i>	34	70
<i>Hammerschmidt ipse</i>	5	89
<i>Chronicon Aulae Regiae</i>	0	1
<i>Joannes Dubravius</i>	2	4
<i>Joannes Laicus (OP?, rkp.?)</i>	0	1
<i>Kranczius, Vandalia</i>	0	3
<i>Kristián (Christannus)</i>	2	0
<i>Kuthen ze Šprinsberka (Martinus Kuthenus de Sprinsberg)</i>	0	1
<i>Libri Curiarum</i>	0	1
<i>Lucas Wadingus</i>	0	1
<i>Lupáč z Hlaváčova</i>	1	0
<i>M.S. Codex - Cancellarii Joannis Litomisslensis Episcopi</i>	1	0
<i>M.S. Volumen Philosophicae facultatis in Universitate Pragensi</i>	0	1

<i>Magistratus Antiquae Urbis Pragensis</i>	0	1
<i>Manu Scripta Sacrae Metropolitanae Ecclesiae</i>	0	2
<i>odkaz na vlastní archiv JFH</i>	0	1
<i>ostatní (alii, ceteri, atd.)</i>	5	6
<i>Paprocus</i>	0	4
<i>Pausanias</i>	1	0
<i>Paulus Stransky</i>	4	1
<i>Thomas Pessina</i>	8	8
<i>Petrus Codicillus</i>	0	2
<i>Plutarchus</i>	1	0
<i>Georgius Bartholdus Pontanus a Braitenberg</i>	0	5
<i>Privilegium Vetero-Pragae</i>	1	0
<i>Protocollus Antiquae Urbis Pragensis</i>	0	1
<i>Simon Brosius</i>	0	1
<i>Slavata (in Apol. M.S.)</i>	0	1
<i>Strabo</i>	1	0
<i>Šúd ze Semanína (M. Nicolaus Ssud)</i>	1	0
<i>Tabulae Regni (Desky královské? Nebo Tabulae terrae regni Bohemiae - tj desky zemské)</i>	0	5
<i>Wenceslaus de Crumlow Pragensis Decanus</i>	0	1
<i>Vavřinec z Březové (Laurentius de Brzezyna)</i>	0	1
<i>Vilém zum Acker (?) Guilielmus zum Acker (Archi-Episcopalis curiae vices gerens Generalis, seu Officialis)</i>	0	2
<i>Vincentius Fontana (in Monumentis Ordinis Praedicatorum, vydáno Romae 1679)</i>	0	3
<i>Vincetius de Narbon</i>	0	2
<i>Vitriacus Historia Orientalis</i>	0	1
<i>Volaterranus</i>	1	
<i>Volumina Librorum Erectionum, včetně dobových edic</i>	2	86
<i>Z archivů, místních pamětí - hl. klášterů</i>	0	20

2. Tiskem vydané Hammerschmidtovy zdroje, případně jejich novodobé edice

Soupis obsahuje pouze příklady děl ze sond, provedených v této práci (1.-4. kapitola, 5. kapitola – Staré Město)

Jméno autora či název díla v Hammerschmidtově práci	Úplný název díla v dobovém vydání nebo dochování	Pozdější edice díla (ve výběru)
Aeneas Sylvius Piccolomini	<i>Historia Bohemica</i> , 1. vydání tiskem – Řím 1475, Basilej 1489, Štrasburk 1490	Enea Silvio, <i>Historia Bohemica – Historie česká</i> , k vyd. připravili a z latinského originálu přeložili Dana Martínková, Alena Hadravová a Jiří Matl, Praha 1998
Bohuslaus Balbinus	Bohuslaus Balbinus, <i>Epitome rerum Bohemicarum ...</i> , Pragae 1677	
Baronius	Caesar Baronius, <i>Annales ecclesiastici</i> , Antverpiae : ex officina Plantiniana, I-XII, 1597-1612 (v úvahu ale připadají i četná další vydání)	
Beckowsky	<i>Poselkyně starých příběhů českých</i> , Praha 1700	<i>Poselkyně starých příběhů českých</i> , díl druhý, vydal Ant. Rezek ve třech svazcích, Praha 1879-1880
Benessius de Weitmil	<i>Chronicon M.S.</i>	Kronika Beneše Krabice z Weitmile, Františka Pražského, Neplacha a Marignoly, vydal v lat. textu J. Emler, FRB IV, Praha 1884
Bonfinius	<i>Antonii Bonfinii rerum Ungaricarum decades quatuor, cum dimidia : quarum tres priores, ante annos XX, Martini Brenneri Bistriciensis industria editae, iamque diversorum aliquot codicum manuscriptorum collatione multis in locis emendatiores : quarta verò decas, cum quinta dimidia, nunquam antea excusae, Ioan. Sambuci Tirnaviensis, caes. maiest. historici, &c. opera ac studio nunc demum in lucem proferuntur : unà cum rerum ad nostra usque tempora gestarum appendicibus aliquot, quorum seriem versa pagina indicabit : accessit etiam locuples rerum & verborum toto opere memorabilium index</i> , Basileae : [Bartholomäus Franck] : [Paul Queck] : [verlegt von Sigmund Feyerabend und] : ex officina Oporiniana, 1568	
Borek	Martin Boregk, <i>Behmische Cronica</i> , Wittenberk, 1587	
Bzovius	Abraham Bzovius, <i>Nomenclator sanctorum professione medicorum</i> , Coloniae Agrippinae, Boëtzerus, 1623	

Chronicon Aulae Regiae, Petrus Zittaviensis	tiskem byla poprvé vydána M. Freherem 1602 (sbírka <i>Rerum bohemicarum antiqui scriptores aliquot</i> , jen 2. kniha kroniky)	<i>Zbraslavská kronika, Chronicon aulae regiae</i> , Praha, Svoboda, 1976 (přeložil František Heřmanský, verše Rudolf Mertlík, vydal Zdeněk Fiala)
Franciscus Canonicus Pragensis		<i>Kroniky doby Karlovy</i> (Vlastní životopis Karla IV., Kronika Františka Pražského, Pulkavova Kronika česká, Marignolova kronika a Neplachova kronika, v překladu J. Pavla, M. Bláhové a J. Zachové vydala M. Bláhová, Praha 1987
Adalbertus Chanovsky		<i>Vestigium Boëmiae Piae Seu: Res quasdam memoratu dignae, quae in Boëmia praesertim in Districtu Prachensi & Pilanensi : vel ab hominibus sunt pie erga Deum gestas, vel a Deo ... acciderunt. Notis illustratae & auctae a ... /</i> , Joanne Tanner ... Primum Praegae Anno 1659, 2. vydání Vetro-Praegae, Georg Labaun, 1689
Augustinus Moravus	<i>Episcoporum Olomucensium series, 1511</i>	vydal F. X. Richter, Olomouc 1831
Cochlaeus (Johann Cochlaeus)	<i>Historiae Hussitarum libri duodecim per Joannem Cochlaeum,... collecti... Quibus adjuncti sunt duo de septem sacramentis et de caeremoniis Ecclesiae tractatus... Jo. Rokyzanae et Jo. Przibram, cum philippica septima Jo. Cochlaei, de publica Caroli V imperatoris ordinatione, quae vulgo Interim dicitur... , Apud S. Victorem prope Moguntiam : ex officina F. Behem, 1549</i>	
Collenutius (Pandolfo Collenuccio)	<i>Pandulphi Collenutii,... Historiae Neapolitanae ad Herculem I, Ferrariae ducem, libri VI. Cui accesserunt praeter provinciarum, urbium, oppidorum, praecipuarum arcium, principum, episcopatum, ducum, comitum, baronum, nobilium familiarum nomenclaturam, totius etiam regni cosmographica tabula. omnia ex italico sermone in latinum conversa, Joann. Nicol. Stupano..., Basileae : P. Perna, 1572</i>	
Cosmas	<i>Cosmae, Pragensis ecclesiae decani, chronicae Bohemorum libri III In quibus gentis origo, et prisci Duces, vsque ad Wratislaum primum Regem creatum sub Henrico III. Imp. et annum Christi MCXXVI. nunc primum integre in lucem editi. Item S.</i>	<i>Chronica Boemorum</i> , přeložili Karel Hrdina a Marie Bláhová, Praha – Litomyšl 2005

	<i>Adalberti, episcopi Pragensis, vita et martyrium ab eodem Cosma decano descripta. Praefixa ducum regumque Bohemiae elogia versibus decantata a Martino Cutheno et Caspare Cropacio...</i> (Edidit M. Freher.), Hanoviae : typis Wechelianis, apud C. Marnium et heredes J. Aubrii, 1607	
Georgius Crugerius	Georg Crugerius, <i>Sacri pulveres. Sacerrimae memoriae inclyti Regni Bohemiae Coronae et nobilium ejusdem pertinentium Moraviae et Silesiae...</i> Litomisslii 1667	
Wenceslaus Hagek	Václav Hájek, <i>Kronika česká</i> , Praha 1541	Gelasius Dobner (ed.), <i>Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum e bohémica editione latinae redditus et quibusdam notis illustrati a P. Victorino a S. Cruce e scholis Piis nunc plurimis animadversionibus historico-chronologico-criticis, nec non diplomatibus, re genealogica, numaria, variique generis antiquis aeri incisus monumentis aucti, a P. Gelasio a s. Catharina ejusdem institutio sacerdote. Pars I–VI, Pragae 1761–1782; Kronika česká</i> , vydal V. Flajšhans, Praha 1918–1933, výbor J. Kolára, Praha 1981
Joannes Dubravius	<i>Historia regni Boiemiae</i> , Prostějov 1552; Další vydání pod názvem „ <i>Jo. Dubravii, Olomuzensis episcopi, Historia Bohemica</i> “, Basilej 1575, Hanau 1602, Frankfurt 1687	
Christannus (Kristián)	Za jejího objevitele pokládán Balbín, který ji našel v roce 1645 v třeboňském archivu. (hovoří o něm v <i>Bohemia docta</i>)	Kristián, <i>Vita et passio sancti Vencaslai et sanctae Ludmilae aviae eius</i> . K vydání připravil, přeložil a poznámkami opatřil Jaroslav Ludvíkovský, Praha 1978
Kranczius	<i>A. Krantzii, Wandalia. De Wandalorum vera origine, variis gentibus, crebris e patria migrationibus, regnis item, quorum vel autores vel euersores fuerunt. Cum indice locupletiss</i> , Frankfurt, Wechel 1580	
Miechovvius, canonicus Cracoviensis	Maciej z Miechowa, 1457–1523, <i>Chronica Polonorum</i> , Cracoviae, Hieronymi Vietoris Chalcographi, 1521	
Paprocus	<i>Diadochus</i> , tj. poslušnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech třech stavů slavného království českého, to jest panského, rytířského a městského, Praha 1602	
Thomas Pessina	Tomáš Jan Pešina z Čechorodu, <i>Mars</i>	

	<i>Moravicus. Sive bella horrida et cruenta ...</i> , <i>Pragae</i> , Typis Joannis Arnolti de Dobroslawina, Anno 1677	
Georgius Bartholdus Pontanus a Braitenberg	Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka, <i>Bohemia Pia, Hoc est, Historia Brevis,</i> <i>Pietatem Avitam Bohemiae e Miraculis,</i> <i>Ducibus et Regibus, Sanctis quoque,</i> <i>Episcopis ...</i> Francofurti, 1608	
Paulus Stransky	<i>Respvblica Bohemiae a M. Paulo Stranskii</i> <i>descripta</i> , Leyden, Elsevier 1634	Pavel Stránský, <i>O státě</i> <i>českém</i> , v českém překladu vydal B. Ryba, Praha 1940
Vitriacus (Historia Orientalis)	Jacques de Vitry, <i>Orientalis et occidentalis</i> <i>Historia</i> , Douai 1597	
Weingarten	Johann Jacob von Weingarten, <i>Fürsten Spiegel Oder Monarchia dess</i> <i>Hochlöblichen Ertzhauses Oesterreich, I. část,</i> <i>římští císařové od Rudolfa I., Prag, Arnold v.</i> <i>Fobroslawina (???) 1673</i>	
Weleslawinus	<i>Kalendář historický, To gest Krátké</i> <i>poznámenánij wssech dnuow gednohokaždého</i> <i>Měsýce přes celý Rok: k nimžto přidány gsau</i> <i>některé paměti hodné Historiae, o rozličných</i> <i>příjhadách a proměnách yak Národůw giných</i> <i>a Zemij w Swětě tak také a obzwlásstně</i> <i>Národu a Králowstwij Českého z</i> <i>hodnowěrných Kronyk to jest souhrn všech</i> <i>pamětihodných dat, jubileí i výročí událostí ze</i> <i>slavných dějin země České i Moravské</i> , Praha 1578	vyd. Martin J. Vochoč, Praha 1940

3. Obr. č. 1. - Rytina před titulním listem *Prodromu*

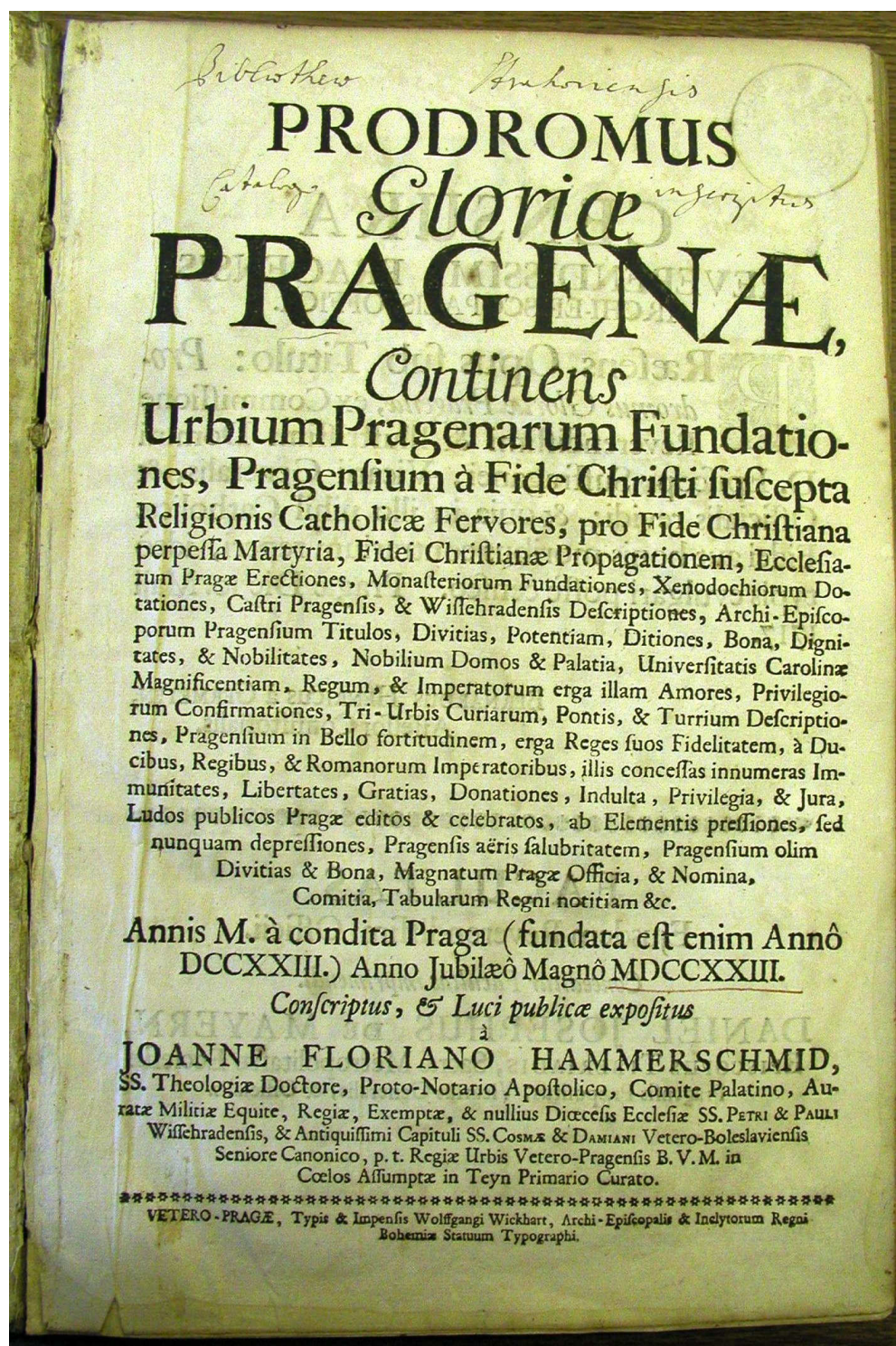
Exemplář Strahovské knihovny, signatura AO III 1

4. Obr. č. 2. - Titulní list *Prodromu*

Exemplář Strahovské knihovny, signatura AO III 1

5. Obr. č. 3. - Titulní list 1. sv. *Historie Pragensis*

Exemplář knihovny KTF UK, bez sign.

6. Obr. č. 4. - Titulní list 3. sv. *Historie Pragensis*

Exemplář knihovny KTF UK, bez sign.

